

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülfem TÖMEN

**TÜRKİYE GRAMEEN MİKROFİNANS PROGRAMININ (TGMP) KADIN
YOKSULLUĞU ve GİRİŞİMCİLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİNİN ANTALYA İLİ
BAĞLAMINDA ARAŞTIRILMASI**

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülfem TÖMEN

**TÜRKİYE GRAMEEN MİKROFİNANS PROGRAMININ (TGMP) KADIN
YOKSULLUĞU ve GİRİŞİMCİLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİNİN ANTALYA İLİ
BAĞLAMINDA ARAŞTIRILMASI**

Danışman

Prof. Dr. Fulya SARVAN

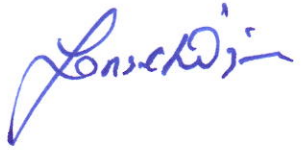
Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Gülfem TÖMEN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. NURSEN ADAK
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. E. Fulya D. SAĞLAM
Üye : Yrd. Doç. Dr. Janset Aytemur

Tez Konusu: Türkiye Gramscen mikrofinans programının (TGMP) kadın yoksulluğu ve girişimciliği üzerine etkilerinin Antalya ili bağlamında araştırılması

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 01/07/2013

Mezuniyet Tarihi 04/07/2013

Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN YOKSULLUĞU ve KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

1.1. Kadın Yoksulluğu.....	3
1.1.1. Yoksulluk Kavramı	3
1.1.2. Yoksulluk Türleri	5
1.1.3. Yoksulluğun Kadınlaşması.....	8
1.1.4. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri.....	12
1.1.5. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları.....	19
1.1.5.1. Dünyada Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları.....	19
1.1.5.2. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları.....	24
1.1.5.2.1. KSGM	25
1.1.5.2.2. GAP-ÇATOM	26
1.1.5.2.3. SYDGM.....	26
1.1.5.2.4. KEDV	27
1.1.5.2.5. KADAV	27
1.1.5.2.6. KAMER.....	27

1.1.5.2.7. SYDTF	27
1.1.5.2.8. İşsizlik Sigortası	29
1.1.5.2.9. TGMP	29
1.2. Kadın Girişimciliği	29
1.2.1. Girişimcilik Kavramı	29
1.2.2. Kadın Girişimciliği Kavramı ve Kadın Girişimcilerin Özellikleri	31
1.2.3. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Programlar	32
1.2.3.1. Dünyada Kadın Girişimciliği Destekleyen Kurum ve Programlar	32
1.2.3.1.1. AB Ülkelerinin Programları	32
1.2.3.1.2. İLO	34
1.2.3.1.3. Dünyadaki Diğer Destekleyici Kuruluşlar	34
1.2.3.2. Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Programlar ...	35
1.2.3.2.1. Destekleyici Devlet Kuruluşları	35
1.2.3.2.2. STK’lar ve Projeleri	37

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ve TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞUNU AZALTMAYA ve KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK PROGRAMLAR

2.1. Sosyal Girişimcilik Programları	42
2.1.1. Sosyal Girişimcilik Kavramı	42
2.1.2. Sosyal Girişimciliğin Doğuşu	46
2.1.2.1. Grameen Bank	49
2.1.2.2. Ashoka Uluslararası Sosyal Girişimciler Ağı	52
2.1.2.3. Dünyada Sosyal Girişimcilik Alanında Çalışan Diğer Kuruluşlar	53
2.1.2.4. Dünyadan Sosyal Girişimcilik Örnekleri	55
2.1.2.5. Türkiye’den Sosyal Girişimcilik Örnekleri	57

2.2. Mikro Kredi Programları	63
2.2.1. Mikro Kredi Kavramı	63
2.2.2. Mikro Finansman Uygulamaları.....	64
2.2.2.1. Gayri Resmi Mikrofinansman Sunucuları.....	64
2.2.2.2. Yarı Resmi Mikrofinansman Sunucuları.....	64
2.2.2.3. Resmi Mikrofinansman Sunucuları	65
2.2.3. Dünyadan Mikro Kredi Uygulamaları.....	66
2.2.3.1. Grameen Bank'ın İşleyiş Esasları, Bangladeş Uygulaması	66
2.2.3.2. Asya ve Pasifik Grameen Bank Uygulamaları.....	69
2.2.3.3. Avrupa Grameen Bank Uygulamaları	70
2.2.3.4. Afrika Grameen Bank Uygulamaları.....	70
2.2.3.5. Latin Amerika Uygulamaları.....	71
2.2.3.6. Hindistan Uygulamaları.....	71
2.2.3.7. Rusya Uygulamaları	72
2.2.3.8. ABD Uygulamaları.....	73
2.2.3.9. Endonezya Uygulamaları	74
2.2.3.10. Tayland Uygulamaları	74
2.2.3.11. Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu Uygulamaları	75
2.2.3.12. Norveç Uygulamaları	75
2.2.3.13. Çin Uygulamaları	76
2.2.3.14. Uluslararası Mikro Finansman İle İlgili Kuruluşlar	77
2.2.4. Türkiye'de Mikro Kredi Uygulamaları	78
2.2.4.1. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP).....	78
2.2.4.2. Yoksullar İçin Mikro Kredi (YİMİK)	79
2.2.4.3. Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi.....	81
2.2.4.4. Toplum Gönüllüleri Vakfı (TGV).....	83
2.2.4.5. KOSGEB	83
2.2.4.6. Esnaf Kefalet Kooperatifleri Birliği	84

2.2.5. Mikrofinans Programlarının Etkinliği	84
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA TGMP MİKRO KREDİLERİNDEN YARARLANAN KADINLAR

ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	87
3.1.1. Araştırmanın Amacı	87
3.1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	87
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi	87
3.1.3.1. Veri Toplama Araçları.....	88
3.1.3.2. Pilot Çalışma	88
3.1.3.3. Araştırma Örneklemi	88
3.1.3.4. Görüşme Kayıtlarının Çözümlemesi ve Veri Analizi	89
3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumu.....	89
3.2.1. Araştırma Ana Kütlesinin Profili.....	89
3.2.1.1. Ana Kütlenin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	90
3.2.1.2. Ana Kütlenin Yaş Dağılımı	90
3.2.1.3. Ana Kütlenin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	91
3.2.1.4. Ana Kütlenin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	91
3.2.1.5. Ana Kütlenin Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı	92
3.2.1.6. Ana Kütlenin Katılım Tarihine Göre Dağılımı	92
3.2.2. Araştırma Örneklemine Profili.....	93
3.2.2.1. Kadınların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı.....	93
3.2.2.2. Kadınların Yaş Dağılımı.....	94
3.2.2.3. Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	94
3.2.2.4. Kadınların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	95
3.2.2.5. Kadınların Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı	95
3.2.2.6. Kadınların Çocuklarının Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı	96

3.2.3. Mikro Kredi Kullanan Kadınların Sosyoekonomik Durum Bulguları	97
3.2.3.1. Kadınların Ücretli Çalışma Durumuna Göre Dağılımı	97
3.2.3.2. Kadınların Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı.....	97
3.2.3.3. Kadınların Hanelerinde Çalışan ve Çalışmayan Kişi Sayısının Dağılımı ...	98
3.2.3.4. Kadınların Eşlerinin İş Durumuna Göre Dağılımı	99
3.2.3.5. Kadınların Hanelerine Giren Aylık Gelir Dağılımı.....	100
3.2.3.5.1. Kadınların Hanelerinin Gelir Kaynakları	101
3.2.3.5.2. Kadınların Hane Gelirinin Kaynaklarına Göre Dağılımı ve Ortalama Hane Gelirleri	102
3.2.3.5.3. Kadınların Hane Bazında Aylık Gelir Durumları	103
3.2.3.6. Kadınların Oturdukları Evin Mülkiyetine Göre Dağılımı	105
3.2.3.7. Kadınların Hanelerinde Tüketilen Temel Gıda Maddeleri.....	105
3.2.3.8. Kadınların Sağlık Durumları	105
3.2.3.9. Kadınların Antalya'ya Yerleşme Tarihleri	105
3.2.3.10. Kadınların Antalya'ya Yerleşme Nedenlerine Göre Dağılımı	106
3.2.4. Kadınların İş İle İlgili Durum Bulguları	107
3.2.4.1. Kadınların Haftalık Çalışma Günü ve Saatine Göre Dağılımı	107
3.2.4.2. Kadınların Kredinin Yeterliliği Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı.....	108
3.2.4.3. Kadınların Krediyi İş Dışında Kullanımlarına Göre Dağılımı	109
3.2.4.4. Kadınların Geri Ödemede Yaşadıkları Zorluklar	109
3.2.4.5. Kadınların Tasarruf Hesabı ve Mikro Sigorta Uygulaması Memnuniyetlerine Göre Dağılımı	110
3.2.4.6. Kadınların Kredi Kullanmaktan Memnuniyetlerinin Dağılımı	110
3.2.4.7. Kadınların Mikro Kredi Kullanımı Nedeniyle Aile İçi Yaşamlarında Meydana Gelen Değişikliklere Göre Dağılımı	110
3.2.4.8. Kadınların Eğitim ve Danışmanlık Hizmeti İsteğine Göre Dağılımı	111
3.2.4.9. Kadınların Pazarlama Desteği İsteği Konusunda Dağılımı.....	111
3.3. Araştırmanın Nitel Bulguları	112

3.3.1. Mikro Kredi Verildiğinden Haberdar Olma Kaynakları	112
3.3.2. Mikro Krediyeye Gerek Duyma Nedenleri	114
3.3.3. Mikro Kredi İle Yapılan İşin Niteliği	116
3.3.4. Yapılan İşe Nasıl Başlandığı	121
3.3.5. Kurulan İşin Durumu.....	123
3.3.6. Mikro Kredi Kullanımının Hayatlar Üzerindeki Etkisi.....	124
3.3.7. Mikro Kredi Uygulamasının Problemleri.....	127
3.3.8. Uygulamayı Daha Etkili Hale Getirecek Öneriler.....	131
SONUÇ	134
KAYNAKÇA.....	139
EKLER	144
EK 1- Anket Formu	144
EK 2- Görüşme Soruları	146
EK 3- TGMP Broşürü.....	147
EK 4- Prof. Dr. Aziz Akgül'ün Yazısı.....	152
EK 5- TÜİK Tabloları.....	155
EK 6- TÜRK-İŞ 2012 Verileri	159
EK 7- Kadın Girişimcileri Destekleyen Kuruluşlar	160
ÖZGEÇMİŞ	162

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Ana Kütlenin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı.....	90
Tablo 3.2. Ana Kütlenin Yaş Dağılımı.....	90
Tablo 3.3. Ana Kütlenin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	91
Tablo 3.4. Ana Kütlenin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	91
Tablo 3.5. Ana Kütlenin Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı	92
Tablo 3.6. Ana Kütlenin Katılım Tarihine Göre Dağılımı	92
Tablo 3.7. Kadınların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	93
Tablo 3.8. Kadınların Yaş Dağılımı	94
Tablo 3.9. Kadınların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	94
Tablo 3.10. Kadınların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	95
Tablo 3.11. Kadınların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı	96
Tablo 3.12. Kadınların Çocuklarının Eğitim Seviyesine Göre Dağılımı	96
Tablo 3.13. Kadınların Ücretli Çalışma Durumuna Göre Dağılımı	97
Tablo 3.14. Kadınların Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı	98
Tablo 3.15. Kadınların Hanelerindeki Çalışan ve Çalışmayan Kişilerin Dağılımı	98
Tablo 3.16. Kadınların Eşlerinin İş Durumuna Göre Dağılımı	99
Tablo 3.17. Haneye Giren Aylık Gelirlerin Dağılımı.....	100
Tablo 3.18. Kadınların Hane Gelirlerinin Kaynaklara Göre Dağılımı ve Ortalama Hane Gelirleri.....	102
Tablo 3.19. Kadınların Hane Gelirleri Tek Tek İncelendiğindeki Durumları.....	104
Tablo 3.20. Kadınların Farklı Hesaplamalara Göre Açlık ve Yoksulluk Durumları	104
Tablo 3.21. Kadınların Antalya'ya Yerleşme Nedenine Göre Dağılımı	106
Tablo 3.22. Kadınların Haftalık Çalışma Günü ve Saatine Göre Dağılımı.....	107
Tablo 3.23. Kredinin Yeterliliği Konusundaki Görüşlerin İşin Türüne Göre Dağılımı	108
Tablo 3.24. Kadınların Krediyi İş Dışında Kullanımlarına Göre Dağılımı.....	109
Tablo 3.25. Mikro Krediden Haberdar Eden Kaynakların Dağılımı.....	112
Tablo 3.26. Mikro Krediyi Alma Nedenlerinin Dağılımı.....	114
Tablo 3.27. Ne İşle Uğraştıklarının Dağılımı	116
Tablo 3.28. Yapılan İşin Niteliğine Göre Türlerinin Dağılımı.....	119
Tablo 3.29. Kadınların Ürünün Niteliğine Göre Dağılımı	120
Tablo 3.30. Yapılan İşe Nasıl Başlandıığının Dağılımı.....	121
Tablo 3.31. Kurulan İşin Durumuna Göre Dağılımı	123

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABİGEM	Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
CGAP	The Consultative Group to Assist the Poor
ESKKK	Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP-GİDEM	Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri
GAP-ÇATOM	Güneydoğu Anadolu Projesi-Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
GB	Grameen Bank
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GTZ	Die Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH
IBRD	Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası
IDA	Uluslararası Kalkınma Örgütü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KADAV	Kadın Dayanışma Vakfı
KAMER	Kadın Merkezi
KEDV	Kadın Emeğini Destekleme Vakfı
KAGİDER	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MDG	Milenyum Kalkınma Hedefleri
MFK	Mikro Finans Kuruluşu
MK	Mikro Kredi

MKP	Mikro Kredi Programı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
SEWA	Self-employed Women's Association
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SRAP	Dünya Bankası'nın Sosyal Riski Azaltma Projesi
ŞNT	Şartlı Nakit Transferleri
TGMP	Türkiye Grameen Mikrofinans Programı
TOBB KGK	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kadın Girişimciler Kurulu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TKV	Türkiye Kalkınma Vakfı
TKK	Tarım Kredi Kooperatifleri
TGV	Toplum Gönüllüleri Vakfı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNIFEM	Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu
WHO	Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü
YİMİK	Yoksullar İçin Mikro Kredi Projesi

ÖZET

Bu tezin amacı, dünyada ve Türkiye'deki kadın yoksulluğunun nedenlerini ortaya koymak, bunlarla ilgili mücadele yöntemlerini, kadın girişimciliği destek programlarını, sosyal girişimcilik ve mikro kredi programlarını incelemek ve kadının yoksulluğuna bir çözüm olarak düşünülen mikro kredi programlarının bu hedeflerini ne ölçüde gerçekleştirdiklerini irdelemek olarak belirlenmiştir. Bu tez çalışmasında kadın yoksulluğu ve kadın girişimciliği ile ilgili literatür incelenerek dünyada ve Türkiye'de kadın girişimciliğini geliştirmeye ve kadın yoksulluğunu azaltmaya yönelik programlar ve bunları yürüten kurum ve kuruluşlar özetlenmiş, ayrıca Antalya'da yürütülen Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) mikro kredi programından yararlanan kadınlar üzerine yürütülen bir saha çalışmasının bulguları raporlanmıştır.

Bu saha çalışmasının amacı, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) mikro kredilerinin kadın girişimciliği ve yoksulluğu üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması gerekli görülmüştür. Araştırmanın kapsamı TGMP Antalya Şubesi'nden mikro kredi kullanan kadınlarla sınırlı tutulmuştur. Bu şubeden mikro kredi kullanan 414 kadınla ilgili profil bilgilerinden yararlanılmış, saha çalışmasında bu ana kütleyi temsilen 67 kadın ile yüz yüze görüşme yoluyla toplanan veriler kullanılmıştır. Bu kapsamın sınırlılığı TGMP Antalya Şubesi'nin henüz bir yıllık bir geçmişi olması ve bu süre içinde mikro kredi kullanımının kadın yoksulluğu ve girişimciliği üzerindeki etkileri ile ilgili bulgularla yetinme gerekliliğinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın saha çalışmasında ulaşılabilen 67 kadının büyük çoğunluğunun aileleri ile birlikte açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arasında, genellikle kiralık bir evde yaşamakta oldukları, temel gıda maddelerini almakta zorlandıkları, mikro kredi ile evde el örgüsü, takı, vb. hediyelik eşya ürettikleri veya eşarp, şal, iç çamaşırı, kozmetik gibi hazır ürünler satmakta oldukları tespit edilmiştir. Bu araştırmanın bulguları incelenen örnekleme sınırlı olmakla birlikte, mikro kredi kullanımının kadınları yoksulluktan kurtarmaya yeterli olmamakla birlikte, onlara belli bir girişim gücü kazandırdığını ve hayatlarını genellikle olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

ABSTRACT

The main objectives of this thesis are to describe the reasons for women's poverty, the methods to challenge it and to outline the programs for women's entrepreneurship including social entrepreneurship and micro credit programs. The thesis also analyzes how micro credit programs help alleviate women's poverty.

This thesis presents a summary of the literature review of women's entrepreneurship in Turkey and in the world, and programs and institutions which work to overcome women's poverty. Furthermore, a field research is conducted with the women who benefit from the Turkey Grameen Microfinance Program (TGMP) in Antalya. The aim of this field research is to research the effects of TGMP micro credits on women's entrepreneurship and poverty. The scope of the research is limited to women who use TGMP's micro credit in Antalya. In depth interviews are conducted with 67 out of 414 women who use micro credit in TGMP's Antalya chapter. Both qualitative and quantitative methods are used in the analysis of the research. The limitation of this research is that this TGMP chapter in Antalya is relatively new (it is founded a year ago) and so the effects of the project on poverty and entrepreneurship of women is short-termed.

These women - who migrated to Antalya for economic reasons - either live under the poverty line or under extreme poverty, live in rental homes, can barely afford basic food and nutrients and use micro credit to finance their business. These businesses include knitting, making accessories etc., and selling products such as cosmetics, scarfs and lingerie. Some women make lacework, embroideries, pico, and knitted textiles at home by order.

Limited by the sample of this research, it can be stated that micro credit use is not enough to alleviate poverty but it helps women with entrepreneurship skills and has positive effects on their lives.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın başlangıcından itibaren benden hiçbir desteğini esirgemeyen ve üstün akademik bilgi birikiminden beni faydalandıran çok değerli hocam Prof. Dr. Emine Fulya Deniz SARVAN'a ve değerli bilgileri ile beni donatan Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı'ndaki çok değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Nurşen ADAK'a, Sayın Doç. Dr. Gözde YİRMİBEŞOĞLU'na, Sayın Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ'ye, Sayın Prof. Dr. Gülser KAYIR'a ve Sayın Doç. Dr. Gönül DEMEZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam süresince bana daima anlayış gösteren ve destek olan sevgili eşime, beni cesaretlendiren sevgili ablalarım, Master'li annem olacak diyerek beni yüreklendiren canım kızım geleceğin bilim insanı Nergis'e ve tez çalışmamı tamamlamamda beni destekleyen canım kızım geleceğin akademisyeni Bihter'e çok teşekkür ederim.

Gülfem TÖMEN

Antalya, 2013

GİRİŞ

Kadın yoksulluğu dünyada ve Türkiye’de hızla artan küresel bir sorundur. Kadınların küresel zenginlikten erkeklere göre çok daha az pay aldığı, yoksulluğun kadınlar için gerçekten önemli bir sorun olduğu uluslararası bir platformda ilk defa 1995’de Pekin’de toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı’yla kabul edilmiştir. Bu konferansta hükümetler kadınların yoksulluğunun, erkeklerinkiyle kıyaslanamayacak kadar hızlı arttığını kabul ederek geleceğe yönelik stratejik amaçlar belirlemişlerdir.

Kadın yoksulluğunu azaltma ve çözme programları, kadın girişimciliğini destekleme programları ve mikro kredi programları konusunda dünyada ve Türkiye’de birçok çalışma ve uygulama mevcuttur. Fakat bu çalışmaların ve uygulamaların sürekliliği ve sürdürülebilirliği, ayrıca kadın girişimciliğini geliştirme ve yoksulluğu azaltma konusundaki etkinlikleri yeterince araştırılmamıştır. Bu noktadan hareketle, bu tezin amacı, dünyada ve Türkiye’deki kadın yoksulluğunun nedenlerini ortaya koymak, bunlarla ilgili mücadele yöntemlerini, kadın girişimciliğini destek programlarını, sosyal girişimcilik ve mikro kredi programlarını incelemek ve kadın yoksulluğuna bir çözüm olarak düşünülen sosyal girişimcilik ve özellikle mikro kredi programlarının bu hedeflerini ne ölçüde gerçekleştirdiklerini irdelemek olarak belirlenmiştir. Araştırmanın saha çalışması ile Antalya’da yürütülen Türkiye Grameen Mikrofinans Programından (TGMP) kadınların girişimciliklerini geliştirmelerine ve yoksulluktan kurtulmalarına ne ölçüde yarar sağladığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu tezin amaçları doğrultusunda, dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğu, kadın girişimciliği ve mikro kredi programları ile ilgili literatür incelenmiş, ilgili çalışmalar aşağıdaki sıra ile tezde yer almışlardır: Birinci bölümde, kadın yoksulluğu başlığı altında yoksulluk kavramı, yoksulluk türleri, yoksulluğun kadınlaşması, kadın yoksulluğunun nedenleri ve dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele eden kurumlar ve politikaları ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca, kadın girişimciliği başlığı altında girişimcilik kavramı, kadın girişimciliği kavramı ve dünyada ve Türkiye’de kadın girişimciliğini destekleyen kurumlar ele alınmıştır.

İkinci bölümde, dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğunu azaltmaya ve kadın girişimciliğini geliştirmeye yönelik programlar başlığı altında sosyal girişimcilik programları ve mikro kredi programları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Antalya TGMP mikro kredilerinden yararlanan kadınlar üzerine bir araştırmanın bulguları yer almaktadır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları üç ana başlık altında sunulmaktadır. İlk kısım araştırmanın amacını, kapsamını ve yöntemini içermektedir. İkinci kısımda araştırmanın nicel bulguları ve yorumu, üçüncü kısımda ise araştırmanın nitel bulguları ve değerlendirilmesi yer almaktadır.

Mikro kredi kullanan kadınlar ile sahada yüz yüze görüşmeler yapılarak, soru formunun bire bir uygulanması, kadınların haftalık görüşmelerde gözlemlenmesi ve konunun derinlemesine analizini sağlayacak görüşme sorularının uygulanması yoluyla hem nicel hem nitel veriler toplanmıştır. Soru formunun birinci bölümünde mikro kredi kullanan kadınların profilini çıkarmak üzere hazırlanmış demografik sorulara, ikinci bölümünde kadının sosyoekonomik durumuyla ilgili sorulara ve üçüncü bölümünde kadının işi ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Görüşme soruları konunun derinlemesine analizini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Araştırmanın ana kütlesini 414 mikro kredi üyesi kadın oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini TGMP Antalya Şubesi'nden mikro kredi kullanan ve kolayda örnekleme tekniği ile ulaşılan 67 kadından oluşmaktadır. Sahada toplanan nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular üçüncü bölümde ayrıntılı biçimde açıklanmış ve çalışmadan çıkarılan genel sonuçlar özetlenerek bazı öneriler çıkarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN YOKSULLUĞU ve KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

1.1. Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu, küreselleşmeyle birlikte artan teknoloji ve yeni iş sahalarının kadın istihdamı sorununu gündeme getirmesi ve kadın reisli hanelerin artmasıyla birlikte ortaya çıkan yoksulluk sorunsalına yaklaşım için kullanılan bir kavramdır (Barrientos, Kabeer, 2004, s.153). Küresel üretimde kadın istihdamı, fabrika ve tarım sektörlerinde belirgindir. Burada, iş gücünün kadınlaşmasından bahsedilebilir. Kadınların kazançları sık sık hanenin kurtuluşunun önemli bir unsurudur. Bu kavram, evlerde bulunan çoğunlukla çocuklu anneler ve tek başına yaşayan yaşlı kadınlar için kullanılmaktadır.

Yoksulluğun kadınlar için gerçekten önemli bir sorun olduğu uluslararası bir platformda ilk defa 1995’de Pekin’de toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı’yla kabul edilmiştir. Bu konferansta hükümetler son on yılda kadınların yoksulluğunun, erkeklerinkiyle kıyaslanamayacak kadar hızlı arttığını kabul ederek geleceğe yönelik stratejik amaçlar belirlemişlerdir.

1.1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, genel olarak bir halkın ya da onun belirli bir kesiminin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gıda, giyim ve barınak gibisadece en basit ihtiyaç maddelerini karşılayabilmesi olgusudur. Işık ve Pınarcıoğlu’na göre (2008, s.40), Türkiye’de kentlerdeki yoksulluk homojen bir grup olmaktan çok uzaktır. Türkiye İstatistik Kurumu Tarafından 2002 Hane Halkı Bütçe Anketi ile birlikte Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmi olarak açıklanmıştır. TÜİK’e göre yoksulluk, “İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımlamak mümkündür. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder.” (TÜİK, 2002)

Yoksulluk literatürüne katkı veren bazı düşünürler tarafından yoksulluk nedenleri, bizzat kişinin kendi özelliklerinden kaynaklanan (mikro) nedenler ve kişinin içinde

yaşadığı çevreden kaynaklanan dolayısıyla kişiden bağımsız (makro) nedenler olarak sınıflandırılmaktadır (SYDGM,2008, s.26-27). Buna göre mikro nedenler:

- Fiziksel ve ruhsal sağlık bozukluğu,
- Özürlülük,
- Madde bağımlılığı ve kumar gibi kötü alışkanlıklar,
- Düşük eğitim düzeyi,
- Var olan işler için gerekli beceriye sahip olamama,
- Ücret sorunları ve işyerindeki kötü yönetimden kaynaklanan sorunlar,
- Boşanma, terk edilme, ölüm gibi nedenlerle ailenin dağılması,
- Çalışmaya ilişkin olumsuz etik değerler,
- İsteddiği koşullarda iş bulamamak,
- Suç kurbanı olmak,
- Yaş, cinsiyet gibi özelliklerdir.

Makro nedenler ise:

- Yaşanılan coğrafyanın özellikleri (su, toprak, iklim vb. şartların elverişsizliği),
- Savaşlar, doğal afetler, ekonomik krizler,
- Teknolojik gelişmelere paralel olarak insan gücüne duyulan ihtiyaçta azalma,
- Ülkenin gelir dağılımındaki adaletsizlik,
- Ülkedeki istihdam politikaları nedeniyle yüksek işsizlik oranı ya da var olan işlerdeki ücretlerin düşük olması,
- Yolsuzluklar,
- Ülkedeki hızlı nüfus artışı,
- Toplumda yaşanan hızlı sosyal değişimler (göç, çarpık kentleşme, aile yapısındaki küçülme vs.) dir.

Son dönemdeki eğilimler göz önüne alındığında yoksulluğun yalnızca ekonomik olarak ele alınamayacak kadar karmaşık bir olgu olduğu, insan hayatının tüm boyutlarını (ekonomi, siyasi ve sosyal katılım, eğitim, sağlık, insan hakları, çevre vb.) kapsadığını söylemek mümkündür (Coşkun ve Tireli, 2008, s.23).

Yoksulluk kültürü herhangi bir sınıfa ait olmayan yoksulların meydana getirdiği bir yaşam tarzı olarak kabul edilmektedir (Şahan, 2008). Yoksulluk kültürü devamlı olan bir

yoksulluk durumunu ifade eder. Daha çok kentlerde yaşayan ve kendilerini yoksul yaşama bir şekilde alıştırmış olan yoksulları anlatmak için kullanılmaktadır. Yoksulluk kültürü yoksullukla beraber ortaya çıkan, dışlanma, umutsuzluk, kapalı yaşam tarzı gibi unsurların yoksul ailelerde tabu haline geldiğini ve sonraki kuşaklara da bir kültür gibi aktarıldığını ifade eden bir kavram olma özelliğini de taşır. Ayrıca yoksulluk kültürü içindeki insanlarda yoğun bir kaderci anlayış hâkimdir. Bu nedenle yoksulluk kültürünü yaşayan insanların yoksulluktan kurtuluş mekanizmaları üretmeleri beklenemez.

Bugünkü haliyle yoksulluk sorunu, kentleşmenin yayılması ve bireyciliğin hâkim hale gelmesi ile tanımlanan sanayi toplumlarının gelişimi ile ortaya çıkmıştır (Buğra ve Keyder, 2008, s.261). Adam Smith ve Alexis de Tocqueville, sanayi dönüşümünün, geleneksel cemaat korumasını zedelediğini ve bireyleri piyasa rekabetine maruz bıraktığını belirtmişlerdir. Çeşitli nedenlerle piyasada yaşamak için gerekli kaynakları edinemeyenler hayatta kalmak için aileden, hayır ve refah kuruluşlarından gelecek yardıma ve devlete bağımlı hale gelmektedirler. Bireyler, eğer toplumsal açıdan gerekli olduğu düşünülen ihtiyaçları karşılayamazlarsa yoksulluk içinde sayılmaktadırlar.

Yoksulluk, aidiyet hissedilecek bir cemaatle bütünleşmenin yanı sıra sağlık ve eğitim gibi toplumla bütünleşme için gerekli faaliyetlere yatırımı da engeller (Buğra ve Keyder, 2008, s.262). Bu bağlamda yoksulluk, içinden çıkılması gittikçe güçleşen bir kısır döngü haline geldiği andan itibaren ciddi bir toplumsal sorundur. Bu durumun başka bir yönü de yoksulların varlığından duyulan rahatsızlığın sosyal politika tabanında suçlama eğilimidir (Buğra ve Keyder, 2008, s.11). Özellikle, yoksulluğun; coğrafi, etnik veya ulusal açıdan çoğunluktan farklı bir grubun, mesela köyden yeni gelenlerin, Romanların, Kürtlerin veya göçmen işçilerin arasında özellikle yaygın olduğu durumlarda, suçlama nesnesinin bireyden kültüre kaydığı görülür.

1.1.2. Yoksulluk Türleri

Literatürde farklı özelliklere sahip olan yoksulluk türleri kavramlaştırılmaktadır.

i) Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bireyin ve hane halkının geliri veya tüketim harcamalarını esas almaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008, s.23-24). Öngörülmuş bir gelir veya tüketim seviyesinin altında kalan bireyler yoksul olarak nitelendirilmektedir. Mutlak yoksulluk, hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması

durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır. Mutlak yoksulluk sınırı ise az gelişmiş ülkeler için kişi başına 1 ABD doları olarak kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için aynı oran 2 ABD doları, Türkiye'nin dâhil olduğu ve Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4 ABD doları ve gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40 ABD doları olarak tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) ve WHO (Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü) mutlak yoksulluğa yeni bir boyut da getirmiştir: Ultra Yoksulluk. Ultra yoksulluk, mutlak yoksullukta belirtilen gerekli asgari kalori miktarının yalnızca % 80'inin karşılanmasını ifade etmektedir. Türkiye'deki yoksulluk sınırları ile ilgili tablolar Ek-6'da yer almaktadır.

ii)Görelî Yoksulluk

Görelî ve mutlak yoksulluk tanımları arasındaki en önemli fark, mutlak yoksulluk sınırının sabit olmasıdır (Coşkun ve Tireli, 2008, s.25). Görelî yoksulluk sınırları ise ülke içindeki ortalama gelir veya harcama seviyelerine göre değişmektedir. Ortalama harcama seviyesi ne kadar yüksekse, görelî yoksulluk oranı da o denli yüksek olacaktır. Görelî bir yoksulluk sınırının alınması ile yaşam standartlarında genelde bir yükselme olması durumunda mutlaka yoksul tabakanın payının düşmesi gerekmemektedir.

iii)Öznel Yoksulluk

Bireylerin her zaman kendileri için neyin en iyisi olduğu karar verme becerisine sahip olmadıkları ifade edilir (Aktan, 2002, s.6). Şöyle ki yoksulluk ölçümü ile ilgili tüm metotlarda temelde asgari besin gereksinimine yoğunlaşan nesnel yaklaşım kullanılmaktadır. Eğer öznel bir yaklaşım benimsenmiş olsaydı bireylerin tükettikleri besinlerin türleri ve miktarının çok farklı tercihlere yol açması muhtemeldir. Bu durumda kimileri asgari besin demetini tercih ederken kimileri daha farklı bir besin demetini tercih edecektir. Farklı tercihlerin sonucunda ise karışıklıkların olması muhtemeldir.

iv)Nesnel Yoksulluk

Yoksulluğu meydana getiren sebepleri ve yoksul olan bireyleri bu durumdan kurtarmak için gerekli olanları ve önceden belirlenmiş bir takım değerlendirmeleri içeren yaklaşım (refah yaklaşımı) objektif (nesnel) yoksulluktur (Aktan, 2002, s.6).

v)İnsanî Yoksulluk

Yoksulluk ölçümlerinde son zamanlarda yaygın olarak kabul gören bir eğilim yoksulluğun tek bir kıstasla ölçülemeyeceği, bu nedenle gelir ve tüketim harcamalarına ilişkin verilerin yanı sıra sağlık, eğitim ve diğer sosyoekonomik göstergelerin birlikte bileşik göstergeler halinde kullanılması uygulamasıdır (Şenses, 2006, s.97). Esasında, gelir ve tüketim göstergelerinin yoksulluğun tanımlanmasında ve yoksulluğa karşı strateji geliştirmede yeterli olmaması nedeniyle daha kapsamlı yoksulluk göstergeleri bulma çabaları uzunca bir geçmişe sahiptir. Yaşam beklentisi, ölüm oranı, bebek ölüm oranı, kötü beslenme, kişi başına düşen toprak alanı, okuryazarlık oranı gibi göstergeler, refah/yoksulluk göstergesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

vi)Yeni Yoksulluk

Yoksulluk geçmişte olduğu gibi, geçici ve doğal afetlere ve kıtlıklara bağlı olarak ortaya çıkan bir durum değil; sistem tarafından üretilen yapısal bir sorun haline almıştır. Yunus'un (2003, s.23) belirttiği gibi yoksulluk yapısal bir sorundur. İşte bu yeni durumu anlatmak için “yeni yoksulluk” kavramı ortaya atılmıştır. Son yıllarda dünyada ve Türkiye’de meydana gelen bir dizi yapısal değişimin sonucu olarak ortaya çıkan yeni yoksulluk, “toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakaya”işaret etmektedir.

vii)Kırsal - Kentsel Yoksulluk

Dünya genelinde %63 civarında olan kırsal yoksulluk oranı günden güne artmaktadır (Khan, 2000). Bu oran Çin ve Bangladeş gibi ülkelerde ise %90 dolaylarında seyretmektedir. Neredeyse tüm ülkelerde yoksulluğun kırsal alandaki etkileri kentlere göre daha fazladır. Kişisel tüketim düzeyi, sağlık, eğitim, barınma, ulaşım, haberleşme gibi imkânlarla erişebilirlik açısından kentler ile kırsal kesimler arasında oldukça farklılıklar vardır. Bu tür eşitsizliklerin kırsal ve kentsel sektörler arasında var olması gelişmekte olan ülkelerin temel problemlerinden birisi olan yoksulluğun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

viii)Çalışan Yoksullar

Bugün yüz yüze kaldığımız yoksulluk biçimi, sadece bir iş/güç sahibi olmayan ya da geçici olarak işsizlik durumuyla karşılaşan insanları değil; aynı zamanda özel sektör veya kamu sektörü olsun düşük ücretle çalışan birçok insanı da etkilemektedir

(Zengingönül, 2004, s.107). “Bir işte çalıştığı halde, ücret/geliri yoksulluk çizgisinin altında olan ve dolayısıyla hayatını sürdürmede asgari ekonomik ve sosyal faydadan yararlanamayan kişiler çalışan yoksullardır”.

ix)Yeni Kölelik

Yeni kölelik kavramını ortaya atan Amerikalı sosyolog K. Bales'tir (Bales, 2005, s.218). Balesbugün dünyanın birçok yerindeki çalışma koşullarının eski kölelerin çalışma koşullarından daha ağır olduğunu belirtmekte, buralarda çalışanların da yeni köleler olduğunu ileri sürmektedir. Bales, dünyanın çeşitli yerlerinden (Tayland, Brezilya, Moritanya, Hindistan vePakistan) örnekler vererek bu iddiasını delillerle doğrulamaya çalışmaktadır. Bu yeni kölelik durumunda insanların “ucuz ve tüketilebilir mallar” hâline geldiğini belirten Bales, neticede kölelerin iki şık arasında kaldığını ifade ederek şu soruyu sormaktadır: “Açlıktan kıvranarak özgür olmak mı yeğdir, karnı tok, ama köle olmak mı?”.

1.1.3. Yoksulluğun Kadınlaşması

Kadın yoksulluğuna, yoksulluğun kadınlaşması da denmektedir. Kümbetoğlu'na göre (2002, s.129), “kadınlar erkeklere göre yoksulluğu farklı biçimde yaşarlar, farklı algılar ve farklı stratejiler geliştirirler”. 1970'lerden önceki yoksulluk çalışmalarında cinsiyet temelli bir yaklaşım geliştirilmemiştir. Önceki yoksulluk çalışmalarında, yoksulluk incelenirken hane dikkate alınmıştır ve bütün yoksullar aynı açıdan değerlendirilmiştir. Yoksulluğun kadın açısından ele alınması yukarıda da belirtildiği gibi 1970'lerden sonradır. Bu tarihten sonra kadın çalışmaları ağırlık kazanmış ve yoksulluk olgusu kadın açısından ele alınmaya başlamıştır. Cinsiyet temelinde ayrılaşmış bir yoksulluk çözümlemesi, gelişme ve refahın farklı ülkelerdeki gerçekliğini çok daha iyi anlamaya yardım etmiştir.

1995 yılında Pekin 4.Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Eylem Platformu'nda yoksulluğun kadınlaşması kavramı yoğun olarak kullanılmıştır. Bu kavram Pekin Konferansı ile birlikte, kadın ve yoksulluk konusunda yapılan analizlerin kilit kavramı olmuştur. Bu kavram, şu olgulara işaret etmek için kullanılmaktadır (Ecevit, 2003, s.85):

- i.* Erkeklerle kıyaslandığında, kadınların yoksullukla karşılaşma olasılıkları daha yüksektir.
- ii.* Kadınların yoksulluğu erkeklerin yoksulluğundan daha ciddidir.
- iii.* Kadınlar arasında görülen yoksulluk durumu erkeklerin arasında görülene göre, zaman içinde artmaktadır.

Kadınların yoksulluğu daha fazla oranda yaşamlarının bazı sebepleri vardır. Akçay'a (2008) göre, "işgücüne katılmada kadınların daha dezavantajlı konumda olmaları, eğitim olanaklarından daha az yararlanmaları, kadının çalışmasının önündeki engeller, düşük ücretler, elde ettikleri gelirin denetiminde yeterli söz haklarının olmaması gibi faktörler kadınların daha fazla yoksul olmasına neden olmaktadır". Ayrıca, "mülkiyet üzerinde söz hakkına fazla sahip olamamaları, kaynakları kullanmada ve değer üretmede eşitsiz muamele görmeleri, ekonomik ve politik kurumlarda yaşadıkları sosyal dışlanma gibi etmenler de onların yoksulluğunu önemli ölçüde etkilemektedir" (Ecevit, 2003, s.85).

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, yoksullukla doğrudan ilişkilidir ve yoksulluğun artışına paralel olarak artar (Ecevit, 2003, s.86). Ayrıca kadınları yoksulluğa karşı risk altına sokar ya da yoksulluklarına neden olur. Toplumsal cinsiyet ilişkileri ve eşitsizlikleri, kadınların ve erkeklerin hanede yaşadıkları yoksulluğun farklı olması sonucunu doğurur. Kadınlar erkeklerden daha çok sıkıntı çeker. Kadınların kapasitelerini gelire ve iyilik (refah) haline dönüştürebilmeleri zordur. Öte yandan,

- i.* Hane gelirlerinin ve değerlerinin dağılımında ve kontrolünde;
- ii.* Kredi gibi üretken değerlere erişimde;
- iii.* Kaynakları kullanmada;
- iv.* Mülkiyet üzerinde söz hakkına sahip olmada zayıflıkları; eşitsiz muamele görmeleri;
- v.* İşgücü piyasasındaki ayrımcılık;
- vi.* Ev içinde yeniden üretim ile ilgili sorumlulukları nedeniyle ücretli ekonomik faaliyetlerinin sınırlanması;
- vii.* Ekonomik ve politik kurumlarda yaşadıkları sosyal dışlanma, kadınların kronik yoksulluğa karşı korumasız olmalarının nedenleridir.

Toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü ve bunun sonucu kadınların ücret karşılığı olmayan işler yapmaları, onları ekonomik ve sosyal olarak güvensizliğe iter ve hem

'kronik' yoksulluğa hem de kişisel, sosyal ve ekonomik krizlerden doğan 'geçici süreli' yoksulluğa karşı korumasız bırakır (Ecevit, 2003, s.87). Yapısal ekonomik politikaların uygulandığı ve makroekonomik krizlerin yaşandığı durumlarda ise kadınlar, ücretli ve ücret karşılığı olmayan emeklerini artırarak ve erkeklere kıyasla daha fazla çalışarak hanenin ayakta kalması için uğraşırlar. Yukarıda sıralanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri Türkiye'de de vardır. Sadece gelir alanından seçilmiş küçük bir örnek bile bu eşitsizlikleri anlatmaya yeter: 2001 yılında hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Raporu'na göre:

- i.* Türkiye'de gelir getiren fertlerin % 36'sı kadın, % 64' ü erkektir. Buna karşılık, yaratılan gelirin sadece % 12'si kadınlara, % 88'i erkeklere aittir.
- ii.* Erkeklerde fert başına düşen ortalama gelir, kadınlar için fert başına ortalama gelirin 4.2 katıdır.
- iii.* Gerek kadınlarda gerekse erkeklerde ortalama geliri en düşük olan grup, okuryazar olup bir okul bitirmeyenlerdir. Bu grupta bile erkeklerin elde ettiği gelir kadınların neredeyse 10 katıdır.
- iv.* En yüksek gelirli grup olan lisansüstü dereceli kadınlar ve erkekler grubunda dahi, kadınlar erkeklerin ancak yarısı kadar gelir elde etmektedirler.

Yoksulluğun kadınlaşması global bir sorundur (Cömertler, 2004). Kadınlar artan bir şekilde ekonomik aktörler ve hane reisi haline gelmektedir. Onların yoksulluğu global ekonomik büyümeyi de yavaşlatmaktadır. Ayrıca fakir ülkelerde kadının dezavantajlı konumu yıkıcı yoksulluk sarmalını, nüfus artışını ve çevresel yıkımı beslemektedir. Sınırların bulanık hale geldiği günümüzde kadın yoksulluğu refahın ortasında kuşatılmış yoksulluk bölgeleri oluşturmakta, gelişmiş ülkeler üzerinde artan şekilde baskılar oluşturmaktadır.

Dünyada kadın yoksulluğunun boyutlarına ilişkin veriler şu şekilde sıralanabilir:

- i)* Dünyadaki toplam üretimin 2/3'sini oluşturan kadınlar, dünya gelirinin sadece % 5'ini almaktadır ki bu yoksulluğun en çarpıcı göstergesidir.
- ii)* Sadece geri kalmış ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de en yoksul kesimi kadınlar oluşturmaktadır (www.keig.org).
- iii)* Bütün OECD ülkelerinde erkeklerin ücretleri kadınlarınkinden yüksektir. Ortalama fark % 15'ten fazladır ve bazı ülkelerde % 20'yi geçmektedir. Ülkelerin hepsinde

kadın istihdam oranı daha düşüktür. Kadınlar daha dar bir meslek çeşidi içinde çalışmaktadır. ILO'nun ana meslek grupları sınıflamasındaki 11 ya da daha az meslekte kadınların yarısı çalışmaktadır. Kadınlar dünya parlamentolarının hepsinde çok daha az temsil edilmektedir. Bütün OECD ülkelerinde daha yüksek oranda erkek müdür ya da direktör olarak çalışmaktadır.

iv) Yoksulluk yükü büyük ölçüde kadınların omuzundadır ve bu durum onların sağlığını da etkilemektedir.

v) Her yıl yarım milyon kadın hamileliğe bağlı komplikasyonlardan dolayı ölmektedir, bunun en önemli sebepleri yoksulluk ve sağlık hizmetlerine uzaklıktır.

vi) Ortalama olarak aynı iş için kadınlar erkeklerden % 30-40 daha az ücret almaktadır. Bu durum kadınların yoksulluğun üstesinden gelmelerini zorlaştırmaktadır.

vii) Sosyo-ekonomik değişiklikler iş kayıplarına yol açmaktadır, erkeklerin rollerinde de değişiklik olmaktadır. Kadınlar giderek ev içi ve bakım rollerinin yanı sıra eve ekmek getiren kişi rolünü de üstlenmektedir; ancak onların kazançları daha düşük olmaktadır. Yoksulluğun örüntüleri devam etmektedir.

viii) Geleneksel tıp yöntemlerinin ve şifacıların mevcut olduğu yerlerde pek çok kadın maliyet yüzünden bu yöntemi tercih etmektedir (www.nowfoundation.org). Ancak çoğunlukla bu metotlar işe yaramamakta ve daha ciddi komplikasyonlara yol açabilmektedir.

ix) Dünyadaki ücretsiz çalışmanın 2/3'ü kadınlar tarafından yapılmaktadır. Dünya gayrisafı yurt içi hasılasının % 50'sine tekabül eden 1 trilyon dolarlık bir çalışmadır.

x) ILO'nun 2004'teki bir raporuna göre kadınlar dünyanın çalışan ancak kendilerini yoksulluk çizgisinin üstüne çıkaracak kadar kazanamayan yoksulların %60'ını oluşturmaktadır.

xi) BBC'nin bir haberine göre İngiltere'nin en üst düzey 100 şirketindeki yöneticilerin ancak % 10'u kadındır.

xii) Japonya'da şirket yönetim kurullarının sadece % 1'inde kadın müdür bulunmaktadır (www.womenfightpoverty.org).

xiii) Dünyada yoksulluk içindeki insanların % 70'i kadınlar ve çocuklardan oluşmaktadır.

xiv) İlk okula gidemeyen çocukların 2/3'ü kız çocuğudur ve dünyadaki okuma yazma bilmeyen 876 milyon yetişkinin % 75'i kadındır.

xv) 2005'te on altı yaş ve yukarısındaki kadınların % 12,7'si yoksulluk içinde yaşamaktadır, erkeklerin oranı ise % 9,2'dir.

xvi) Dünya çapında ulusal parlamentolardaki kadın oranında yavaş bir ilerleme vardır; 1995'te Pekin Eylem Platformu zamanındaki % 10'dan 2007'de % 17'ye yükselen bir oran olmuştur. AB ortalama olarak daha iyi durumdadır, oran %24'tür; ancak bu oran hala kritik değer olan % 30'un altındadır. % 30, kadınların politikada anlamlı bir etkiye sahip olmaları için gerekli minimum orandır.

xvii) Dünya çapında 8 ülke bu kritik oranı geçmiştir, bunların hepsi AB üyesidir: İsveç, Finlandiya, Hollanda, Danimarka, İspanya, Belçika, Almanya ve Avusturya. AB Parlamentosu da % 31'lik oranla bu gruba girmektedir (www.ec.europa.eu).

1.1.4. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Kadın yoksulluğu, kendini hane içi ilişkiler ile birleştiren bir kavramdır (Bora, 2002). Hane içi ilişkiler, Bora'nın belirttiği üzere kadının hanenin "yönetişim" sistemine dahil edildiği ve kalkınma verimliliğinin beklenildiği bir konumla ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Hane içi ilişkilerin destekleyicisi olarak cinsiyet eşitsizliklerinin, kalkınmayı engelleyen ve verimini düşüren bir faktör olarak görülmesi de kadının yoksullukla ilişkilendirilmesinde bir rol oynamıştır. Bora, böylelikle haneyi hem dayanışma hem de karşılıklı güç ilişkilerinin görüldüğü bir alan olarak tanımlamaktadır. Yapılan ve uygulanan yaklaşımlar ne olursa olsun, son 10 yıldır kadın yoksulluğu her geçen gün ağırlaşan ve ağırlaştıkça da kadınlar tarafından içinden çıkılamayan bir olguya dönüşmektedir. Hanenin kalkınmasının üstüne bırakıldığı kadının en önemli sorumluluklarından biri de kendisinin dışında çocuklarına iyi bir gelecek sunma çabasıdır. Kadınları en çok üzen, çaresizlik hissetmelerine neden olan şey, çocuklarının yaşamak zorunda kaldığı yoksunluklar olmaktadır. Hane bütçesi sınırlı olduğunda, yaşlı ve çocuk bakımını gerektiren sorumluluklar yüklenildiğinde, alışveriş gibi ticari faaliyetlerle baş başa kaldıklarında ve dikiş dikme gibi diğer evsel yükümlülükler beklenildiği için kadınlar, yoksulluğun daha ağır bir boyutuyla karşılaşmaktadırlar (Fodor, 2006, s.6). Fodor, yoksulluğun kadınlara fazladan görevler yüklediğini belirtmektedir. Kadınlar kaynakların sınırlı olması durumunda genellikle ev idaresinden sorumlu olmakta, pazarlık ve indirimlerin takibine daha çok zaman ayırmakta ve ihtiyacı olan malzemelere ulaşmada (meyve ve sebze alımı, kıyafetlerin tamiri vb.) daha çok zaman ve çaba göstermektedirler.

Yukarıda belirtilen geleneksel rollerin varlığı kadını dezavantajlı bir konuma düşürmektedir (Skirboll ve Silverman, 1992, s.3). Kadınların erkeklerden daha çok ekonomik sorumluluk altında olduğunu Hainard ve Verschur (2001, s.37) da savunmaktadır. Hainard, dünya hanelerinin %30'undan kadınların sorumlu olduğunu

belirtir. Enformal sektördeki düşük ücretli işler, işgücünün kadınlaşması (feminization of workforce) ve ücretsiz ev emeği ile çoğalmaktadır. Kadınların iş alanı üçlü bir şekilde görülebilir. Öncelikle evsel görevlerini yaparlar, ikinci olarak hanenin gelirini arttırmak isterler ve son olarak da devletin sağladığı toplumsal hizmetlere ulaşmak isterler.

Bora (2002)'ya göre aileyle, yakınlarla, hemşehrilerle ilişkili olarak söylenen“kimseden kimseye hayır yok” sözü, bu kimsesizleşmeyi vurgulamaktadır. Günümüzde hayırseverlik ve akrabalık vurgularıyla yoksulun hissiyatı artık uyuşmamaktadır. Kadınların karşı karşıya kaldıkları bir diğer önemli etken taleplerini ve öfkelerini siyasi bir dil ile anlatamamalarıdır. Bora, erkeğin evi geçindirme sorumluluğunu kolaylıkla yöneticilere, siyasilere ya da dışarıdaki “herkes”e yansıtabilirken kadının bunu yapamamasının önemine değinmektedir.

Kadın yoksulluğunun 1990'lı yılların başından itibaren yoksulluk olgusunun önemli bir parçası olarak kendini ciddi bir sorun olarak hissettirmesinden çok önce aslında bu konunun çok daha eski ve günümüz gelişmiş ülkelerin de ciddi bir sorunu olduğunu Woolf (2008, s.32), 1800'lü yılların sonunda Sanayi Devrimi sonrası İngiltere'sinde aşağıdaki satırları ile yansıtmaktadır: “Profesörler, okul müdürleri, sosyologlar, din adamları, romancılar, deneme yazarları, gazeteciler, kadın olmamanın dışında hiçbir nitelikleri olmayan erkekler, benim o basit, yegâne sorumu – Kadınlar neden yoksuldur? – elli soru haline gelene, bu elli soru da çılgınca ana akıntıya atılıp uzaklaşana dek kovaladılar. Defterimin her bir sayfası alınan notlarla karalanmıştı. İçinde bulunduğum zihinsel durumu gösterebilmek için size bunlardan birkaçını okuyacağım, ama önce sayfanın tepesinde açık biçimde KADINLIK VE YOKSULLUK yazdığımı söylemeliyim.”

Woolf (2008, s.45), ilgili denemesinde kadın ve erkek arasındaki statü farkı, özellikle erkek olan“bilim adamları ve araştırmacıların” kadın konusundaki önyargılı ve ortaya net bir açılım koyamayan çalışmaları, kadın olarak yaşamının çeşitli zorlukları gibi sorunlara net bir şekilde cevap vermeye çalışsa da en sonunda pes etmiştir ve konunun gelecek yıllardaki seyrini merakla bekleyecektir. 19. yüzyıl başında kadınlar yaşlılara kitap okuma, çiçek düzenleme, çocuk yuvalarında yardımcı olma gibi “evsel” hizmetler yapmakta ve bu çabalarının karşılığında çok az bir para kazanabilmektedirler. Woolf, kadının toplum hayatına katılmasındaki en önemli aracın bir “gelirinin olması” olduğunun altını önemle çizer; “Bozuklukları çantama koyarken o günlerin burukluğunu anımsayıp,

belirli bir gelirininde sende yarattığı huy değişikliği gerçekten olağanüstü, diye düşündüm. Dünyadaki hiçbir güç beşyüz poundumu elimden alamaz.”

Kadının toplum hayatında etkin ve gelir sahibi olması, feminist teorilerin üstünde durduğu olmazsa olmaz bir unsurdur. Bu noktada, tüm Batı ülkelerinde de feministlerin üzerinde durmuş olduğu ve eleştirdiği etkenler, kadının işgücüne katılım oranı ve kalitesinin düşüklüğü ve aynı statüdeki kadın ve erkeğin arasındaki gelir farklılığıdır. Şenses, bu etkenleri “dolaylı ayrımcılık” ve “doğrudan ayrımcılık” olarak belirtmektedir (Şenses, 2006, s.143). Bu ayrımların ABD’de özellikle 1960’lı yılların ortalarından başlayarak yaşlıların payının düşmesiyle birlikte reisleri kadın olan hane halklarının payının artmasıyla oluştuğunu belirtir. Aynı işi yaptıkları halde düşük ücret almalarına yol açan doğrudan ayrımcılık, diğeri ise kadınların daha düşük verimlilik ve ücret düzeyinde işlerde yoğunlaşmalarına yol açan dolaylı ayrımcılıktır. Woolf’un, kadının iş yaşamındaki yerini yaklaşık 100 yıl önce dramatik olarak belirttiği dönemde, kadının geliri erkeklerin gelirininde yarısı kadardı ve cinsiyete dayalı gelir farklılığı halen günümüz Britanya’sında - ve tabii genelde tüm dünya ülkelerinde - devam etmektedir (Browne, 2007, s.191).

Kadın yoksulluğu kavramı, evlerde bulunan çoğunlukla çocuklu anneler ve tek başına yaşayan yaşlı kadınlar için kullanılmaktadır (Pokalof, 2007, s.4). Yoksulluğun kadınlaşması ve kadın yoksulluğu kavramının Doğu ülkelerinde karşılaşılan toplumsal cinsiyet olgusunu tam olarak karşılamadığı da savunulmaktadır. Bu iki nedenden birincisi, öncelikle kadınların boşanmış veya bekar olsalar bile tek başlarına yaşama eğiliminde olmamaları, ikinci olarak yoksulluk boyutunun çarpıcı biçimde hanelerde görülme sıklığının olmasıdır. Bu nedenle Türkiye’nin kendine özgü bir kadın yoksulluğu vurgusu olduğunu belirtebiliriz. Feminist kuramcılara göre, kadın yoksulluğu kavramı ile birlikte, artık içinde coğrafik, kültürel, ulusal, dinsel, dilsel, sınıfsal ve etnik unsurların bulunduğu yeni çözüm stratejileri üzerinde durulmasının vakti gelmiştir.

Aynı bakış açısından Lie ve Lund (2005, s.2-7), toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve kimliklerinin ekonomik, kültürel ve politik boyutta ele alınması gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü küreselleşme hem bu ilişki ve rolleri etkileyebileceği gibi, bu ilişki ve rollerde küreselleşmeyi etkilemektedir. Birlikler, kadınlar ve karar verici mekanizmalar ücret farkını azaltmak için eşit istihdam fırsatının sağlanmasını veya kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi fikrini savunmaktadırlar. Ancak Pokalof (2007, s.3-8), kadınlar için gelir eşitliğini sağlayacak esas stratejinin ne olması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır,

çünkü çözümün merkezinde gelir eşitliğinin sağlanmasının olduğunu belirtir. Kadınlar, kapitalizmin küresel yayılımına ve neo-liberal politikalara bünyelerinde oluşturdukları kadın örgütlenmeleri ve kadın grupları ile cevap vermeye başlamalıdır.

Krishna (1999, s.421) da ekonomik büyümenin kadınlar için yoksulluğun giderilmesi ve gelirin artırılmasında bir ön koşul olduğunu belirtir. Aynı zamanda, eşitliği içeren sosyal yapılara ilişkin bir ihtiyaç bulunmaktadır. Bu doğrultuda, ayrımcı olmayan resmi politika, adil mevzuat ve olumlu eylem, kadınlar hakkında sosyal anlayış değişikliklerine neden olacak önemli araçlar olmaktadır. Ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak için paralel seviyelerle devam etmek zorundadır. Krishna, sadece kadınlar için kalkınmada demokratik, eşitlikçi ve devam eden alternatif bir stratejinin ihtiyaç duyulduğunu hisseder. Böyle bir strateji, toplumsal cinsiyet sorunlarının bütüncül kalkınma stratejilerinin içinde yer almasıyla gerçekleşebilir.

Kadın yoksulluğunun gelişiminden kaynaklanan problemlerin esas yükünü taşıyan fakir kadınlar, çevresel bozulma ile birebir bağlantılıdır (Hainard ve Verschur, 2001, s.34). Şehirlerdeki kadınlar; şehirlerde çevre kalitesi, eksik temel hizmetler, kıt iş olanakları, artan şiddet ve kadınlaşmış yoksulluk gibi büyük sorunlarla mücadele etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, çevresel problemlerin bir sonucu değildir ancak bu eşitsizlikler, kadınları hassaslaştıran ve daha zayıf bir konuma düşüren sosyal güçlerce oluşurlar (Hainard ve Verschur, 2001, s.37).

Türkiye’de yoksulluğun, büyük bir toplumsal dönüşüm geçiren ve nüfusun önemli bir kısmının kırsal alanda yaşadığı bir tarım toplumu olmaktan çıkan bir toplumda yer aldığını tekrar etmek önemlidir (Ecevit, 2001). Tarımdan kopuş, sanayi sektörünün istihdamın ana ögesi olmaktan çıkması ve hizmet sektörünün nitelikli istihdam sağlamada ana sektör haline gelmesi ile birlikte kadınların yoksulluğu da yeni bir boyut kazanmıştır. Ekonomik şartların yetersizliği ve işsizlik gibi sebeplerden kaynaklı kırdan kentlere göç etmiş ve arzuladığı refah düzeyine ulaşamamış; kentlerin olanaklarından yararlanamayan ve kentten uzak alanlara kendi olanaklarıyla yapmış oldukları gecekondularda yaşam mücadelesi veren kitlelerin kent yoksullarının en mağdurlarını kadınlar oluşturmaktadır. Göçle büyük şehirlere gelen nüfusun, sadece vasıfsız değil aynı zamanda kentsel yaşama adapte olmakta güçlük çeken bir kesim olduğu görülmektedir.

Türkiye’de kadınların tarım kesiminde özellikle köy yaşamında erkeğe oranla daha fazla çalışması, içinde doğup büyüdüğü sosyal değerler ve toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından doğal sayılmaktadır. Halen geleneksel sosyal değerlerin ve kapalı toplum ilişkilerinin yoğun biçimde yaşandığı kırsal alanda kadın kır yaşamı içinde ağır bir yük ve sorumluluk altında bulunmaktadır. Bu sorumluluklar da, kadınların yoksulluk ve sosyal dışlanmasına yol açmaktadır. Kadınların yoksulluğu verilere yansımaya da, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin hayatın her alanına sinmiş olması sebebiyle kadınlardaki yoksulluğun erkeklere göre daha fazla olduğu bir çok çalışma tarafından ortaya konmuştur.

Türkiye’de özellikle son yirmi yıldır yaşanan ekonomik krizler yoksulluğun artmasında en önemli nedenlerden biri olmuştur. Bu ekonomik krizlerin kadınları yoksullaştırıcı etkisi olmuş mudur? Bu sorunun yanıtı için kadınların hane içindeki rollerini ve toplumsal konumlarını dikkate alan bir yaklaşıma gereksinim vardır. Aksi halde, ne yoksullaşmayı yaratan mekanizmaları anlamak ne de kadınları yoksullaşmaya götüren özgül süreçleri kavramak mümkün olabilir. Toplumsal cinsiyet bakış açısı kazanılmaksızın kadınların ekonomik krizden ve bu krizleri atlattıkları için uygulanan ekonomi politikalarından ne kadar zarar gördüklerini anlamak mümkün değildir.

Günümüzde dünya ülkelerindeki milyonlarca kadın çoğunlukla kayıt dışı, sigortasız sosyal güvencesiz, iş saatlerinin belirsiz olduğu ev işçiliği yaparak yaşamını devam ettirmeye çalışmaktadır. Enformel çalışma tarzı olarak tanımlanan evde iş yapma (ev işçiliği) dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gittikçe artmaktadır. Kesin bir rakam vermek doğru olmamakla beraber, TÜİK 2005 verilerine göre ev işçilerinin % 95’i kadındır. Kadınlar gerek aile içi geleneksel olarak kadına yüklenmiş olan rolleri yerine getirmek, gerekse kadının çalışmasını onaylamayan geleneksel toplumsal yapı nedeniyle, evinde parça başı iş yapmayı tercih etmektedir. Her şeyden önce kadınlar evde yaptıkları işleri “iş” olarak görmemekte, kendilerini “işçi” saymamaktadır. Bu faaliyetlerini sadece bir “uğraşı” olarak nitelendirmektedirler. Bu nedenle de nüfus sayımlarında ev işçiliği yapan bu kadınlar kendilerini ev hanımı olarak ifade etmektedir. Kadın işgücü enformel sektör nedeniyle resmi istatistiklere tam olarak yansımamaktadır.

Toksöz (www.ucansupurge.org) şu tespitleri yapmaktadır: Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü nedeniyle kadın ev işleri ve çocuk bakımından sorumludur. Bu durum kadının iş gücü piyasasına çıkmasına engeldir. Kadınlara sunulan işlerin sınırlı olması,

koşulların ağırlığı ve ücretlerin düşüklüğü çalışmayı kadınlar için cazip olmaktan çıkarmaktadır. Geçmişte kırsalda kadın istihdamı kente göre yüksekti. Azalan tarım istihdamı nedeniyle kadının iş gücüne katılımı hızla düşmektedir. Erkekler bu dönemde sanayide artan istihdamı karşılamıştır.

Kadınların istihdama katılımını engelleyen ve sosyal dışlanmaya neden olan önemli unsurlardan biri yetersiz eğitim düzeyi ve mesleksizliktir. Her 5 kadından 1'i okuma yazma bilmemektedir. Kadınların, mesleki ilerlemeyi sağlayan ileri seviyede öğretime katılımı düşüktür. Kadınlarda işsizlik sorunu daha büyüktür. Kentsel kadın işgücünde her 5 kadından 1'i, eğitimli genç işgücünde her 3 kadından 1'i iş bulamamaktadır.

Türkiye'de kadın yoksulluğunun nedenleri aşağıdaki hususlarla özetlenebilmektedir:

i) Kadın İstihdamı

2007 verileriyle Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı % 24,8, kadın istihdam oranı ise % 22,2'dir (KSGM, 2009). Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında bu oranın son derece düşük olduğu görülmektedir. 2007 yılında istihdama katılan kadınların % 38'i, kırsal alanda ise % 77'si ücretsiz aile işçisi konumundadır. 2007 yılında istihdamda yer alan 100 kadından 64'ü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmakta, bunların da % 59'unu ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Ücretli veya maaşlı çalışan kadınların % 22'si, yevmiyeli olarak çalışan kadınların % 94,5'i, işveren kadınların % 29'u, kendi hesabına çalışan kadınların % 92'si herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışmaktadır.

TÜİK verilerine göre ise, 2008 yılında kadınların % 34,4'ü ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Ancak ücretsiz aile işçiliği kent ile kır arasında büyük farklılıklar barındırmaktadır (TÜİK Hane Halkı İş Gücü Anketi, 2008). Tarımda çalışan kadınların % 75'i ücretsiz aile işçisi iken, kentte istihdama katılanların sadece % 0,05'i ücretsiz aile işçisidir. Kırsal istihdamın azalmasıyla birlikte kadın istihdamında ücretsiz aile işçiliğinin azalacağı öngörülebilir. Bu azalışın kendiliğinden kentsel alanlarda kadının işgücüne katılımını artıracakını ise beklemek doğru olmaz. Türkiye'de hali hazırda yaşanan, kırdan kopan kadının kentte eve kapanması ya da üretimin dışına düşmesidir. Bunun gerisinde ataerkil şekillenişin ev dışında çalışmayı olumsuzlayan bakışı kadar, uygun iş bulma

umudunun olmaması, bir başka deyişle Türkiye ekonomisinin yeterli düzeyde istihdam yaratmaması yer almaktadır.

Türkiye’de kadınların istihdama katılım oranlarının bu denli düşük olması, ücretsiz aile işçisi olarak çalışmanın yüksek oranda gerçekleşmesi, kadınların aileye ve erkeğe bağımlılığını artıran, yaşam seviyesini erkeğin elde ettiği gelire bağlayan bir durumu ortaya çıkarmaktadır. 2008 yılı verilerine göre tek başına yaşayıp yoksul olanların % 75,7’sini kadınlar oluşturmaktadır.

ii) Ayrımcılık

Kadınlar pek çok konuda ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kadına yönelik ayırım en başta hane içerisinde kendisini göstermektedir (Körükmez, 2008, s.217). Aile içerisinde kız çocuklarına farklı erkek çocuklara farklı davranılmaktadır. Erkek çocuklar kız çocuklarına oranla daha az baskı görmekte ve daha serbest yaşamaktadırlar. Eğitim olanaklarından yararlanmada, evin dışındaki hayata uyum sağlamada ve ev dışındaki sorumlulukları üstlenmede hep erkek çocukları ön plandadır. Kız çocukları ev içerisinde çok erken yaşlarda sorumluluk almaktadırlar. Evin dışında ise özgürlükleri son derece sınırlıdır. Yetişkin sayılan kızlar ev işlerini yapar, annelerine yardım eder, küçük kardeşlerinin bakımını üstlenebilirler. Bazı durumlarda da ev işlerini üstlenmek, evlenmek, ev dışında çalışmaya başlamak gibi nedenlerle eğitimlerini yarıda bırakırlar. Çalışan kız çocukları her konuda ailenin onayını almak durumundadır. Kendi kazancını ise istediği gibi harcayamamaktadır. Diğer yandan kız çocuklarının hane dışında çalışmaya başlamaları onların ev içindeki sorumluluklarını azaltmamaktadır. Onlar ev içindeki işleri de eskisi gibi yapmaya devam etmektedirler.

iii) Sosyal Dışlanma

Buğra’nın (2008, s.259) belirttiği gibi “...yoksulluk her şeyden önce insanın topluma diğer insanlar gibi katılabilmesini engelleyen bir sosyal dışlanma sorunudur.” Toplumun genelinin ulaşabildiği imkanlara ulaşamama, emek pazarının enformelleşmesi ve kayıtdışı işlerdeki artış, sosyal dışlanma ve marjinalleşme kavramının özellikleridir (Özbudun, 2002, s.54-55).

iv) Eğitim

Eğitim düzeyinin kadın yoksulluğunu etkileyen ciddi bir etken olduğu söylenebilir. Kendini ifade edememek, yeterli becerilere sahip olamamak, toplumda kabul görmemek gibi konular hep eğitimle alakalıdır. Mesleki beceri kazanmak da eğitimle ilgilidir. Yoksul kadınların çoğu eğitimsiz olduğu gibi, aynı zamanda mesleki beceriden de yoksundur. Bu yüzdendir ki, yoksulluk çoğu zaman kapasite yoksunluğu ile tarif edilmektedir. Örneğin, Sen (2004,s. 126), yoksulluğu bir gelir azlığından ziyade, “temel kapasitelerden yoksunluk” olarak görmek gerektiğini belirtmektedir.

v) Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet herhangi bir aile üyesinin bir başka aile üyesine uygulamış olduğu şiddettir (Rahnema, 2009, s.263-264). Aile içerisinde yaşanan şiddetin en önemli temsilcisi kadındır. Evlenmeden önce kendi ailesinde baskıya ve şiddete maruz kalan kadın evlendikten sonra da baskının ve şiddetin daha ağırlığını kendi eşinden görmektedir. Bunu ise kader olarak kabul edip katlanmak durumundadırlar. Bu konuda herhangi bir yere başvuramamakta ve kimseden yardım alamamaktadırlar. Aynı şekilde yoksul ve eğitimsiz olan erkek eşini kendi malı olarak görmekte ve dolayısıyla onun üzerinde kendi hegemonyasını kurmaktadır. Ona onun istediği gibi değil kendi istediği gibi davranmaktadır. Yoksulluğun getirmiş olduğu moral bozukluğunu ve sıkıntılarını bahane ederek eşine her türlü şiddeti uygulamaktadır. Bağırma, aşağılama, hakaret etme ile başlayan duygusal ve psikolojik şiddet zamanla dayak ve işkence gibi ağır fiziksel şiddete dönüşebilmektedir. Rahnema'nın belirttiği üzere, 1995 yılında nüfus konseyi tarafından yayınlanan bir rapora göre, Birleşik Devletler'de, yani yasalar ve kurumlar açısından dünyanın en ilerileri arasında olan bu ülkede, her on sekiz dakikada bir kadının dövülmekte ve kadınların aldığı yara berelerin başlıca nedenini aile içi şiddet oluşturmaktadır.

1.1.5. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları

1.1.5.1. Dünyada Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları

Yoksulluk ile mücadele programları, kıtlık olan ülkelere doğrudan gıda yardım programları, yoksulların işgücü piyasalarındaki konumlarını iyileştirmeye yönelik projeler, tarımda istihdam ve verimliliğin artırılmasına yönelik projeler, mesleki eğitim ve kredi olanaklarının yoksullara sağlanmasına yönelik projeler, yol, sulama ve ağaçlandırma gibi alanlarda düşük ücretli istihdam yaratan projeler, yoksullara küçük projelerini hayata geçirmek için verilen destek kredileri, vs.’den oluşmaktadır

(Şenses, 2001). Gıda alanındaki önlemler, Güney Asya'daki kadın ve çocuklara yönelik gıda programları, körfez savaşı ertesini açlık tehlikesi yaşayan halka dağıtılan gıda maddeleri, artan yoksulluk karşısındaki siyasal gerilimi azaltmak için Şili ve Bangladeş'te halka yönelik gıda yardımları vs. sayılabilir.

Dünya ölçeğinde yoksullukla mücadele konusunda çalışan resmi teşkilatlar, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası vs. kuruluşlardır (World Bank Food Programme Yearly Report, 2004). Asya ve Afrika kalkınma bankaları Asya ve Afrika ölçeğinde yoksulluğun azaltılması yönünde hizmet verirlerken, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası tüm dünyada yoksulluk ile mücadeleyi sürdürmektedir. Bu kuruluşlardan Birleşmiş Milletler, yoksulluk ile mücadelesini birkaç platformda sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), UNICEF bu platformlardandır. Dünya Gıda Programı, tüm bu çalışmalar arasında en çok dikkat çeken ve yoksulluk ve açlığa direkt olarak yardımlar ile cevap verebilen bir programdır. Büyük ölçekte açlığın ve fakirliğin hâkim olduğu bölgelere direkt gıda yardımını sağlayan bu programın 2004 yılı toplam maliyeti 3,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. En çok gıda ulaştırılan bölgeler ise, Kuzey Uganda, Batı Afrika, Bangladeş, 2004 yılı Tsunami felaketinde zarar gören bölgeler, Haiti, Kamboçya, Afganistan ve Irak ülkeleridir. Toplamda 2004 yılında 80 ülkedeki 113 milyon insana ulaşılmış, 1,6 milyon tonu Irak'a olmak üzere, toplamda 5,1 milyon ton gıda yardımı yapılmıştır.

Dünya çapında yürütülen yoksullukla mücadele programlarına kısaca yer vermek gerekirse:

i) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, ulusal düzeyde üretken varlıklara ve ekonomik fırsatlara ulaşılması noktasında destek sunmak, fakirlik programlarını ulusal düzeyde ekonomik programlara taşımak, ticaret reformu ile küresel ticarete destek vererek ülkelerin kalkınmasına öncelik etmek üzere çalışmaktadır (World Bank Food Programme Yearly Report, 2004).

ii) Dünya Bankası, daha çok sivil toplum kuruluşları ile küresel, bölgesel ve ülke ölçeğinde çalışmaktadır (World Bank, 2004). Bu sivil toplum organizasyonları, yardım

götürülen ülkelerdeki yerel sivil toplum organizasyonları, dini temelli organizasyonlar, yerel yardımsever vatandaşlar ve yerel vakıflardır. Bu kuruluşlara yardım Dünya Bankasının politikasına uygunluk derecesine göre yapılmaktadır. Başlıca iki kuruluş aracılığı ile yardımlarını sürdüren Dünya Bankası, daha çok kalkınma için düşük maliyetli, maliyetsiz veya karşılıksız kredi veren bir kuruluştur. Yardımlarını Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)) ve Uluslararası Kalkınma Örgütü (International Development Association (IDA)) aracılığı ile sürdürmektedir. Her iki kurum da, küresel fakirliğin azaltılmasında ve hayat standartlarının yükseltilmesinde Dünya Bankasının misyonuna hizmet etmekte ve 184 üye ülkenin desteği ile bu vazifeyi yerine getirmektedir (International Development Agency, 2006). IBRD, orta gelir seviyesine sahip ve kredi notu düşük fakir ülkelere odaklanmışken; IDA, dünyanın en fakir ülkelerine yönelmiştir. Dünya Bankası bu kurumlar aracılığı ile düşük faizli kredi, faizsiz kredi ve hibe şeklinde bu ülkelerdeki eğitim, sağlık, altyapı, iletişim ve diğer hizmetleri finanse ederek fakirlikle mücadele etmek istemektedir.

iii) Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları

Kadın ve erkeklerin eşit muameleye tabi olması, AB sosyal politikasının temel amaçlarından biridir (www.eic.org.tr). Avrupa Birliği, kuruluş antlaşmalarında kadın işleri politikasına böylesi bir gönderme yapılmamakla birlikte, Avrupa'da kadın sorununun başlangıç noktası (1957) Roma Antlaşması'nın 119. maddesinde yer almaktadır. Antlaşma, üye devletlere, kadın ve erkeklerin eşit iş için eşit ücret almalarını sağlama yükümlülüklerini hatırlatmaktadır. Bu madde, AB'de fırsat eşitliği ile ilgili diğer tartışmaların yolunu açmıştır.

Üye devletlerle ve Sivil Toplum Kuruluşlarıyla birlikte çalışmalar yapan Komisyon, cinsiyetler arası eşitliğin bir insan hakları, sosyal adalet ve demokratik temsil sorunu olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, fırsat eşitliğinin toplumsal sisteme ve istihdam sistemine dahil edilmesi, AB'nin ekonomik ve sosyal başarısı için yaşamsal öneme sahiptir. AB'nin refah sistemlerini ve zenginliğini teminat altına almak için emek piyasasında daha çok sayıda kadının bulunması gereklidir. Fırsat eşitliği bir sosyal adalet ve ekonomik büyüme sorunudur.

1992 yılında Avrupa Birliği'ne ilişkin Antlaşmanın imzalanmasıyla, önemli bir gelişme gerçekleşmiştir: Antlaşma ekinde yer alan Sosyal Politika Antlaşması'nda,

işyerinde kadın ve erkekler için fırsat eşitliği ve eşit muamele ile ilgili mevzuatın kabulüne ilişkin ek bir usul öngörülmektedir. Sosyal Politika Antlaşması'nın 6'ncı maddesi kapsamında "Cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaksızın eşit ücret" ödenmesi gerekmektedir.

iv)Lizbon Stratejisi

Lizbon Stratejisi Avrupa Konseyi tarafından Mart 2000 tarihinde kabul edilmiştir (www.avrupa.info.tr). Amacı, Avrupa için yeni bir ekonomik ve sosyal kalkınma stratejisi oluşturmaktır. Lizbon Stratejisi'nin kadın-erkek eşitliğine yönelik 5 stratejik hedefi:

- Kadınların, istihdama, bilime, yönetime ve bilişim teknolojisine erişimi için eşit şartlar sağlayarak tüm koşullara erişimini kolaylaştırmak yoluyla, ekonomik kaynakların daha adil bir şekilde bölüşülmesini sağlamak;
- Kadınların eşit katılımını ve temsilini sağlamak,
- Kadınların ve erkeklerin hak ve ödevlerinin dengeli dağılımını sağlamak (işte, boş zamanda, evde ve ailede, konut, kamu hizmetleri ve sosyal korunma konularında),
- Eğitim, medya, kültür ve bilim yoluyla davranış ve zihniyet değişikliğini sağlamak,
- Eşitlik önlemlerinin yaşama geçirilmesini sağlayacak mekanizmaları güçlendirmek ve yasa uygulayıcılarını eğitmektir.

v)Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

UNDP'nin sürdürülebilir kalkınma çabaları kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (www.undp.org). Bu çabalar devletlerin çeşitli programlar vasıtasıyla ortaya koydukları yasal düzenlemelerle doğrudan bağlantılıdır. Bu programlar:

- Yasal sistemlerin yeniden düzenlenmesi, istihdam, aile, eğitim sorunları, toprak hakları, kredi hizmetleri gibi konularda ayrımcılığın ortadan kaldırılması
- Kadınların eğitilmesi ve güçlendirilmesi.

UNDP pek çok ülkede çeşitli programları desteklemektedir. UNDP'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politika ve programları iki yaklaşıma dayanır:

- Toplumsal cinsiyet değerlendirilmesi: Herhangi bir planlanmış faaliyetin kadınlar ve erkekler için çıkarımlarının göz önünde bulundurulması ve değerlendirilmesi sürecidir. Kadınların ve erkeklerin tecrübelerinin ve sorunlarının tüm siyasi, ekonomik ve toplumsal politika ve programların

oluşturulma, uygulama, izleme ve değerlendirilmesinde içsel bir boyut haline getirilmesi stratejisidir.

- Kadınların güçlendirilmesi: İnsani kalkınmanın başlangıç noktasıdır. Cinsiyet gruplarındaki farklı etkileri göz ardı eden planlar ve politikalar cinsiyet köründür ve insani kalkınmaya zarar verir.

UNDP'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadeleye yönelik faaliyetlere ilişkin ajandası üç yaklaşıma dayanmaktadır:

- Hem ülkede hem hanede kapasite güçlendirme
- Hem fakir hem kadınlara yönelik politika tavsiyelerinde bulunma
- Cinsiyet eşitliğine yönelik uygulayıcı müdahaleleri desteklemek: Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu (UNIFEM) ile işbirliği yapılmaktadır. UNIFEM (www.unifem.org), kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik program ve stratejilere teknik ve finansal destek sağlamaktadır. Dört stratejik alana yoğunlaşmaktadır: kadın yoksulluğunu azaltmak, kadına karşı şiddeti sona erdirmek, AIDS ve HIV'nin yayılımını tersine çevirmek, demokratik yönetişimde cinsiyet eşitliğini sağlamak.

vi) Milenyum Kalkınma Hedefleri (MDGs)

Eylül 2000'deki Binyıl Zirvesi'nde 191 ülke, yoksulluğu yarı yarıya azaltmayı da içeren Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne 2015 yılına kadar ulaşma kararı almıştır (www.tuba.gov.tr). Binyıl Kalkınma Hedefleri şunlardır: Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak, herkes için evrensel ilköğretim sağlamak, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadının güçlendirilmesini sağlamak, çocuk ölümlerini azaltmak, anne sağlığını iyileştirmek, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak, kalkınma için küresel bir ortaklık kurmak.

Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve yoksulluğun yok edilmesi ve yoksulluğun yok edilmesi önemli hedeflerdir. Milenyum toplantısında şu üç anahtar hedef üzerinde durulmuştur: dünyada yoksulluğu yarıya indirmek, insani kalkınma hedefleri ve kadınların güçlendirilmesi hedefleri. Kadınların belli kaynaklara ulaşımı güçlenmelerinin göstergesi olmaktadır:

- Sosyal (eğitimdeki eşitsizliğin kapanması)

- Ekonomik (kadınların tarım dışı sektörde ücretli istihdama ulaşımında artış)
- Siyasi (parlamentoda kadın sayısını artırmak)

vii)Kanada Kadın Birliği ve ‘Women Moving Women’ Hareketi

Ekonomik Kalkınma Fonu bünyesinde yer alan Kanada Kadın Birliğinin amacı düşük gelirli kadınların yoksulluktan kurtulmasına ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım etmektir (www.cdnwomen.org). Kendi işini kurmaları için kadınlara verilecek olan eğitim programlarına ve sosyal amaçlı girişimlere finansal destek verilmektedir. Pratik iş eğitimi ve beceri kazandırma eğitimlerine ve iş planı geliştirme, finansal destek ve pazarlama konularını içeren girişimcilik eğitimlerine destek sağlanmaktadır.

Women Moving Women Hareketi 2.500 kadının 2.500 kadına 2.500 dolar bağış yaparak yoksulluktan kurtarması hareketidir. Bağışlanan her 2.500 dolar, Kanada Kadın Birliği tarafından finanse edilen ekonomik kalkınma programına bir kadının dahil edilmesinde kullanılacaktır.

viii)Japonya’nın Resmi Yardım Programı (ODA)

Japonya’nın Resmi Kalkınma Yardımı Programı’nın temel amacı, uluslararası toplulukta barışa ve kalkınmaya katkıda bulunmak ve bu amaçla Japonya’nın güvenlik ve refah sağlamasına hizmet etmektir (White Paper Fiscal Year, 2006, s.1). Kalkınma Yardımı’nın resmi belgelerinde Japonya’nın, değişen uluslararası toplulukta en iyi nasıl etkin olunacağıнын peşinden gittiği ve Japonya’nın, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunabileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşımın bir diğer unsuru, pazar tabanlı ekonomileri başarma ve demokratikleşmenin geliştirilmesidir.Japon işbirliğinde aralarında diğer uluslararası toplumlar ve Türkiye’nin de bulunduğu Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne (Millennium Development Goals –MDGs) Eylül 2000’deki Binyıl Zirvesi’nde 191 ülke, yoksulluğu yarı yarıya azaltmayı da içeren 8 adet Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne 2015 yılına kadar ulaşma kararı aldı (www.undp.org.tr).

1.1.5.2. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları

Türkiye’de dolaysız yaklaşım yöntemi ile çok çeşitli yoksullukla mücadele programları uygulanmaktadır (Şenses ve Önder, 2006). İlk olarak 1976 yılında, yoksul, mâlul ve sakatlara yönelik aylık ödenmesine başlanmışsa da, enflasyonist süreçte bu

ödeme önemini yitirmiştir. Günümüzde yoksullukla mücadele devlet eli ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) ile sürdürülmektedir.

Yoksullukla mücadelede etkili bir hale getirilebilecek başka bir uygulamayı da Dünya Bankası'nın Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında yer alan Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) oluşturmaktadır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma konusunda SRAP kapsamındaki diğer bir proje ise, Yerel Girişimler projesidir. Yerel Girişimler uygulaması gelir getirici projeler, istihdama yönelik beceri kazandırma eğitimleri, toplum yararına çalışmalar için geçici istihdam, sosyal altyapı ve hizmet merkezlerinin kuruluş ve geliştirilmesi ve toplum yararına yönelik kapsamlı çalışmalar olmak üzere beş ayrı bileşenden oluşmaktadır. Gelir getirici projeler kapsamında, bitkisel-hayvansal üretim, tarımsal ürün işleme, el sanatları, hediyelik eşya üretimi, perakendecilik gibi birçok konuda projelere destek sağlanmaktadır. İstihdama yönelik beceri kazandırma bileşeninde ahşap, taş, metal işleme, dokumacılık gibi el sanatları eğitimleri veya kentsel alanlar için sekreterlik, tesisatçılık, bahçivanlık, bakıcılık gibi hizmet sektörüne yönelik işler kapsamındaki eğitimler desteklenmektedir.

Toplum yararına yapılacak işler arasında ise içme suyu temini, sulama sistemlerinin bakım ve onarımı, küçük ölçekli atık su arıtma, yol, park-piknik alanlarının temizliği ve onarımı, ağaçlandırma, budama, doğal kaynakların korunması-geliştirilmesi gibi işlerle ilgili projeler desteklenmektedir. Sosyal altyapı ve hizmet merkezlerinin kuruluş ve geliştirilmesi ile toplum yararına yönelik kapsamlı çalışmalar bileşenlerinde ise yoksul nüfusa doğrudan yatırımda bulunmak yerine; daha kaliteli ve kapsamlı sosyal hizmetler sunabilecek kurumların yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Farklı türlerdeki bu desteklerden yararlanacak yoksul şahısların sosyal güvencesi olmaması gerekmektedir.

1.1.5.2.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Genel Müdürlük kadınların sosyal yaşamın her alanında güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumludur (www.ksgm.gov.tr). Bu yönüyle, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın ulusal kurumsal mekanizması konumundadır. Genel Müdürlüğün görevleri şöyle tanımlanmaktadır:

- i.* Türkiye'de kadınların genel eğitim düzeyinin yükseltilmesi,

- ii.* Kadınların tarım, sanayi ve hizmetler alanındaki faaliyetlere katılımının artırılması,
- iii.* Kadınların sağlık, sosyal güvenlik ve hukuk alanlarındaki güvenliğinin sağlanması,
- iv.* Kadınların toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal açılardan eşit statü kazanmalarına yönelik politikalar geliştirilmesi ve uygulanması.

1.1.5.2.2. Güneydoğu Anadolu Projesi-Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (GAP-ÇATOM)

Çok amaçlı toplum merkezleri, kırsal kesimden gelenlerin yerleştikleri yoksul kent mahallelerinde veya kimi köylerde kurulan topluluk temelli sosyal merkezlerdir (Ecevit, 2007). Çok amaçlı toplum merkezleri 14 yaşından büyük kadınları hedef kitlesi olarak tanımlamakta; kadınların kendi sorunlarına ilişkin bilinç ve duyarlılıklarını geliştirmeyi ve bu sorunlara çözüm bulunmasında onlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Merkezlerde kadınların sosyal katılım kapasitelerinin güçlendirilmesi amacıyla kamusal mekânlar yaratılmakta, kadınların güçlendirilmeleri ve yerel koşullara uygun modeller geliştirilmesiyle, toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan kalkınma projeleri gerçekleştirilmektedir. Çok amaçlı toplum merkezleri program ve etkinlikleri, eğitim ve öğretim, sağlık, gelir yaratma, sosyal destek ve kültürel-sosyal etkinlikler olmak üzere, temel olarak beş alanda gerçekleştirilmektedir. Gelir getirici etkinlikler bağlamında çok amaçlı toplum merkezleri kadınlara ortak kullanılan atölyeler ve satış yerleri sağlamakta, temel iş eğitimi vermekte ve mesleki becerilerini güçlendirmektedir. Çok amaçlı toplum merkezleri kadınlara kendi işlerini kurmalarında yardımcı olmaktadır.

1.1.5.2.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM)

SYDGM'nin kadın yoksulluğuyla mücadele kapsamında gerek sosyal yardımlar gerekse proje destekleri bağlamında uygulamaları mevcuttur. Müdürlüğün misyonu adil bir gelir dağılımının sağlanmasına katkıda bulunmak, yoksullukla mücadele kapsamında kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun nüfusun en yoksul diliminde yer alan vatandaşlarımızı sosyal yardımlarla desteklemek; üretim ve istihdama yönelik projeleri sürekli kılarak vatandaşların toplumsal hayata entegre olmalarını sağlamak, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar ve diğer paydaşlar ile eşgüdüm içerisinde çalışarak sosyal yardımların etkin bir biçimde dağıtılmasını sağlamak ve bu doğrultuda sosyal yardım politikaları geliştirmektedir.

1.1.5.2.4. Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV)

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV) “dar gelirli kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirmelerine destek olmak ve yerel kalkınmada liderliklerini güçlendirmek” için 1986 yılında kurulmuştur (www.kedv.org.tr). Vakıf dar gelirli kadınların uzmanlık alanlarını dikkate alan bir iş birliği ile toplumu ve dar gelirli aileleri geliştirmeyi hedeflemektedir.

1.1.5.2.5. Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV)

KADAV, 1999 Marmara Depreminden zarar gören kadınları desteklemek üzere bir araya gelen bir grup kadın tarafından kurulmuştur. Amacı, kadınları güçlendirmek ve kadınlar arasında dayanışma ağları oluşturmak için araçlar ve fırsatlar geliştirmektir.

1.1.5.2.6. Kadın Merkezi (KAMER)

KAMER, 1999 yılında özel bir statüyle kurulan, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur (www.kamer.org.tr). Merkezi Diyarbakır’dadır. Hedefi, kadınların hukuksal, ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan güçlendirilmelerine katkı sağlamak ve kadınların uzun dönemli istihdamı ve eğitimi için destek mekanizmaları geliştirmektir.

1.1.5.2.7. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından yapılan tanıma göre “sosyal yardım” ifadesine yüklenen misyon: “Adil bir gelir dağılımının sağlanmasına katkıda bulunmak, yoksullukla mücadele kapsamında kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun nüfusun en yoksul diliminde yer alan vatandaşlarımızı sosyal yardımlarla desteklemek; üretim ve istihdama yönelik projeleri sürekli kılarak vatandaşların toplumsal hayata entegre olmalarını sağlamak, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar ve diğer paydaşlar ile eşgüdüm içerisinde çalışarak sosyal yardımların etkin bir biçimde dağıtılmasını sağlamak ve bu doğrultuda sosyal yardım politikaları geliştirmek” şeklinde tanımlanmaktadır (www.sydgm.gov.tr). Ayrıca bu doğrultuda amaçlanan vizyon da “Katılımcı, şeffaf, etkin bir biçimde hizmet sunan ve ülkemizin sosyal yardım politikalarını belirlemede öncü, uzmanlığa dayalı bir kurum olmak,” şeklinde ifade edilmiştir. Fon 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3924 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir” hükmünden gücünü almıştır. Kurulmasından

2004 yılına kadar Fon'unu idari işleri başbakanlığa bağlı bir birim olan Fon Genel Sekreterliğince yürütülmüştür. Ancak 01.12.2004 tarihinde kabul edilen 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak düzenlenmiştir. Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun amacı, "fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir."

SYDTF'nin gelirleri, kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlardan, gelir ve kurumlar vergisi tahsilât toplamının %2,8'inden, trafik para cezalarının %50'sinden, RTÜK gelirlerinin %15'inden, bütçeye konulacak ödeneklerden, her nevi bağış ve yardımlardan, diğer gelirlerden, oluşmaktadır.

Bu amaç ve vizyon doğrultusunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü bünyesinde her il ve ilçede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunmak amacı ile kurulmuştur. SYDTF'den vakıflar bünyesindeki mercilere eğitim ve sağlık alanlarında yoğunlaşan yardımlar için gerekli kaynak tahsisleri yapılmaktadır. Her il ve ilçede kurulmuş olan vakıfların gelirlerinin büyük bir kısmın fondan sağlanmaktadır. SYDV'lerin gelirleri,

- i.* SYDTF'den aktarılan miktardan,
- ii.* Her nevi fitre-zekât-kurban derileri ve bağırşak yardımlarından,
- iii.* İşletme ve iştiraklerden elde edilecek gelirler,
- iv.* Diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Elde edilen gelirler sonucunda fonda toplanan kaynak, fon kurulu kararları ile ülke genelinde kurulu bulunan 931 vakfa aktarılmaktadır. Buna ek olarak vakıfların kendi gelirlerinin de kullanımı ile ihtiyaç sahibi yoksullara ayni ve nakdi yardımlar ulaştırılmaktadır.

1.1.5.2.8. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası, “Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur” olarak tanımlanmaktadır (www.alomaliye.com).

1.1.5.2.9. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)

Türkiye Grameen Mikrofinans Programı'nın amacı şu şekilde tanımlanmaktadır; “Türkiye’deki kırsal ve kentsel bölgelere kredi imkânı sağlayarak, geleneksel olmayan bir bankacılık sistemini tanıtmak ve kurumsallaştırmaktır”. Temel amaç olarak Mikro Kredi Projesi yoksul insanlara yardım etme çabasıdır, özellikle klasik finansal kurumlardan destek alamayan yoksul kadınlara yöneliktir.

Türkiye’de ilk kez 2003 yılında gündeme getirilen mikro kredi projesi Dünya Bankası'nın 500 milyon dolar kredi vermesi ve Başbakanlığın ek olarak 130 milyon dolar bütçe ayırmasıyla hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust işbirliğiyle Diyarbakır’da 11 Haziran 2003 tarihinde proje uygulanmaya başlanmıştır. Bu program daha sonra ayrıntılı incelenecektir.

1.2. Kadın Girişimciliği

Kadın Girişimciliği (Women Entrepreneurship) piyasa ekonomisi içinde; hesaplanmış riskleri göze alarak, doğrudan doğruya pazara yönelik, nakde dönüşebilen, mal ve hizmet üretip satan, kendi işinin sahibi olup, sosyal güvenlik kurumlarından birinin şemsiyesi altında çalışan ya da yanında başka kişileri istihdam edebilen kadınların tanımlandığı bir kavramdır (www.5nk.org). Bu kavramı açıklamadan önce girişimcilik kavramı ile girişimci kişilik ve özellikleri açıklanacaktır.

1.2.1. Girişimcilik Kavramı

Girişimcilik kavramı üzerine birçok tanım yapılmıştır ve yapılmaktadır. Girişimciliği net bir tanımın sınırları içine yerleştirmek zordur. İlk kez ortaçağda kullanılan bu kelimenin "entreprenere" kökünden geldiği yani "iş yapan" anlamına geldiği görülür (Dolgun, 2003). Bu tanım zaman içinde değişmiş ve günümüzde daha çok fırsatları görerek değerlendiren, risk ve fırsat yönetimini en iyi şekilde konumlandıran süreç olarak

anlamlandırılmaya başlamıştır. Girişimcilerin ticari faaliyetlerini gerçekleştirmek için kurdukları ekonomik birimlere girişim adı verilir.

Girişimcilik, yaşadığımız çevrenin yarattığı fırsatları sezme, o sezgilerden düşler üretme, düşleri projelere dönüştürme, projeleri yaşama taşıma ve zenginlik üreterek insan yaşamını kolaylaştırma becerisine sahip olmaktır (Bozkurt, 2000). Başka bir tanıma göre, girişimcilik, “iş dünyasındaki fırsatları tespit ederek, fırsatların hedeflere, imkanlara ve değerlere uygun olduğunun anlaşıldığı anda kâr, prestij, büyüme, yeniliklere öncü olma vs. amaçları ile riskleri de göze alarak insanlığa faydalı ürün ve hizmetleri üreten aktif, esnek, yaratıcı, hızlı işletmelerin var olması için diğer üretim faktörlerini belirli bir düzen içinde bir araya getirmek sürecidir” (Demirel ve Tikici, 2004, s.51).

Girişimcilik, işsizlik sorununa önemli bir çözüm olanağı sunduğu gibi ayrıca ekonomik büyümenin önemli bir bileşenidir (Tekin, 2005, s.9). Girişimci, ekonomik kaynakların düşük üretkenlik alanlarından yüksek alanlara aktarılma sürecinde baş aktördür. Ayrıca kullanılmakta olan üretim araçlarının ve mevcut girdilerinin değişik şekillerde kullanımı ile üretimi artırır. Bu yönüyle girişimci toplumsal fayda yaratan ekonomik bir aktördür.

Girişimciliğin temel unsurları yenilik ve değişimdir (Kuvan, 2007, s.30). Yenilik aynı zamanda teknolojik değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Toplumsal platformda yeni işletmelerin kurulması hem bireysel hem de toplumsal açıdan büyük yarar sağlar. Yeni kurulan işletmelerin yaratmış olduğu yenilik ve istihdam, başarıya ulaştığı takdirde, işletmenin devamlılığı sağlanacaktır.

Girişimleri kuran girişimcilerin kişilikleri ve özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

Girişimci kişiliğe sahip olan kişiler, çok önemsiz durumları bile çok önemli fırsatlara çevirirler (Bozgeyik, 2005, s.322). Girişimciler, içimizdeki vizyon sahibi kişilerdir. Girişimci, asla geçmişte değil, gelecekte yaşar. Bilim alanında girişimci kişilik parçacık fiziği, saf matematik ve teorik astronominin en soyut ve en az pragmatik sahalarında çalışır. Girişimci toplumun yaratan kişiliğidir; her zaman bilinmeyenle ilgilenen, geleceği kurcalayan, olasılıklardan olanaklar yaratan, kaosları uyuma çeviren kişidir.

Girişimcilerin motivasyon kaynağı para kazanmaktır (www.fortune.com.tr). Yapılan çalışmalar göstermektedir ki girişimci kısa dönemde para kazanmaktan ziyade uzun dönemli gelirleri önemser. Ayrıca para kazanmak girişimci için tek motivasyon kaynağı değildir, kişisel başarı duygusu, kaderine sahip çıkmak, vizyonunu ve hayallerini gerçekleştirmek diğer amaçlar arasındadır. Girişimciyi iş kurmaya iten faktörler arasında şunlar sayılmaktadır:

- Gerçekleştirmek istedikleri hayallerinin olması
- Para kazanma arzusu
- Bağımsız çalışma isteği
- Çalışmaların maddi\manevi karşılığını alamamaları
- Bir işi yapıp yapamayacağını görmek
- Bir hobiyi işe dönüştürmek
- Kendi kendinin patronu olmak
- Kendi zamanını kendi kontrol etmek istemesi

1.2.2. Kadın Girişimciliği Kavramı ve Kadın Girişimcilerin Özellikleri

Girişimci kadını tarif ederken şu çerçeve çizilmektedir (Ecevit, 1993, s.20):

- i.* Ev dışında bir mekanda kendi adına kurduğu bir veya birkaç işyeri olan,
- ii.* Bir işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle çalışan ve işin sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran,
- iii.* Herhangi bir mal veya hizmetin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran,
- iv.* İş ile ilgili olarak ilişkiye girmesi gereken kişi, örgüt, kurum ve kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran,
- v.* İş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, işyerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren,
- vi.* İşinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kişidir.

Kadın girişimciliği alanında son yıllarda birçok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmaların birçoğu kadın girişimcilerin özellikleri ile bu özelliklerin başarılarındaki etkisini incelemektedir. Kadın girişimcilerin bu araştırmalar ışığında özelliklerini sıralayacak olursak kadınları girişimciliğe iten güdüler şunlardır (Arıkan, 2002, s. 219):

- Hırs

- Kendi ilgi alanı
- Bağımsızlık
- Finansal sorumluluklar
- Konforlu bir yaşam düzeyi
- Meşgul olma arzusu
- Konforlu bir ikili rol
- Yatırım
- İstihdam yaratma isteği

Kadınlar yeni bir girişim oluşturma yanında, girişimi geliştirme ve başarılı bir kuruluş haline getirme konusunda daha uzun vadeli düşünmekte, işletmenin nitelik ve standartları, hizmet kalitesi işletmenin piyasada saygın bir kuruluş olarak yerini alması konularına daha çok önem vermektedir.

1.2.3. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Programlar

Dünyada hem gelişmiş hem de gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeler kadın girişimciliğini önemsemekte ve destekleyici politikalar uygulamaktadırlar.

1.2.3.1. Dünyada Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Programlar

1.2.3.1.1. AB Ülkeleri Programları

AB ülkelerinde girişimcilik çalışmaları özellikle 3 temel ayak üzerine kurulmuştur (UNICE, 2003):

- Tutum değişikliği için toplumda girişimcilik ruhunun geliştirilmesi
- Girişimcilik ve eğitimin rolü
- Bilgi ağlarının geliştirilmesi

Aşağıda AB ülkelerinden İsveç, Danimarka ve Finlandiya örnekleri yer almaktadır.

***i*) İsveç**

Kadın girişimcilere danışmanlık hizmeti ve finansman dışı konularda destek sağlayan “Kadın Projeleri İçin İş Danışmanları” (NUTEK) adlı bir proje başlatılmıştır. Kadın danışmanlar, kadın girişimcilere iş konularında ve aile yaşamı ile bir işyerini yönetmenin nasıl bağdaştırılacağı gibi genel konularda yol göstermektedirler. Proje, pek

çok kadının işletme yönetimi ile ilgili konularda kadınlara danışmayı tercih ettiği saptamasından hareketle, bu ihtiyacı karşılamak üzere geliştirilmiştir.

İsveç Hükümeti 1998 yılında, yeni yasal düzenlemelerin özellikle küçük işletmeler bakımından etkilerini değerlendirmek üzere bir program (SIMPLEX) uygulamaya koymuştur.

ii) Danimarka

Danimarka'da Ocak 2003'te hükümet, girişimciliği geliştirmek üzere yeni bir eylem planını yürürlüğe koymuştur. Planın amacı, Danimarka'yı girişimci sayısının en fazla olduğu üç Avrupa ülkesi arasına sokmaktır. Bunun için daha fazla insanın girişimcilikle meşgul olmasının sağlanması, ilk zor yıllardan sonra daha fazla sayıda işletmenin ayakta kalmasının garanti edilmesi ve işletmelerin hızla büyümesi için tedbirler alınması öngörülmüştür. Bu çerçevede eylem planında; girişimcilik kültürünün geliştirilmesi, finansman ve vergi kolaylıkları sağlanması ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

iii) Finlandiya

Finlandiya'daki okul sisteminde girişimcilik konusuna büyük önem verilmektedir ve girişimcilik eğitimi tüm eğitim düzeylerinde müfredata dahil edilmiştir. Ayrıca, okullarla işletmeler arasındaki bağların güçlendirilmesine yönelik programlar uygulanmaktadır.

Avrupa Kadın Girişimciliğini Geliştirme Ağının 2004 yılı faaliyet raporunda yer alan bazı ülkelerin kadın girişimliğine yönelik çalışmalarından bazıları (www.girisimciliknetwork.gen.tr) ise şöyledir:

iv) Avusturya'da kadın girişimciliğini destekleyen çalışmalar kamu ve özel sektörde büyük önem taşımaktadır. 2004 İş Kadınları Toplantısı, İş Kadınları Danışmanlık Fuarı ve E-İş için Kadın Platformu bu çalışmalardandır. Ayrıca Avusturya Sosyal Araştırmalar Merkezi de Viyana'da kadın girişimciliği üzerine önemli çalışmalar yapmaktadır. Yine bu alanda Avrupa Birliği çalışmaları da danışmanlık üzerine odaklanmıştır.

v) **Belçika**'da kadın girişimciliğini teşvik çalışmaları DİANE olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde kadın girişimcilerin fikirleri analiz edilip durumları değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın iki amacı vardır: Hala iş dünyasında kadınların sayısının neden bu kadar az olduğunu anlamak, kadınların kendi işlerini kurup geliştirmeleri için gerekli olan figür ve strateji hakkında veri toplamak.

vi) **Almanya**'da da İş Kadınları Federal Ajansı kadın girişimcilere daha iyi bir yatırım ortamı sağlamaya çalışmakta ve kadın girişimciliğini desteklemektedir. Ajansın başlıca çalışmaları arasında şunlar vardır: Ulusal kadın girişimciliği veri tabanı, işe yeni başlayacak kadınları ve kadın girişimcileri yönlendirecek bir danışmanlık merkezi, iş kurma ve çalışma süreci ile ilgili her türlü veri ve araştırma gibi zengin doküman kaynağını içeren bir internet portalı, basın ve halkla ilişkiler çalışmaları.

1.2.3.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Uluslararası Çalışma Örgütü kadın girişimciliği konusunu, işgücü piyasası politikalarında kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar sağlanması bağlamında ele almaktadır (Ecevit, 2007). Örgüt, Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (WEDGE)'nin bir bileşeni olan Küçük Girişimciliği Geliştirme Programı (SEED) kapsamındaki çalışmaları ile girişimcilik bağlamında kadınlara destek sağlamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 'Kendi İşini Kur' adıyla bilinen, ticari beceri geliştirmeyle ilgili bir uluslararası eğitim programı (eğiticilerin eğitimi) bulunmaktadır. Bu programın amacı küçük işletmeleri desteklemektir.

1.2.3.1.3. Dünyadaki Diğer Destekleyici Kuruluşlar

Türkiye'deki Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) örneğine benzer dünyanın hemen her ülkesinden birçok örnek verilebilir (www.milliyet.com.tr). **Rusya**'da Saryya Russa, **Nepal**'da WEAN Kadın Girişimciler Kuruluşu, **Kanada**'da Kadın Girişimciliği Güçlendirme Birimi, Avrupa Komisyonu'nun **Almanya**'da kadınlara özel kredi programı, **İsveç**'te İş Geliştirme Ajansı, **Finlandiya**'da destek proje, **Belçika**'da Uçan Girişimci Programı, **İngiltere**'de Kadın İş Ağları gibi.

Dünyadaki tüm kıtalarda kadın girişimciliğini destekleyen birbirinden farklı değişik kuruluşlar vardır (bkz. EK-7, s.160).

Girişimciliğin yaygınlaşmasının bir diğer nedeni de girişimciliğin işsizlik sorununa getirilebilecek çözümlerden biri olmasıdır. Kadın toplumsal statüsü gereği çoğu zaman gerek istihdam konusunda gerekse toplumsal rollerde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu nedenle de kendi girişimini kurarak kendi koşullarını oluşturduğu işe yönelmektedir. Dünya Kadın Girişimciler Forumunda aile ve kadından sorumlu devlet eski bakanı Güldal Akşit bu durumu şu şekilde ifade etmiştir (www.kagider.org.tr): “Bir çok ülkede girişimcilik işsizliğe çare olarak ortaya çıkmıştır. Kadınlarımız özellikle teminatları olmamaları sebebiyle kredi bulmakta zorlanmakta, girişimlerini yakın çevre desteği veya kendi birikimleriyle gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Çocuk ve aile sorumlulukları yüzünden genelde kadınlar daha geç girişimciliğe soyunmaktadır. Kadınların kalkınma fırsatlarından erkeklerle eşit yararlanması için bazı önlemlerin alınması artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Banka kredilerinin yaygınlaştırılması bu noktada Türkiye’de kadın girişimciliğinin önündeki engelleri kaldırmak için yapılabilecek en önemli çalışmalardan biri olmalıdır.”

1.2.3.2. Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Programlar

1.2.3.2.1. Destekleyici Devlet Kuruluşları

i) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

KOSGEB’in görevi, küçük ve orta boy işletmelerin verimliliğini ve rekabet güçlerini artırmak, bu işletmelerin teknolojik gelişmelere uyumunu kolaylaştırmak ve ülke ekonomisine daha fazla katkıda bulunmalarını sağlayacak önlemleri almaktır (www.kosgeb.gov.tr). Özel olarak kadınlara yönelik bir kuruluş olmamakla birlikte, KOSGEB İş Geliştirme Merkezlerinde, kadın işletme sahiplerine destek sağlanmaktadır.

ii) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Müdürlüğün misyonu kadın erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadınların konumlarının güçlendirilmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için politikalar üretmek, strateji geliştirmek, tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamaktır (www.kadininstatusu.gov.tr).

Müdürlük tarafından bir araştırma projesi olan Küçük Girişimcilik Projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında kadın girişimcilerin Türkiye’de finansal hizmetlere ulaşmada karşılaştıkları engelleri belirlemek amacıyla mevcut banka kredi politikaları ve

kadınların finansal hizmetlere erişimini engelleyen sınırlamalar, hükümet dışı kuruluşların kalıcı finans sistemlerinin oluşturulmasında oynayabilecekleri rol araştırılmış, kadın girişimcilerin krediye ulaşımını sağlamak ve kolaylaştırmak için etkili bir kredi yönetimi ve tasarruf mobilizasyonu oluşturmak amacıyla kurumsal modellerin neler olabileceği konusunda öneriler geliştirilmiştir.

iii)Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Avrupa İstihdam Stratejisinde kadın istihdamına daha fazla önem verilmesine paralel olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı da kadın istihdamı ve onunla ilişkili konularla daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Avrupa Birliği üyelik görüşmeleri sürecinde AB politikalarına ve düzenlemelerine uyum sağlanması gerekmektedir. Topluluk Cinsiyet Eşitliği Programı, Topluluk Ayrımcılık Karşıtlığı Programı ve Topluluk Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele Programı (www.europa.eu.int) başta olmak üzere AB'nin hazırladığı topluluk programları nedeniyle Bakanlık da, toplumsal cinsiyetle ilgili konulardaki çalışmalarını artırmıştır. Bakanlık, genel olarak kadın istihdamını, özel olarak da kadın girişimciliğini, bu politika öncelikleri çerçevesinde değerlendirmekte ve kadın istihdamına ilişkin stratejisini de yine buna göre belirlemektedir. Bu politika öncelikleri arasında en önem verilenin, kayıt dışı istihdam ile mücadele olduğu görülmektedir.

iv)Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

Türkiye İş Kurumu, Özelleştirme Sosyal Destek Programı ve Aktif İşgücü Piyasası Programları gibi, çeşitli Avrupa Birliği Programları genel çerçevesinde birçok etkinlik gerçekleştirmiş, istihdam yaratmaya yönelik çeşitli projelere finansman sağlamıştır (www.iskur.gov.tr). Bunların arasında kadın girişimciliğiyle ilgili olanlar da vardır.

İŞKUR'un 2004'ten 2006'ya kadar desteklemiş olduğu projeler bulunmaktadır. Desteklenen projeler arasında kadınlara yönelik olanlardan bazıları:

- Ümitköy'den Sincan'a – Çağdaş Yaşam için Kadınların Eğitimi
- Kadın ve Gençlik Platformu Derneği Mücevher Tasarımı ve İş Eğitim Merkezi Projesi
- Antalya Burdur Belediyesi Burdur'da el Sanatları Ürünlerini Geliştirme (Alaca Dokuma)
- Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Isparta Kilim Dokuma, Pazarlama ve Destek Projesi

1.2.3.2.2. STK'lar ve Projeleri

i) Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri (GAP-GİDEM)

GAP-Girişimci Destekleme Merkezleri, Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilip GAP İdaresi ve BM Kalkınma Programı tarafından yürütülen, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde orta boy işletmelerin geliştirilmesini hedef alan bir projedir (Ecevit, 2007). Girişimci merkezleri esas olarak bölgedeki dört ilde (Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa) faaliyet göstermekte ise de, başka illerdeki de dahil olmak üzere bölgedeki işyerlerine hizmet vermektedir. Girişimci destekleme merkezleri eğitim, danışmanlık ve enformasyon alanlarında hizmet sunmaktadır. Girişimci destekleme merkezlerinin programlarında sekiz fırsat penceresi bulunmaktadır ve bunlardan biri de kadın girişimcilere yönelik geliştirilmiştir.

ii) Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

KAGİDER, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği, Eylül 2002'de 38 kadın girişimci tarafından ülke çapında faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olarak İstanbul'da kurulmuştur. KAGİDER bugün farklı sektörlerde aktif olarak çalışan ve değer üreten 250 kadın girişimci üyesi ile büyümeye ve güçlenmeye devam etmektedir (www.kagider.org.tr).

KAGİDER Türkiye'de kadın girişimciliği ve liderliğini geliştirmek temel amacı ile çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede KAGİDER İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı illerindeki kadın girişimcilere iş kurma ve geliştirme süreçlerinde kapsamlı eğitimler sağlamanın yanı sıra, kadın girişimci adaylarına inkübasyon, danışmanlık ve mentörlük desteği sunar. Diğer taraftan genç kadınlar arasında farkındalık yaratma ve bilinç yükseltme çalışmaları ile onları daha iyi eğitim almaları ve iş yaşamına başarılı geçişleri yönünde destekler. 2002 yılından bu yana KAGİDER girişimcilik eğitimleri ile kadın güçlenmesine hizmet etmiş, kadınların sosyal ve ekonomik alanda etkinliğinin artmasını sağlamıştır. Bu bağlamda KAGİDER 5000'den fazla girişimcilik ve iş geliştirme projesini değerlendirmiş, 1300'den fazla kadına eğitim desteği sağlamış, başarılı adaylara inkübasyon, mentörlük ve danışmanlık hizmeti sunmuştur. KAGİDER, Kadın Gelişim Merkezi (-BİZ.) bünyesinde girişimcilik ve liderlik çalışmalarına devam etmektedir.

KAGİDER Mart 2009'da kadının güçlenmesi yönünde çalışmalarını geliştirmek, girişimcilik, liderlik ve inkübasyon alanlarında faaliyetlerini artırmak ve geliştirmek için temel bir merkez olacak Kadın Gelişim Merkezi –Biz.'i hayata geçirmiştir. –Biz.'de kadın girişimci adaylarına finans, bankacılık gibi alanlarda danışmanlık, eğitim, inkübasyon, mentörlük desteği, liderlik eğitimleri ve seminerleri sunulmaktadır. Kadın Gelişim Merkezi –Biz. ayrıca KAGİDER üyeleri, düşünen, üreten sorgulayan profesyonel kadınlar, akademisyenler, kadın sivil toplum örgütleri ve BİZ altyapısından yararlanmak isteyen kişi ve kuruluşlara açık bir gelişme ve sosyalleşme mekanı olarak da hizmet vermektedir.

KAGİDER, Türkiye'de ve dünyada siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda gelişimi ve dönüşümü sağlayacak mekanizmanın toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışını hayatın her alanına yaymak ile harekete geçeceğine inanmaktadır. Bu süreçte KAGİDER verilmesi gereken ilk mücadelenin kadının ekonomik, siyasi, toplumsal güçlendirilmesi olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda KAGİDER, kadının yerel ve ulusal düzeyde siyasete katılımını desteklemek; iş yaşamına girişimci ve profesyonel olarak katılımını sağlamak, eğitime katılım payını artırmak, toplumsal yaşamın her alanında görünür ve etkin olmasını sağlamak için aktif savununu çalışmaları yürütmektedir. Bu çalışmalar çerçevesinde KAGİDER araştırma ve raporlar hazırlamakta, AB raporlarına katkı sağlamakta; ulusal ve uluslararası toplantılar ve Uluslararası Kadın Girişimcilik ve Liderlik Zirvesi'ni düzenlemekte, hükümet ve siyasi aktörler nezdinde lobi faaliyetlerini sürdürmekte, kampanya ve basın bildirimleri ile gündeme yön vermektedir.

KAGİDER Türkiye'nin AB üyeliğine inanmakta, üyelik sürecine destek vermekte ve bu süreçte kadınların oynayacağı aktif rolün önemini savunmaktadır. Müzakere sürecinde KAGİDER bir çok başarılı proje hayata geçirmiş, Türkiye'de ve uluslararası arenada siyasi ve sosyal süreçlerde etkinliğini artırmaya devam etmiştir. KAGİDER AB diyalogunu hedef alan çalışmalarını ve Brüksel ile ilişkilerini Türkiye'nin AB'de önemli bir lobi aktörü olan KAGİDER Brüksel İrtibat Noktası aracılığı ile sürdürmektedir. Mart 2008'de açılan KAGİDER Brüksel İrtibat Noktası, Brüksel'de Türkiye'nin AB üyeliği yönünde lobi faaliyeti yapan, bu süreçte kadının oynayacağı rolün altını çizen önemli bir aktör olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde KAGİDER hem Türkiye hem de AB'de birçok başarılı projeye imza atmakta ve süreçte Türkiye'deki ve uluslararası arenadaki birçok sosyal ve siyasi gelişmeye karşı görüş bildirmekte ve eylem geliştirmektedir. KAGİDER Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu da dahil olma üzere farklı AB kurumları ile sürdürülebilir bir diyalog kurmanın önemine inanmakta ve bu yönde çalışmalarını devam

ettirmektedir. Öte yandan AB üyesi ülkelerle de sağlam ilişkiler geliştirmeye ve ülkelerdeki Türkiye karşıtı kamuoyu algısını değiştirmeye çalışan KAGİDER, Türkiye'de de AB üyeliği yönünde ulusal lobicilik faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye AB Karma İstişare Komitesi üyesi olarak KAGİDER, düzenli toplantılara katılmakta, ortak deklarasyona katkı sağlamakta ve raporlar sunmaktadır.

Avrupa çapında 4000 kadın örgütünün bağlı bulunduğu bir çatı organizasyon olan Avrupa Kadın Lobisi (AKL) üyesi olan KAGİDER bölgesel ve uluslararası kadın kuruluşları ile yakın ilişki içerisinde. Uluslararası Kadın İttifakı (TIAW), Akdeniz İşkadınları Derneği (AFAEMME) ve Balkan Kadın Koalisyonu üyelikleri olan KAGİDER bu kuruluşların toplantılarına katılmakta, iletişim ağlarında yer almakta ve farklı alanlarda diyalogunu sürdürmektedir. KAGİDER Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC) ile proje temelli ortaklıklar ve bu bağlamda sağlam bir diyalog geliştirmektedir. KAGİDER dünya çapında bir çok STK'nın, üniversitenin ve farklı grupların Türkiye'yi ve Türkiye'deki Sivil Toplum gelişimini anlaması için önemli bir referans noktası olmaya devam etmekte, dünya çapında davet edildiği bir çok konferansta Türkiye'yi temsil etmektedir.

KAGİDER ulusal STK'lar ile özellikle iki alanda yakın diyalog ve işbirliği içerisinde: Kadın girişimciliğini desteklemek ve Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konsey'in parçası olmak. KAGİDER Türkiye genelinde kadın girişimci dernekleri, sanayi ve ticaret odaları, işadamları ve işkadınları dernekleri ile sağlam bir iletişim içerisinde.

iii)TOBB Kadın Girişimciler Kurulu (KGK)

TOBB KGK 2007 yılında kurulmuştur. Kadın Girişimciler Kurulu, TOBB bünyesinde kadın girişimcilik konusunda genel politikalar geliştiren ve görüş oluşturulmasına katkıda bulunan istişari bir kuruldur (www.tobb.org.tr). Kurul aynı zamanda kadın girişimcilere eğitim, kapasite geliştirme desteği ile girişimci fikirlerini hayata geçirmelerinde destek sağlamak üzere kurulmuştur. Kurul, çeşitli sektörlerde işgal eden girişimci kadınlar, Habitat için Gençlik Derneği, TOBB – Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Başbakanlık Kadın Statüsünü Geliştirme Genel Müdürlüğü ve KOSGEB temsilcilerinden oluşmaktadır. Görevleri: ülkemizdeki kadın girişimci potansiyelinin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi amacıyla politika belirlemek ve girişimcilik kültürünün kadınlar arasında gelişmesine öncülük etmektir. Kadınlara kişisel gelişim yollarını öğretmek kariyer geliştirme fırsatları yaratmaktır. Bu kapsamda:

- Girişimcilik veya gelir yaratma gibi becerilerini gerçekleştirmek isteyen kadınlara bunu nasıl yapacaklarını öğrenmeleri için öğrenme ortamları hazırlamak.
- Girişimci ruhlu kişilere, bu özelliklerini daha etkili ve verimli kullanabilmelerini sağlayacak ve iş kurmayı düşünenlere kuruluş ve devamında işi sürdürme süreçlerinde ihtiyaçları olacak temel bilgileri vermek ve yol göstermek amacıyla seminer, panel ve bunun gibi eğitim etkinliklerinde bulunmak.
- Kadın girişimcilerin deneyimli girişimciler yanında staj yapmalarını sağlamak.
- Yurt dışında, özellikle AB ülkelerinde yabancı girişimciler yanında kısa süreli staj imkânları yaratmak.
- Koçluk sistemi geliştirerek yeni iş kuran girişimcilere deneyimli girişimciler tarafından belli sürelerde destek sağlamak.
- TOBB ve illerdeki odaların öncülüğünde çeşitli illerde “Kadın Girişimci Eğitim ve Danışma Merkezleri” açmak ve bu merkezlerde özellikle AB ve diğer uluslar arası kadın girişimci kaynakları imkanları konusunda araştırmalar, risk sermayesi, Euroawards gibi konularda danışmanlık yapmak.
- Kadın girişimcilik konusunda detaylı bilgileri ve olanakları güncel olarak sunan bir “Kadın Girişimciler Web Portalı” hazırlamak.

iv)Diğer Kuruluşlar:

Kadın girişimciliği ile ilgili çalışmalar yapan diğer kuruluşlar aşağıda belirtilmiştir.

- Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM)
- Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)
- Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV)
- Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)
- UNDP Türkiye Temsilciliği

Tezin birinci bölümünde kadın yoksulluğu ve kadın girişimciliği konuları ele alınmış, dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele eden kurumlar ve kadın girişimciliğini destekleyen kurumlar incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğunu azaltmaya ve kadın girişimciliğini geliştirmeye yönelik programlar ele alınacak, sosyal girişimcilik programları ve mikro kredi programları incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞUNU AZALTMAYA ve KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK PROGRAMLAR

2.1. Sosyal Girişimcilik Programları

2.1.1. Sosyal Girişimcilik Kavramı

Sosyal girişim, üçüncü sektör diye tanımlanan, devletin dışında kalan ve kâr amacı gütmeyen örgütler ve özel sektörü temsil eden ticari girişimler/şirketler (kâr amacı güden) arasında faaliyet gösteren girişimlerdir. Sınırları oldukça esnektir, bu yüzden de kâr amaçlı ve kâr amaçlı olmayan faaliyetleri melez bir şekilde gerçekleştirir. Sosyal girişimleri diğer tüm örgüt formlarından ayıran en temel özellik birincil ve tek amacının sosyal misyon olmasıdır.

Sosyal girişimcilik tanımı konusundaki çalışmalar Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)'nin ev sahipliği yaptığı çeşitli toplantılarda gündeme getirilmiş ve tüm dünyada konuyla ilgili farklı yorum ve yaklaşımlar olduğu görülmüştür. TÜSEV, sosyal girişimleri aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır:

- Sosyal bir amaçla kurulur ve faaliyet gösterir,
- Ekonomik faaliyetler yürütür,
- Elde ettikleri karı sosyal amaçları için kullanır.

Sosyal girişimler, çoğunlukla ürün ve hizmetler yaratırken dezavantajlı grupları istihdam eder; sorun ve fırsatları fark etme, doğru değerlendirme, risk alma gibi girişimcilik odaklı bir yaklaşım izler. Bununla birlikte, alanda 'sosyal girişimcilik' ve 'sosyal girişimci' tanımları da bulunmaktadır. TÜSEV, tanım konusundaki eksikliğin kavram kargaşasına sebebiyet verebildiğini düşünmekte (sosyal girişim vs. STK vb.) fakat tanım çerçevesinde yapılan tartışmaların verimliliğini de sorgulamaktadır.

Dünyada sosyal girişimlere yönelen yetenek, para ve ilgi gün geçtikçe artmakta, modelin rağbet görmesi ile birlikte çeşitli ulusal ve uluslararası platformlarda sosyal girişimlerin ne olduğuna ve ne yaptığına ilişkin tartışmalar yaşanmaktadır. "Sosyal girişim" terimi bünyesinde "sosyal" ve "girişim" olmak üzere iki farklı olguyu barındırmaktadır. Girişimcilik anlayışı beraberinde tıpkı ticari girişimlerde olduğu gibi sorun ve fırsatları fark etme, doğru değerlendirme, risk alma ve yenilikçi yollarla

çözümleme olgularını getirmektedir. “Sosyallik” anlayışı ise girişimcilik prensiplerinin kar maksimizasyonu yerine toplumsal sorunlara uyarlanmasını kapsamaktadır.

Böylece sosyal girişimler, sosyal sorunların çözümünde girişimcilik esaslı veya serbest piyasa bazlı yöntemler benimseyen kuruluşlar olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal girişimlerin bir diğer ortak yaklaşımı sosyal sorunların çözümünde “sistemik değişimi” hedeflemeleridir. Sosyal girişimler ele aldıkları alanlarda benzer vakaları tek tek düzeltmektense sistemik değişim yaratmayı, çözümlerini yaygınlaştırmayı ve uzun vadede toplumun desteğini kazanarak sorunun ortadan kaldırılmasını hedeflerler.

Sosyal girişim yaklaşımının diğerlerinden farkını betimlemek için kullanılan yaygın bir benzetme sosyal girişimlerin yalnızca balık vermek veya balık tutmayı öğretmekle yetinmedikleri, bunun yerine balık endüstrisini kökten değiştirmeyi hedefledikleri yönündedir (STGM, 2009). Sosyal girişimler, özel sektör ve üçüncü sektörün kesişim noktasında bulunan ve sosyal sorunların çözümünde işletme esaslı ve serbest piyasa bazlı yöntemler benimseyen kuruluşlardır. Bu kuruluşlar kar amacı gütmeyen gönüllü sivil toplum kuruluşları olarak örgütlenebildikleri gibi, işlevlerini şirket olarak da yürütebilmektedir. Sosyal girişimlerin isleyişindeki en büyük zorluk, ticari ve sosyal girişim prensiplerinin aynı kuruluşta bir araya gelmesidir. Literatürdeki genel kanı sosyal ve ticari alanların birbirlerinden net ve derin çizgilerle ayrıldığı yönündedir. Ancak uygulamada aralarındaki belirgin sosyal ve kültürel farklılıklara rağmen bu iki alanın arasındaki çizgilerin düşünüldüğü kadar net olmadığı görülmektedir. Bu yaklaşımın sert ayrıştırması yerine sosyal ve ticari girişimleri devamlı ve aralıksız bir bütünün parçası olarak düşünmek daha doğru olacaktır. Hiçbir sosyal girişim (amacı, hedef kitlesi, yöntemleri, kurumsal yapıları gibi konularda) bir diğerinin aynısı değildir. Yine de ticarileşme dereceleri, yaklaşımları ve işlevlerini sürdürdükleri ortamlar aşağıda açıklanacağı gibi ne kadar çeşitli olursa olsun, sosyal girişimler arasında amaç ve yöntemler açısından bazı ortak paydalar bulmak mümkündür:

i) Toplumsal Odak

Sosyal girişimler, tek bir kuruluşun çatısı altında iki farklı hedefe ulaşmayı amaçlar: Toplumsal fayda sağlamak ve kar elde etmek. Yüzeysel olarak bakıldığında çoğu sosyal girişim geleneksel bir STK veya şirket olarak algılanabilir. Ancak daha yakından incelendiklerinde bu kuruluşların temel özelliğinin misyonlarını merkeze koyarken, ticari faaliyetlerini misyonlarını gerçekleştirmek için araç olarak kullanmalarındadır. Sosyal

girişimler etik veya sosyal sorumlu şirketlerden tam da bu noktada ayrılmaktadır. Şirketlerin aksine sosyal girişimlerde başarı ölçütü elde edilen kar değil, toplum üzerinde yaratılan olumlu etkidir. Sosyal girişimleri bu şirketlerden ayıran bir diğer nokta, öncelikli olarak hissedarlarına değil, hizmet verdikleri topluluklara hesap vermek durumunda olmalarıdır.

ii) Girişimci Yaklaşım

Serbest piyasa koşullarında mal ve hizmet üreterek ticari bir girişim işlevi gören sosyal girişimler, bu faaliyetlerinden elde ettikleri gelirleri yine sosyal amaçlara yönlendirirler. Bu yöntemde söz konusu ticari faaliyet sosyal sorunla doğrudan ilişkili olabileceği gibi, aralarında hiçbir doğrudan bağlantı bulunmaması da mümkündür. Bu tür bir yaklaşımı benimseyen STK'lar, sosyal girişim faaliyetlerini bağış ve hibelere bağımlılıklarını azaltmak ve mali sürdürülebilirliklerini artırmak için bir alternatif olarak algılanmaktadır.

iii) Sosyal Girişimci

Bir diğer ortak nokta, sosyal girişimlerin çoğunun sosyal girişimciler tarafından başlatılıp sürdürülmesidir. İş dünyasının yüzünü değiştiren girişimciler gibi, sosyal girişimciler de toplumsal dönüşümün önemli araçlarıdır. Bu bireyler başkalarının göremediğini görerek yeni fırsatlar yaratır, sistemleri değiştirir ve yeni yaklaşımlar bularak toplumun önemli sorunlarına çözüm getirirler. Ekonomik bir girişimcinin yeni sanayiler veya iş alanları kurması gibi, sosyal girişimciler de toplumsal sorunlara yenilikçi çözümlerle yaklaşır ve bu çözümleri geniş ölçekte uygularlar.

Bir sosyal girişimci, toplumun karmaşık sorunlarına sistemli ve sürekli çözümler üretir (STGM, 2009). Çözüm üretirken de daima olaylara olumlu yaklaşır. Eleştirdiği her şeyin bir gün bir şekilde çözülebileceğine inanır. Girişimci genel anlamda, üretim için gerekli kaynakları bir araya getiren kişidir. Girişimcilik de, girişimcilerin risk alma, fırsatları kovalama, hayata geçirme ve yenilik yapma süreçlerinin tümüdür. Bu yüzden ki hem şirket kurma süreci hem de yenilikler yapma süreci girişimcilik kapsamındadır.

Sosyal girişimci ise, tıpkı özel sektör girişimcilerinde olduğu gibi risk alarak yenilik veya geliştirme yapan kişidir. Fırsat yaratır, risk alarak fikrini gerçekleştirmeye çalışır. Hedefi, toplumsal sorunların toplumla uyuşan, yeni, özgün yollarla çözümlenmesidir. Çünkü ticari girişimci başarılı olmadığında kendi ve yakın çevresi zarar görür ama sosyal

girişimci yanlış yaptığında toplum zarar görebilir. Sosyal girişimci, yaşadığı toplumda ortaya çıkan sosyal aksaklıkları fark ederek o güne kadar akla gelmeyen ya da cesaret edilmeyen bir yaklaşımla sorunların üzerine giden; yaratıcı, ısrarcı, duyarlı, gerçekçi tavırları ile fark yaratan ve toplumun güvenini kazanan kişidir. Sosyal girişimciler bunu yaparken:

- Bir sorunu tespit eder,
- Yeni bir proje üretir,
- Yeni bir yöntem geliştirir,
- Yeni bir kaynak oluşturur,
- Kendinden sonra projenin sürdürülebilmesi için yöntem bulur.

Sosyal girişimciler, ticari girişimcilerin de sahip olduğu vizyon, yaratıcılık ve olağanüstü kararlılık gibi özellikleriyle yaşamlarını toplumsal sorunlara yeni çözümler üretmeye adanmış olan kişilerdir. Tüm kültürlerde bulunan bu özgün bireyler kendi alanlarında (çevre, eğitim, sağlık, insan hakları, toplumsal gelişme) bir sonraki adımı öngörebilirler ve bu öngörü toplumun benimsediği bir oluşum haline gelinceye kadar da yılmadan projeyi takip ederler.

Sosyal girişimcinin yaşam basamakları şöyle ifade edilmektedir:

i. Çıracılık

- Yetenek ve tecrübe kazanılır.
- Toplumun sorunları belirlenir.
- Yeni fikirler oluşturulur, araştırılır ve tanıtılır.

ii. Birinci Basamak: Fikri Hayata Geçirme (Ustalık)

- Tüm zaman/enerji yeni fikirlerin uygulanmasına adanır.
- Programın modeli ve temeli kurulur.
- Çevreden destek kazanılır.

iii. İkinci Basamak

- Fikir bölgesel ve ulusal alanda yayılır.
- Kurum ve kaynaklar bir araya toplanır.
- Üretilen fikir takdir edilecek hale gelir.

iv. Üçüncü Basamak

- Yeni fikir ve uygulamalar sosyal topluma uyarlanır.
- Uygulamalar sonucunda toplumda geleneksel alışkanlıklar değişir.

- Girişimci yeni projeler geliştirmeye ve sosyal alanda çalışmaya devam eder.

2.1.2. Sosyal Girişimciliğin Doğuşu

İnsanlık tarihi boyunca daima sosyal girişimci özellikler taşıyan kişiler yaşamıştır. Örneğin Florence Nightingale 1800'lerde sağlık alanında bir devrim yaparak çağdaş hemşirelik sistemini kurmuştur. 1980 yılında Ashoka sosyal girişimcilik kavramını tanımlayıp bu yönde çalışmaya başladığında bu görüş, hemen kabul görmemiştir. (www.ashoka.org). 1980 yılından sonra gayet yavaş ilerleyen hareket, sosyal girişimciler ve başarıları gözler önüne serilmeye başladıkça dikkat çekmiştir. Yıllar geçtikçe bütün dünyada hem sosyal girişimciler hem de diğer STK'lar yenilikçi ve yaratıcı görüşlerin önemini ve girişimciliğin gereğini fark etmişlerdir.

Günümüzde yoksulluk ile mücadele konusunda tüm dünyada en yaygın ve bilinen olan Grameen Mikrofinans Programı'nın ilk adımları 1976 yılında atılmıştır. Grameen Bank'ın kuruluşu, bankanın kurucusu olan Dr. Muhammad Yunus'un Bangladeş'teki Chittagong Üniversitesinde profesör olarak görev yaptığı 1976 yılına kadar uzanmaktadır (Bornstein, 1996, s.15). Dr. Yunus, yoksul kesimin mali sistem içerisinde faaliyet gösteren bankalar vb. ticari kuruluşlardan kredi temin etmelerinin mümkün olmadığını ve bu kişilerin yerel para simsarlarının ellerine mahkum olduklarını gözlemledikten sonra bir proje başlatmaya karar verir. Projede ihtiyaç sahibi yoksul bireylere maddi teminat talep etmeksizin beşer kişilik gruplar oluşturmaları halinde, onların işlerini geliştirmeleri için küçük miktarlarda krediler sağlanır (Hashemi ve Morshed, 1997, s.217.), projede amaç, kırsal kesimde yaşayan yoksullara kredi dağıtımını yapabilecek bir bankacılık sisteminin oluşturulup oluşturulamayacağını araştırılmasıdır. Bu şekilde başlanan projede ana hedefler olarak şunlar belirtilmiştir (www.grameen-info.org):

- i*) Bankacılık faaliyetlerinin yoksul erkek ve kadınlar tarafından kullanılabilir şekilde genişletilmesi,
- ii*) Yoksul kesimin tefeciler ve para simsarları tarafından sömürülmesinin önüne geçilmesi,
- iii*) Özellikle yoksul kesim içerisinde dezavantajlı durumda bulunan kadınlara, onların kolayca anlayabilecekleri ve kendileri tarafından yönetilen bir organizasyon çatısı altında kredi imkanları sunulması,
- iv*) Düşük gelir → düşük tasarruf ve yatırım şeklinde devam eden kısır döngünün, düşük gelir → kredinin sağlanması → yatırım → daha fazla gelir → tasarruf →

yatırım ve → daha fazla gelir şeklinde hem bireylere hem de ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir mekanizmaya çevrilmesi.

Bu amaçlarla yola çıkılan projeye yerel dilde “kırsal” ya da “köy” anlamına gelebilen “Grameen” adı verilmiş ve 1979 yılına kadar 500 kadar ihtiyaç sahibine ulaşacak belirli bir başarı seviyesine ulaşılabilmektedir. 1979’da ise projenin sınırları Bangladeş’teki bazı illeri de kapsayacak biçimde genişletilmiş ve Ekim 1983’te bir yasa ile bağımsız bir bankaya dönüştürülmüştür. Bankanın müşterileri günümüzde bankanın %94 hissesine sahip olup, diğer %6’sı ise devletin elinde bulunmaktadır.

Dr. Muhammad Yunus bu proje ile kırsal alandaki yoksulluğun önlenmesine ve bu alanların bölgesel kalkınmalarına farklı bir açıdan yaklaşarak yoksul kesime ücretli işler yaratılması yerine, onların kendi işlerine sahip olmalarının hem ekonomik hem de sosyal açıdan arzulanan sonuçlara daha hızlı bir şekilde ulaşılabileceğini vurgulamaktadır (Rhyne, 1994, s.105-115). Ayrıca, yoksul kesimin kredi olanaklarından yoksun olmalarını onların temel insan ihtiyaçlarından mahrum oldukları anlamına geldiğini belirterek toplumdaki en yoksul kesimin finansal kaynaklara rahatlıkla, hiçbir maddi teminata gerek duyulmaksızın ulaşabilmelerinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Ona göre hiç kimse parayı fakirlerden daha iyi bir şekilde yönetemez.

Grameen yaklaşımı öncelikle kadınları hedef kitlesi olarak belirlemesi açısından, yoksulluğun önlenmesi stratejileri arasında farklılığını göstermektedir (Bornstein, 1996, s.142). Gerçekten de Bangladeş’te kadınlar üzerindeki alışlagelmiş kültürel ve dinsel baskılara rağmen kadınların kredilerden öncelikli olarak yararlandırılmaya çalışılmasının en önemli nedeni, özellikle topraksız köylü kadınların ülkedeki en fakir kesimi oluşturmalarıdır. Ayrıca projeye katılan kadınlardan elde edilen deneyimler göstermiştir ki, kadının aileye gelir getirmesi öncelikli olarak ailedeki çocukların yararlarına birtakım pozitif gelişmeler sağlamaktadır.

Dr. Muhammad Yunus kadınların hedef müşteri kitlesi olarak seçilmesinin önemini şöyle ifade etmektedir (www.grameen-info.org): Kadınların kredi sisteminden yararlanmaları, aileye büyük faydalar sağlamaktadır. Kadınlar ailenin uzun dönemde daha güvenli bir ortamda bulunmasına daha fazla önem vermektedirler. Günümüzde Grameen Bankası’nın müşterilerinin %97’sini kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde, Dr. Yunus’un kadınları bankanın kredi müşterisi haline getirmesinde izlediği yolun

oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Yine, Eylül 2007 itibariyle bankanın ülke genelinde 2.462 şube ile, 79.925 köyde faaliyet göstermesi ve sadece Bangladeş'te 7 milyon 310 bin kredi kullanıcılarına hitap etmesi, mikrokredi kuruluşlarının en büyük amaçlarından biri olan daha fazla yoksula ulaşılması hedefine hizmet etmesi açısından takdire değer bir göstergedir.

Öte yandan, Grameen uygulamasına bakıldığında sadece ortaya koyulan ekonomik performansın değil, bulunduğu toplumu iyi analiz eden bir sosyolog anlayışı ile ihtiyaç sahiplerine yaklaşımının getirdiği pozitif etkilerin de bu başarıda etkin bir rol aldığı belirtilebilir (Khandker, 1998, s.26-28). Gerçekten de adeta Grameen Bank'ın anayasası gibi olan ve ilk 10'u 1982'de, sonraki 6'sı ise 1984'teki ulusal toplantılarında kararlaştırılan 16 kural incelendiğinde, o toplum için son derece önemli ekonomik ve sosyal amaçların iç içe belirlendiğini görmek mümkün olmaktadır. Kredi kullanıcılarının haftalık merkez toplantılarında tekrarladıkları sağlık ve beslenme koşullarını kendileri ve aileleri için geliştirecekleri, buldukları toplumda yaygın olan geleneksel başlık parası alma ve verme gibi alışkanlıkları terk edecekleri, kendilerini borcun içine sürükleyen büyük ve masraflı evlenme törenleri vb. geleneklerden uzak duracakları, aile planlamasını her zaman gözönünde bulunduracakları vs. içeren 16 karara dikkat edildiğinde, Grameen Bank'ın o bölge için kredi sağlayıcı fonksiyonundan öte, adeta bir sosyal reform planlayıcısı gibi çalıştığı gözlemlenmektedir. Grameen Bankası'nın 16 kararı aşağıdaki gibidir:

- i)* Grameen Bank'ın, disiplin-birlik-cesaret ve çok çalışma şeklindeki 4 temel ilkesini hayatımızın her alanında uygulayacak ve onları takip edip ilerleyeceğiz.
- ii)* Ailelerimize refah getireceğiz.
- iii)* Bakımsız evlerde yaşamayacağız. Evlerimizi onarıp en kısa zamanda yeni evler inşa etmek üzere çalışacağız.
- iv)* Yıl boyunca sebze yetiştireceğiz. Onlardan bolca yiyip kalanları satacağız.
- v)* Ekin dönemlerinde mümkün olduğunca çok tohum ekeceğiz.
- vi)* Ailelerimizi küçük tutmak için plan yapacağız. Harcamalarımızı minimize edeceğiz, sağlımıza dikkat edeceğiz.
- vii)* Çocuklarımızı eğiteceğiz ve onların eğitimi için gerekli parayı kazanacağız.
- viii)* Çocuklarımızı ve çevremizi her zaman temiz tutacağız.
- ix)* Foseptik çukurları olan tuvaletler inşa edeceğiz ve kullanacağız.

- x)* Kuyu suyu içeceğiz, eğer bulamazsak suyu kaynatacağiz ya da şap kullanarak içilebilir hale getireceğiz.
- xi)* Çocuklarımızın evlilikleri için başlık parası alıp vermeyeceğiz. Küçük çocukları evlendirmeyeceğiz.
- xii)* Kimseye karşı adaletsiz davranmayacağiz ve haksızlık yapanlara karşı çıkacağiz.
- xiii)* Daha fazla gelir elde edebilmek için ortaklaşa daha büyük yatırımlara gireceğiz.
- xiv)* Her zaman birbirimize yardım etmeye hazır olacağiz. Eğer içimizden birisi zor duruma düşerse hep birlikte ona yardım edeceğiz.
- xv)* Herhangi bir merkezde disiplinsizlik olduğundan haberdar olursak hep birlikte oraya gidip disiplinin yeniden inşası için yardımcı olacağiz.
- xvi)* Bütün merkezlerde beden eğitimi yaptıracağiz. Tüm sosyal aktivitelerde beraberce yer alacağiz.

Özetle, Grameen Bankası uygulamasında karlılık gibi bir bankada bulunması gereken en temel öğeler korunurken, sosyal alanda toplum için gerekli adımların da atılmaya çalışıldığı, Dr. Yunus'un deyiimiyle **“sosyal bilince sahip bir kapitalist kuruluş”**meydana getirildiği söylenebilir (Bornstein, 1996).

2.1.2.1. Grameen Bank (Bangladeş)

1974 yılında Bangladeş'te derin bir yoksulluk yaşanmaktaydı(Yunus, 1999, s.13-14).Yoksullukla beraber ortaya çıkan açlık insanların ölümüne yol açmakta her gün ülkenin belirli bölgelerinde insanlar ölmekteydi. Chitagong Üniversitesi ekonomi Profesörü Muhammed Yunus bu duruma artık daha fazla gözlerini kapayamamış, Grameen Bank fikri böyle bir ortamda Dr.Muhammed Yunus'un öncülüğünde doğmuştur. Yunus bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Ekonomi bölüm başkanı olarak çalıştığım ve ders verdiğim üniversite ülkenin güneydoğu ucunda yer alıyordu ve ilk başlarda haberlere pek aldırış etmedik. Ancak Dakka'nın tren istasyonlarına ve otobüs garajlarında iskelet gibi insanlar belirmeye başladı. Çok geçmeden buralarda birkaç ceset bulunduğu haberleri geldi. İlk başlardaki bu küçük akım, kısa zaman sonra Dakka'ya akın akın gelen bir aç insan seline dönüştü. Her yerdeydiler. Kimin canlı kimin ölü olduğundan emin olamıyordunuz. Erkek, kadın, çocuk; hepsi de aynı görünüyorlardı. Yaşlarını tahmin edemiyordunuz. Yaşlılar çocuğa çocuklarda yaşlılara

benziyorlardı. Ancak çok geçmeden cesetleri toplamak bile kolay kolay üstesinden gelinemeyecek bir iş halini aldı ”.

Dr.Yunus bir insanın istese bile bu aç insanları görmezden gelemeyeceğini, bu insanların kimseden hiçbir şey talep etmediklerini, her yere yayılmış sessizce yattıklarını ifade etmiştir (Yunus, 1999, s.14-15). Öğrencilerine anlattığı ekonomik kuramların bu insanların gerçek yaşamlarını yansıtmadığını bunların birer hikâye olduğunu düşünmüştür. Bu nedenle bu insanlar için ne yapabileceğini düşünmeye başlamış ve hikâyeler olarak gördüğü kusursuz ekonomik kuramlardan kaçmak istemiştir. Muhammed Yunus’un bulunduğu Chitagong Üniversitesi şehre uzak dağlık bir bölgededir. Aynı zamanda üniversitenin Cobra köyüne oldukça yakın olduğundan dolayı Cobra köyünü kendisine üniversite, köylüleri de hoca olarak kabul etmiş, kendisini ise öğrenci olarak nitelendirmiştir.

Dr.Yunus, becerikli 42 insana 27 dolar borç verdiği takdirde bu insanların ürünlerini istedikleri gibi satabileceklerini düşünmüştür. Verilen para sadaka olarak değil, o insanların tefecilerin ve tüccarların sömürsünden kurtulmasını sağlayacak bir borç olarak görülmüştür (Yunus, 1999: 21-23). Küçük bir kredi bir aileyi değiştirebilir; birkaç küçük kredi bir topluluğu güçlendirebilir, binlercesi ise bütün bir ekonomiyi dönüştürebilir (www.mikrofinansurkiye.org) düşüncesiyle 1976 yılında Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından başlatılan mikro kredi uygulaması 1983 yılında Grameen Bank’ın kurulmasıyla güçlenerek devam etmiştir.

1983 yılında hisselerinin % 40’ı devlete ve % 60’ı müşterilerine ait olan bir banka olarak kurulan Grameen Bank zaman içinde tam bağımsız bir kuruluş olmuştur. 1985-1990 yılları arasında hisselerinin % 75’inin müşterilere geçişi ile tam olarak bağımsızlığını kazanmıştır (Yunus, 1999, s.210-220). Hemen ifade edilmesi gereken husus Grameen Bank’ın geleneksel anlamda ticari bir banka olmadığıdır. Grameen Bankası temel felsefe olarak kredinin bir insan hakkı olduğu iddiasından hareket etmektedir. Grameen Bank, uygun bir finansal destek ile yoksul kimselerin de imalat, taşımacılık, tarımsal ürünlerin depolanması ve pazarlaması ile hayvan yetiştirmek gibi gelir getiren faaliyetlerde etkin bir şekilde istihdam edileceğine inanmaktadır. Ayrıca, Grameen Bank yoksulların da rasyonel insanlar olduklarını; eğer kırsal kesimdeki yoksul kimselere de uygun koşullarda kredi temin edilirse, onların da gelirlerini artırmak için en iyi yolun hangisi olduğuna karar verebileceklerine inanmaktadır (TİSVA, 2008, s.7).

Grameen Bank'ın beş temel amacı vardır: Özellikle kadınlar olmak üzere, yoksul insanlara bankacılık hizmetleri götürmek; tefecilerin yaptığı sömürü sistemini ortadan kaldırmak; yoksul insanlara kendi kendilerini istihdam fırsatları yaratmak; dezavantajlı durumda olan insanları, işletebilecekleri ve karşılıklı destek yoluyla sosyopolitik ve ekonomik kuvvet bulabilecekleri bir yapıda bir araya getirmek ve “düşük gelir, düşük tasarruf, düşük yatırım, düşük gelir” kısır döngüsünü bozarak “daha fazla gelir, daha fazla kredi, daha fazla yatırım, daha fazla gelir” haline dönüştürmektir (Kösemen, 2004, s.56).

Grameen Bank 1990'lı yılların başında kendini ticari açıdan kanıtlamış ve kredi kullananların hayatlarını değiştirmeye başlamıştır. Müşterilere kredi sağlama konusunda elde ettiği başarıyı başka alanlara yayma çabasına girmiştir. Bu çaba beraberinde kar marjı ile ilgili olmayan ancak bireylerin yaşam standardını yükselten uygulamaları beraberinde getirmiştir. Konut, su kuyusu, akarsuyu olan tuvalet gibi yaşam kalitesini ilgilendiren konuların yanı sıra bireylerin eğitim, sağlık ve emeklilik gibi gereksinimlerini de karşılama girişimleri yapılmıştır (Yunus, 1999, s.290-292). Grameen Bank 2009 yılı itibari ile 2.517 şubeye ve 24.000 çalışana sahiptir. Banka bu sayıdaki şube ve çalışanları ile 82.000'ni aşkın köye hizmet götürmüştür. Banka sadece kredi sağlama işlevi ile kalmamış, bunun yanında farklı programlar da geliştirmiştir (Morshed, 2010, s. 99). Bu programlar:

- Krediler
- Konut kredileri
- Küçük ölçekli işletme kredileri
- Dilencilere kredi
- Burs – eğitim kredisi
- Özendirici tasarruf kredisi
- Taşınabilir telefonlar için krediler

Grameen Bank'nin sadece bir banka olmadığı aynı zamanda kalkınmanın da destekleyicisi olan bir kurum olduğu ortaya konmuştur (Morshed, 2010, s.98-100). Grameen Şirketleri; Telekom, Grameen Enerji, Grameen Eğitim gibi farklı bağımsız özel sosyal amaçları gerçekleştirmek üzere kurulan 26 şirketten oluşmaktadır. Bu şirketler kâr amacı gütmeyen sosyal kaygıları olan birimler oldukları için yukarıda sayılanların yanı sıra Grameen Kalyan ve Göz Bakım Hastaneleri gibi kurumlarla sağlık hizmetleri de vermektedir.

2.1.2.2. Ashoka Uluslararası Sosyal Girişimciler Ağı

Ashoka Uluslararası Sosyal Girişimciler Ağı 1980 yılında William Drayton tarafından Hindistan'da kurulmuştur. Ashoka dünya çapında sosyal girişimciliği destekleyen ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Ashoka sağlık, eğitim, çevre, insan hakları, kalkınma ve sivil inisiyatifin geliştirilmesi alanlarında çalışan sosyal girişimcileri kendilerini, dolayısı ile işlerini geliştirebilmeleri için uluslararası düzeyde maddi ve manevi olarak desteklemektedir (www.ashoka.org).

Dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimci ağı Ashoka, günümüzün acil toplumsal sorunlarına kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri bulmakta, onları maddi - manevi destekleyerek potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlamaktadır (www.ashoka.org). Ashoka, toplumsal değişimin katalizörleri olan bu bireylere 30 yıldır ev sahipliği yapmakta, bugün 70 ülkeden 3000'i aşkın Ashoka üyesi (Ashoka Fellow) insan hakları, kalkınma, çevre, sağlık, eğitim / gençlik ve vatandaş katılımı gibi çeşitli alanlarda çalışmaktadır.

Ashoka'nın etki analizi, ülke düzeyinde sistematik değişim sağlayan Ashoka üyelerinin yüksek oranlarını ortaya koymaktadır: Ashoka üyeliğine seçilmelerinin ardından sosyal girişimcilerin %76'sı 5 yıl içinde, %83'ü ise 10 yıl içinde ülkelerinde ulusal düzeyde yeniliklere imza atmaktadır. ABD merkezli uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan Ashoka, dünyanın dört bir köşesinden ticari girişimciler, iş dünyası liderleri ve vakıflar tarafından finanse edilmektedir. Ashoka hiçbir ülkede kamu fonlarını kabul etmemektedir.

Dünyanın önde gelen sivil toplum kuruluşlarından Ashoka, 30 yılı aşkın süredir 70 ülkede günümüzün acil toplumsal sorunlarına kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri desteklemektedir. Bugün aralarında Muhammed Yunus (Nobel Barış Ödülü sahibi), Jimmy Wales (Wikipedia kurucusu), Peter Eigen (Transparency International), Nasuh Mahruki (AKUT) ve İbrahim Betil'in (TOG) de bulunduğu 70 ülkede 3000 sosyal girişimci "Ashoka Üyesi" ünvanını taşımaktadır.

Ashoka, çalıştığı her ülkede desteklediği tüm kişi ve kurumların aynı küresel ilkelere uymasını beklemektedir:

- i)* Faaliyet veya söylemde hiçbir kişi, grup veya kuruma karşı din, dil, ırk, cinsiyet, yaş veya zümre bazlı ayrımcılık uygulamamak,
- ii)* Asla şiddeti savunacak veya doğuracak faaliyetlerde bulunmamak,
- iii)* Asla partizan, ırkçı veya totaliter siyasi görüşleri savunan veya şiddete başvuran siyasi hareketlere katılmamak.

Ashoka'nın destekleyeceği tüm kişi ve kurumların Ashoka ile ilişkisi yukarıdaki ilkelere uyacaklarını deklare eden resmi belgeleri imzalamalarının ardından başlamakta ve bu ilkeleri tüm faaliyet ve söylemlerinde hayata geçirdikleri sürece devam etmektedir.

2.1.2.3. Dünyada Sosyal Girişimcilik Alanında Çalışan Diğer Kuruluşlar

Sosyal girişimcilik alanında çalışan STK'leri şöyle sıralayabiliriz:

- i.* Schwab Vakfı: www.schwabfound.org

1998 yılında kurulan Schwab Vakfı, Dünya Ekonomik Forumu ve diğer paydaşlar ile yakın işbirliği içinde, dünyanın durumunu iyileştirmek için küresel, bölgesel ve endüstriyel çalışmalar yürütmektedir. Bu amaçla sürdürülebilir sosyal projeler üretenleri ve dünyanın çeşitli sorunlarına yenilikçi çözümler getiren kişileri destekleyen Schwab Vakfı Türkiye'de 4 ismi bu ödüle layık görmüştür (2007: Prof. Dr. Mustafa Sarı, 2008: Aynur Bektaş, Nebahat Akkoç, 2013: Bedriye Hülya).

- ii.* Sosyal Girişimciler Enstitüsü: www.socialent.org

Sosyal Girişimciler Enstitüsü dünya çapında sosyal işletmeler için seminerler, atölye çalışmaları ve koçluk hizmetleri vermektedir.

- iii.* Skoll Vakfı: www.skollfoundation.org

Skoll Vakfı sosyal girişimcilerin dünyanın acil sorunlarına çözümler üretebilecek yenilikçiler ile bağlantı kurmalarını ve büyük değişimler yaratan yatırımları yapmalarını sağlamaktadır.

Sosyal girişimcilik konusunda ödül veren kurumların sayısı da giderek artmaktadır. Birkaçından söz etmek gerekirse:

- İnter-American Development Bank (www.iadb.org)
- Omidyar Network (www.omidyar.net)

Ayrıca her geçen yıl yeni üniversiteler sosyal girişimcilik eğitimini programlarına dâhil etmektedirler. Bunlardan birkaçı şöyle listenebilir:

- Stanford Graduate School of Business /ABD
- Harvard Business School /ABD
- Yale University / ABD
- Columbia University / ABD
- Fuqua School of Management, Duke University /ABD
- New York University / ABD
- University of Chicago/ABD
- Amos Tuck School of Business, Dartmouth University /ABD
- University of California, Berkeley /ABD
- Wharton School of Business, University of Pennsylvania /ABD
- Robert Wesleyan College/ ABD
- Alberta School of Business Canadian Centre For Social Entrepreneurship

Kanada

- Babson College Babson Park, MA / ABD
- Cornell University / ABD
- Bremen University / Almanya
- Oxford University / İngiltere
- London School of Economics / İngiltere
- Galler University/ İngiltere
- Warsaw University / Polonya
- GEA College / Slovenya
- Bangalor University / Hindistan
- Asian Institute of Management / Filipinler
- Institute For Social Entrepreneurs / ABD
- AISE- Avusturalya
- Ateneo School of Government- Filipinler
- XLRI Jamshedpur- Hindistan
- INSEAD University - Fransa
- Stockholm School of Entrepreneurs- İsveç

2.1.2.4. Dünyadan Bazı Sosyal Girişimcilik Örnekleri

i) Fazle Abed / Bangladeş

Otuz binin üstünde çalışanı ile dünyanın en büyük sivil toplum örgütünün kurucusudur (www.brac.net). Eğitim, sağlık, sosyal, parasal işler konusunda yeni fikirlerin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Ayrıca yerel kalkınma için bölge insanlarına yetki ve ihtiyacı olan milyonlarca kişiye hizmet vermiş, “yoksulluğun gücünü organize etmiştir.” Çalışmaları başka ülkeler tarafından süratle örnek alınmış, bütün dünyaya yayılmıştır. Bunun için birçok eğitim programı ve kitaplar basıp dağıtmaktadır.

ii) Peter Eigen / Almanya

1993 yılında kurulan Toplumsal Saydamlık Hareketi'nin kurucusudur (www.transparency.org). Yolsuzluğa karşı verilen mücadelenin küresel lideridir. Yolsuzluğun kişisel değil sistemsal bir sorun olduğundan yola çıkarak çeşitli araştırma yöntemleri geliştirmiştir. Böylelikle her seviyedeki insanın anlayıp takip edebilmesini mümkün kılmıştır. Onun liderliği sayesinde sistemin yerelden küresele doğru değişmesini takip etmek ve yönlendirmek mümkün olabilmektedir.

iii) Oded Grajew / Brezilya

Dünya Sosyal Forumu'nun kurucusudur (www.worldforum.org). Seksen bin kâr amacı gütmeyen kuruluşun katıldığı bu forum bütün dünyada alternatif bir çözüm önerisini oluşturmayı amaçlamaktadır. Küreselleşen dünyada tek seçeneğin kapitalizm olamayacağını ve bu konuda çözüm üretmek isteyen kişi ve kuruluşların güç birliği yaptığı bir uluslararası platform oluşturmuştur. Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'na alternatif oluşturmak üzere çalışmalar yapılmaktadır. Dünya Sosyal Forumu, alternatif bir dünyanın nasıl mümkün olabileceğine ilişkin düşünceleri, entelektüel sermayeyi geliştirmeyi hedeflemektedir. Neo-liberal küreselleşmenin dünyamızda yarattığı derin tahribata karşı etkin bir direnme örgütlemektedir. Grajev Oded aynı zamanda Şirket Sosyal Sorumluluk Enstitüsü'nü de kurmuştur ve başkanıdır.

iv) Alice Tepper Marlin / ABD

Uluslararası Sosyal Sorumluluk Vakfı'nın kurucusudur (www.saintl.org). Birinci sınıf standartlar oluşturan ve kurumları denetleyen bir kuruluştur. İşyerleri, iş ve toplum için

oluşturduğu standartlardan “SA8000” dünyada kırktan fazla ülkede ve kırktan fazla sanayide kullanılmaktadır (www.saintl.org).

Yukarıda ismi geçen kişiler ve Ashoka kurucusu Bill Drayton bir araya gelerek Sosyal Girişimcilik Küresel Akademisi’ni kurmuşlardır. Böylelikle sosyal girişimciliğin dünyada gelişmesi ve dünyayı etkilemesi için güç birliği oluşturmuşlardır.

v) Jeroo Billimoria / Hindistan

Billimoria, Hindistan’da büyük bir problem olan sokak çocukları için yine sokak çocukları tarafından yönetilen bir bedava yardım hattı kurmuştur. Şu anda elli sekiz şehirde hizmet veren ve gittikçe yayılan bu sistem, çocukların sadece bir numara çevirerek yirmi dört saat boyunca gerek polis gerek sağlık desteği alabilmesini sağlamaktadır. Şu ana kadar iki milyonun üstünde çağrı işleme alınmış durumdadır ve bu proje yüz şehirde de başlayarak hızlı bir şekilde uluslararası boyuta geçiş yapmaktadır.

vi) Dener Giovanini / Brezilya

Giovanini, dünyada üçüncü en büyük yasadışı ticaret olan vahşi hayvan kaçakçılığına Brezilya’da bir son vermek için ulusal bir ağ kurmuştur. İletişim aracı olarak İnternet’i kullanarak 580 organizasyona ve 30 bin bireye ulaşmıştır. Amacına ulaşmak için bazı kuralların değişmesini sağlamış ve sistemdeki polislerin soyu tükenmekte olan kurtarılmış hayvanlara bakmak zorunda olmaktan kaçınmaları gibi engelleri ortadan kaldırmıştır.

vii) J.B. Schramm / ABD

ABD’de yüksek öğrenim paralıdır. Eğer bir öğrencinin lisede not ortalaması yüksek ve başarılı ise ve ekonomik durumu iyi değilse burs alarak okuyabilmektedir. Ama dersleri orta derecede olan, gelir seviyesi düşük ailelerin çocuklarının da üniversiteye gitme oranı sadece yüzde 34’tür. Bu adaletsizliği değiştirmek isteyen Schramm, College Summit adında bir program başlatmıştır. Bu sayede üniversiteye hazırlanma sürecinde pek de şanslı olmayan bu grubu dört günlük bir seminerle 6 aylık başvuru sürecine hazırlamaktadır. Bu seminere katılan düşük gelir seviyeli öğrencilerin üniversitelere kabul olma oranı iki katını da aşarak yüzde 79’lara çıkmıştır. Girenlerin mezun olma oranı ise yüzde 80 gibi çok yüksek bir rakamdadır.

viii) Petra Vitousova / Çek Cumhuriyeti

Vitousova, Çek Cumhuriyeti’nde giderek artan suç oranına karşın, bu olayların mağdurlarının neredeyse hiçbir yasal hakka sahip olmamasına dur demek adına bir dernek

kurmuştur. Bu dernek mağdurlara danışmanlık ve olay sonrası psikolojik ve yasal yardım gibi çeşitli hizmetler sağlarken aynı zamanda ülkede bu konuyla ilgili bir yasa değişimi de sağlamaya çalışmaktadır. Bu reform şimdi başka ülkelere de sıçramaktadır.

ix) Veronica Khosa / Güney Afrika

Güney Afrika'daki sağlık sistemi, Ashoka üyesi Veronica Khosa'yı hüsrana uğratmıştır. Hemşire olan Veronica hasta insanların daha da hasta olduğunu, yaşlı insanların doktor bulamadığını, boş yatakları olmasına rağmen HIV'li hastaların hastanelere kabul edilmediğini görmüştür. Bunun üzerine Tateni Home Care Nursing Services'i kurarak, ülkesinde "home care - evde bakım" anlayışını başlatmıştır. Başlangıçta hiçbir şeyleri olmamasına karşın, Veronica ve ekibi yollara düşmüş ve insanlara evlerinin rahat ve güvenli ortamında o güne kadar hiç görmedikleri bir sağlık hizmeti sunmuşlardır. Birkaç yıl sonra, devlet Veronica'nın projesini kendine uyarlamış ve öncü sağlık kuruluşlarının tanınmasıyla Güney Afrika'nın dışına yayılmıştır. Veronica gibi sosyal girişimciler, sosyal problemlerin çözümüne geniş bir çerçeveden yaklaşmaktadırlar.

x) Tomasz SADOWSKİ / Polonya

Eski sistemden boş kalan devlet çiftliklerine evsizleri yerleştirip onların yaşadıkları çiftliklere sahip çıkmasını ve tarlaları ekip biçmelerini sağlamıştır. Böylelikle hem boş kalan çiftliklerde tekrar üretim başlamış hem de evsizler ev ve iş sahibi olmuşlardır.

xi) Rogelio PADİLLA / Meksika

Sokaklarda çalışan veya yaşayan çocuklara barınma, beslenme ve iş imkânı sağlamanın yanı sıra sevgi dolu bir yuva ortamı yaratarak onların kendi kendilerine yatabilmelerini ve özgüvenlerini kazanmalarını sağlamaktadır.

Yukarıda verilen on bir örnekte görüldüğü gibi, sosyal girişimciler sadece balık tutmayı öğretmeyi değil, balıkçılık sistemine yeni çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır. Yani varolan yapıyı değiştirerek yeni ve yaratıcı çözümler bulup kabul edilecek hale getirene kadar mücadele vermektedir. Toplumun tıkanmış noktalarını tespit edip onları dönüştürmeyi sağlayacak yeni fikirler geliştirmektedirler. Sosyal girişimcilerin yarattığı dönüşüm, toplumun kendini yapılandırma yolunu ve sosyal problemlere yaklaşımını kökünden değiştirmektedir.

2.1.2.5. Türkiye'den Sosyal Girişimcilik Örnekleri

Türkiye’de sosyal girişimcilik adlandırması ve bilinci ile yapılan çalışmalar 2000 yılında başlamıştır. 22 Şubat 2004 tarihinde ise Ashoka Türkiye resmen faaliyete geçmiştir (www.turkey.ashoka.org). Ashoka’nın yirmi üç üyesi bulunmaktadır. Her bir üye yaptığı çalışmalar ile hem toplumsal bir soruna çözüm önermekte, hem de model oluşturmaktadır. Sosyal girişimcilerin işbirliğinden ortaya çıkan sinerji ile çok daha etkili çalışmalar ortaya çıkarılmaktadır.

Ashoka Türkiye üyelerinin çalışmaları aşağıda verilmektedir:

i) Ömer MADRA

Alternatif habercilik anlayışının yerleşmesi için çalışmalar yürütmektedir. İnsanların en doğal hakkının bilgiye ulaşmak olduğunu savunan Madra, bağımsız bir yayın organı kurmak için arkadaşları ile harekete geçmiş ve Açık Radyo’yu kurmuştur. (www.acikradyo.com.tr)

ii) İbrahim BETİL

Ticari girişimcilikteki birikimlerini sivil inisiyatif geliştirmek için kullanan İbrahim Betil, gençlere güvenmeye ve gençlerin yönetimde olduğu bir yapıya inanmaktadır. Toplum Gönüllüleri Vakfı sosyal girişimci gençler yetiştirirken onları hayata da hazırlamaktadır. (www.tog.org.tr)

iii) Arzum MELEKSOY

Türkiye’de yurttaş sektörünün gelişimine yenilikçi bir çözümle katkıda bulunan Arzum Meleksoy, www.alisbagis.com.tr adresli websitesiyle toplumsal projeler hakkında kamuoyunu bilgilendirmekte ve ticari kuruluşlarla yurttaşlar arasında köprü kurarak bu toplumsal projelere finansal kaynak yaratmaktadır. (www.alisbagis.com.tr)

iv) Berna YAĞCI

Mardin’in sorunlarıyla mücadele eden Berna Yağcı, dar gelirli mahallelerde kurduğu toplum merkezleriyle kadınların kendi sorunlarına sahip çıkmalarına öncülük etmektedir. Kurduğu merkezlerde, çocuklara okul öncesi eğitim olanakları sağlamakta, gönüllüler sayesinde kadınların temel eğitim aldığı, mesleki bilgi ve beceri kazandıkları, böylelikle gelir getirici faaliyetlere yönelerek ekonomik bağımsızlıklarını kazandıkları bir ortam yaratmaktadır. Bunun yanı sıra 2003 yılında kurduğu İpek Yolu Kadın Kooperatifi çatısı altında 30 kadar kadını bir araya getirerek oluşturduğu bir atölyede sabun üretimi

yapmaktadır. Tasarım öğrencilerinin markalama ve pazarlama yönündeki gönüllü katkılarıyla ulusal piyasaya açılmayı planlayan kooperatif, elde ettiği kârın bir kısmını dar gelirli kadınlardan oluşan üyelerine dağıtırken, geri kalanını mahallelerdeki toplum merkezlerine aktarmaktadır.(www.ipekyolukadinkoop.com)

v) Ercan TUTAL

1997 yılından beri gönüllü olarak engellilerin toplumsal yaşama daha eşit katılmalarını hedefleyen projeler uygulamaktadır. Yürüttüğü gönüllü ve ücretsiz programlarda 500'den fazla değişik engel grubundan kişi sualtı dünyası ile tanışmıştır. “Engelsiz yaşam” sloganı ile engellilere ve farklı ihtiyaç gruplarına alternatif sosyal-kültürel-sportif yaşam alanları açmayı hedeflemektedir. Kampta dünyanın dört bir tarafından gelen gönüllüler çalışmaktadır.(www.alternativecamp.org)

vi) Halime GÜNER

Halime Güner 1996'da Uçan Süpürge'yi kurmuştur. 2002 yılında Yerel Kadın Muhabirler Ağı projesini hayata geçirmiştir. Türkiye genelinde tek tek illerden başlayarak kadın gündeminin 'görünür' kılınmasına, kadın muhabirler yetiştirerek toplumsal cinsiyete duyarlı haberlerin üretilmesine büyük katkı sağlamaktadır. (www.ucansupurge.org)

vii) Korhan GÜMÜŞ

Korhan Gümüş'ün amacı yerel yönetimlerde tüm tarafların süreçlere dâhil olduğu bir sivil öncelik yaratılmasıdır. Bu ana amacın bir alt kolu olarak büyük deprem riski altındaki İstanbul'da riskleri azaltıcı önlemler alınması için yerel halkı, yerel yönetimleri ve konunun uzmanlarını bir araya getiren risk azaltma atölyeleri düzenlemektedir. Bu şekilde meselenin muhatabı kişiler deprem risklerini azaltmak için üzerlerine düşen sorumlulukların farkına varmakta ve bu sorumlulukları yerine getirmek için gerekli desteği alabilmektedir. (www.insanyerlesimleri.org)

viii) Prof. Dr. Mustafa SARI

Van Gölü'nde yaşayan inci kefalinin sürdürülebilir bir şekilde avlanması için çalışma yapmaktadır. Dünyada sadece Van Gölü havzasında yaşayabilen nadir bir balık olan inci kefalinin neredeyse nesli tükenmektedir. Bu duruma yanlış avlanma ve Van Gölü etrafındaki köylülerin balıkçılık konusundaki yetersiz bilgileri neden olmaktadır. 100. Yıl Üniversitesinde çalışan Doç. Dr. Mustafa Sarı, önce üniversitede Gönüllü İnci Grubu'nu kurmuş, öğrencileriyle birlikte Van Gölü'nün etrafını dolaşıp orada balıkçılık yapan

köylülerle görüşmüştür. Önceleri çok iyi anlaşılmamıştır söyledikleri ama o vazgeçmemiştir. Pazarda 5 kilosu 1 TL'ye satılan, fazlası çöpe atılan, boyu her geçen zamanda biraz daha küçülen balıkları gördükçe daha da hırslanmıştır. Şimdi, kurduğu Doğa Gözcüleri Derneği ile çalışmalarına devam etmektedir. Balık bollaşmıştır. Boyutları büyümüştür. (www.dogagozculeri.org)

ix) Nasuh MAHRUKİ

Arama Kurtarma Derneği (AKUT) 1999 depremi sırasında çok önemli işler yapmıştır. Çalışmaları başka illerde birçok benzer organizasyonun kuruluş aşamasında model olmuştur. Şimdi hemen her ilde bir arama kurtarma ekibi görmek mümkündür. Uluslararası alanda yaptıkları çalışmalar, Türkiye'den söz edilmesini sağlamıştır. (www.akut.org.tr)

x) Nazmi ILICALI

Emekli edebiyat öğretmeni olan Nazmi Ilıcalı, çiftçi bir aileden gelmektedir. Erzurum çevresinde hem yoksulluk hem de çetin kış koşullarından dolayı tarım gelişmemiştir. Bu dezavantajlı durumu tersine çevirmeye çalışmaktadır. Toprakları bakir olan bölge, organik tarım için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Şu anda üç binden fazla çiftçinin katıldığı birlik, hayvancılık konusunda da organik çözümü kullanmayı tasarlamaktadır. (Doğu Anadolu Besiciler Birliği)

xi) Naşide BULUTTEKİN

Diyarbakır'da, yoksul kadınların kendi örgütlerini kurmaları ve kendi ihtiyaçları için harekete geçmeleri gerektiğine inandığı için, sahada çalıştığı kadınlarla Umudun Işığı Kooperatifi'ni kurmuştur. Diyarbakır'ın yoksul ve suç oranının yüksek olduğu bir mahallesinde açtığı "ana çocuk eğitim merkezlerinde", anneleri de eğitim sürecine katarak çocukların sağlıklı olarak gelişimine destek vermektedir. Okul öncesi eğitim modelini, bu mahallede yaşayan "mahalle anneleri" aracılığıyla uygulayan Naşide Buluttekin, çocukların suça ve sokağa itilmesini engellemeye çalışmaktadır. (Umudun Işığı Kadın Kooperatifi)

xii) Nebahat AKKOÇ

1997 yılında Kadın Merkezi'ni (KA-MER) kurmuştur. Kadınların aile içi şiddet konusunda acil ve kritik ihtiyaçlarına cevap verirken, aynı zamanda kadınların birer vatandaş, eş, anne olarak haklarıyla ilgili farkındalıklarının artmasını amaçlamıştır. Halen

Diyarbakır başta olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 13 ilde kadın çalışması yapmaktadır. Nebahat Akkoç, doğru bir yöntem ve ilişki tarzı ile çalışılınca yöre kadınlarının çalışmaya sahip çıktığını düşünmektedir. Ayrıca, destek verenlerle destek isteyenlerin eşit koşullarda yatay bir iletişim içinde olması gerektiğine inanmaktadır. Kendi ayakları üzerinde durmayı başaran güçlü bir kadın hareketi yaratılmasının bu şekilde mümkün olacağını düşünmektedir. (www.kamer.org.tr)

xiii) Nejat ÜNLÜ

Nejat Ünlü, HIV ile yaşayan kişiler arasında bir iletişim ağı kurarak tedavilerini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. HIV hakkında bilincin artırılması ve HIV'le yaşayanlara yönelik ayrımcılığın sona erdirilmesini amaçlayan Ünlü, devletin sağlık politikaları ve uygulamalarında iyileşmelerin sağlanmasına yönelik savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirmektedir. (www.pozitifyasam.org)

xiv) Nevin ERACAR

Psikolog Eracar, her zaman toplumdan uzaklarda bir yerlerde saklanan ve hatta toplum tarafından dışlanan zihinsel engelli çocukları yeni bir entegrasyon yöntemiyle eğiten ilk kişi olmuştur. Farklı doğan ve farklı hareket eden insanlarla bir arada yaşamının yollarını topluma göstererek sistematik bir değişim yaratmıştır. “Farklılıklarla birlikte yaşamayı öğrenmek” olgusunu ilk önce otistik çocuklar ile yaptığı çalışmalarda hayata geçirmiştir. (www.otistiklerdernegi.org.tr)

xv) Selma DEMİRELLİ

Türkiye'nin ilk kadın yapı kooperatifinin kurulmasına öncülük eden Demirelli, 2002 yılında kurduğu Nilüfer Kadın Kooperatifi aracılığıyla kadın girişimciliğini destekleyerek, kadınların iş kurmalarını ve gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarını sağlamıştır. Demirelli, Türkiye'nin birçok bölgesinde yaşayan dar gelirli kadınlar için bir esin kaynağı olmuştur ve bu modelin yayılması için yoğun çaba harcamaktadır. (www.niluferkadin.org)

xvi) Senem GÜL

Senem Gül, İstanbul Nurtepe'de yaşayan kadınlarla birlikte kurduğu İlk Adım Kadın Kooperatifi aracılığıyla yaşadığı bölgenin sorunlarına çözüm aramaktadır. Yeni bir kadın liderliği formunu oluşturan Gül, farklı etnik kökenlerden ve siyasi fikirlerden gelen kadınları aynı çatı altında toplamaktadır. Yoksulluğun ve şiddet olaylarının yoğun

görüldüğü bir mahallede, mahalle sakinlerini de örgütleyerek yoksullukla mücadele etmektedir. Kadınlar için kolektif iş imkânları yaratmaktadır. Bu faaliyetlerden sağlanan gelirlerin önemli bir bölümü, kadın ve çocuk eğitimleri için harcanmaktadır. (www.ilkadim.org.tr)

xvii) Şengül AKÇAR

1986'da Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nı kurarak dezavantajlı konumdaki kadınların mesleki ve kişisel imkânlarını arttırmayı ve toplumdaki rolünü genişletmeyi amaçlamıştır. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasının kapasitelerini geliştirmelerine ve kullanmalarına imkân sağlayacağına inanmaktadır. Bu nedenle kooperatif kurmak isteyenlere verilen desteklerle kadınların kendi ürettiklerini satmaları sağlanmakta ve ihtiyaç duyulan diğer konularda da yardımcı olunmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki ilk mikrokredi uygulaması ile binlerce kadını kendi mesleğinin sahibi yapmayı amaçlamaktadır. (www.kedv.org.tr)

xviii) Tahir DADAK

Güneydoğu bölgesinde köylere kadar ulaşan bir alanda ücretsiz danışmanlık vermektedirler. Ayrıca STÖ'lerin ve bireylerin güçlenmesi için geliştirdikleri program ile yöre gençlerine ve kuruluşlara kapasite geliştirme eğitimi vermekte; uygulamalarını hayata geçirmektedirler. Hem STÖ'lerin daha verimli çalışmasını sağlayacak örnekler oluşturmayı hem de gençlere istihdam imkânı sağlamayı hedeflemektedir. Esas olarak dışarıdan değil, bizzat yerel halkın bilinçli katılımıyla yapılacak çalışmaların sonuç vereceği düşüncesinden hareket etmektedirler. (www.kalkinmamerkezi.org)

xix) Victor ANANİAS

1998'den beri Buğday Dergisi'ni çıkarmaktadır. Türkiye'de ilk defa iç pazara yönelik ekolojik tarımın uygulamalarını, alternatif pazarlama ve tanıtım stratejileri ile ekolojik yaşam kültürü bilinçlenmesini sağlamaya çalışmıştır. 2003 yılından beri de TA-TU-TA projesi ile organik tarım yapan çiftliklere gönüllü sağlamakta ve eko-turizm yapmak isteyenlere yardımcı olmaktadır. (http://bugday.org)

xx) Yasemin Ute KILIÇ

Eğirdir Gölü Türkiye'nin içme suyu kalitesine sahip olan tek gölüdür. Uygun iklim koşulları nedeniyle elmacılıktan vazgeçilemeyeceğine ama değişim gerektiğine inanan Ute, burada bir bahçe kurup bölgedeki çiftçilere örnek olacak çalışmalar yaparak işe

başlamıştır. Bölgede ilk ekolojik işletmeyi kurarak inandırıcı ve doğrudan bir örnek oluşturmuştur.

xxi) Yusuf KULCA

Yusuf Kulca'nın yaklaşık yirmi yıl önce başlattığı sokak çocuklarıyla ilgili öncü çalışmaları sonucunda bugün çocukların kalabilecekleri bir yer, yiyebilecekleri yemek ve eğer aileleri varsa onlara dönebilmeleri için danışmanlık hizmeti alma imkânları ve iş olanakları vardır. Sokak çocukları ile ilgili çalışmaları artık Türkiye genelinde örnek alınan Yusuf Kulca hem kamu kuruluşlarına hem de sivil kuruluşlara danışmanlık yaparak yeni çalışma alternatiflerinin oluşmasında aktif rol almaktadır. (www.umutcocuklari.org.tr)

xxi) Zeynep ULUER

Özel sektörde çalışan iyi tahsil görmüş, donanımlı çalışanların sosyal sorumluluk olarak kendi ülkeleri için gönüllü çalışmalar yapmasının gerekli olduğunu düşünüp ilk olarak kendisi Citibank'ta çalışmaya başlamıştır. Daha sonra çevresini işe katarak daha yaygın çalışmalar yapmıştır. En sonunda Özel Sektör Gönüllüler Derneği'ni kurup, şirket gönüllülüğünü mümkün hale getirmiştir. Uluer, sivil toplumu desteklemek için iş dünyası ve sivil örgütlenmelerin bir arada çalışabileceği bir zemin oluşturmayı amaçlamaktadır. (www.osgd.org)

2.2. Mikro Kredi Programları

2.2.1. Mikro Kredi Kavramı

Mikro kredi yoksul insanlara bir iş kurarak gelir elde etmelerini sağlamaları amacıyla düşük miktarlarda verilen bir başlangıç sermayesidir. Aynı zamanda mikro kredi bir mikro finansman kuruluşunca bir mikro girişimciye işini geliştirmesi amacıyla verilmiş olan bir kredidir. Mikro kredi genellikle işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması, ham madde ve malzeme alımı, imalat için gerekli sabit teçhizatın alımı gibi amaçlarla verilmektedir.

Mikro kredi sistemi vasıtasıyla kişiye yemesi için bir balık verilmemektedir. Ona nasıl balık tutulacağı da öğretilmemektedir. Ancak bunların ötesinde, yoksulun balık tutmak için bir ağ veya kayık kiralaması veya alması sağlanmaktadır. İnsanların yaradılışından kabiliyetlerinin olduğunu kabul eden küçük kredi sistemi, insanlardaki atıl kapasitenin açığa çıkarılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

2.2.2. Mikro Finansman Uygulamaları

Mikrofinansman sistemine dahil edilebilecek ürün ve hizmetleri sunan kurum ve kuruluşları, resmi, yarı resmi ve gayri resmi mikrofinansman sunucuları olmak üzere üç grupta sınıflandırmak mümkündür:

2.2.2.1. Gayri Resmi Mikrofinansman Sunucuları

En çok bilinen gayri resmi mikrofinansman sunucuları, tefeciler, günlük hayatta veresiye satış olarak adlandırılan pazarlama işlemini gerçekleştiren finansman tedarikçileri ve ödünç paralar şeklinde kredi sağlayan yakın tanıdık çevrelerdir. Bu kapsamda Türkiye’de, özellikle gelenekler, sıkı aile bağları ve dayanışma kültürü gibi sosyo-kültürel etkenler; arkadaş, akraba, komşu gibi çok sayıda gayri resmi mikrofinansman sağlayıcının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, tüccarların “veresiye satış” adı altında yaptıkları kredilendirme işlemleri ile mağazaların “taksitli satışları” da ülkede yaygın olarak uygulanan gayri resmi mikrofinansman faaliyetleri arasında yer alır. Öte yandan, sözü edilen sunucuların mikro kredi sağlama konusundaki önemleri küçümsenmeyecek kadar fazladır.

2.2.2.2. Yarı Resmi Mikrofinansman Sunucuları

Türkiye’de, mikrofinansman hizmeti sunan kurumlardan bazıları yarı resmi yapıya sahiptirler. Kadın Emeğini Destekleme Vakfı, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Toplum Gönüllüleri Vakfı, Türkiye Kalkınma Vakfı, Çok Amaçlı Toplum Merkezleri, Tarım Kredi Kooperatifleri ile Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri bu çerçevede değerlendirilen organizasyonlardır.

i) Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)

Türkiye Kalkınma Vakfı, 1969 yılında, yoksul köylü haneleri Türkiye'nin kendine özgü koşullarında kırsal ve tarıma dayalı kalkınmaya yönlendirmek amacıyla kurulan, kamu yararına çalışan, özel ve kar amacı gütmeyen bir kalkınma kuruluşudur (www.tkv-dft.org.tr). Bu amaçla TKV, merkez ve yerel örgütlenmeleri aracılığıyla, yurt içindeki pek çok hanenin yararlandığı, geniş çeşitlilikte ve farklı niteliklerde kalkınma programları yürütmektedir. Bu kapsamda TKV, kuruluşundan itibaren, kırsal hanelerin gelirlerini artırarak yaşam kalitelerini iyileştirmeyi ve ülke gerçeklerine uygun modeller geliştirerek Türkiye'nin kırsal ve tarımsal kalkınmasına katkıda bulunmayı

hedeflemiştir. Buna göre, TKV kalkınma programlarının öncelikli hedef grubunu, küçük çiftçiler ve kıt kaynaklı köylüler, yani temel sağlık, eğitim ve kredi olanaklarına erişmekte zorluk çeken kesimler oluşturmaktadır. Bu gruplarda, girişimci duyarlılıklarına sahip, ancak kaynakları sınırlı gençler ve kadınlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu çerçevede TKV, tarım ve tarım dışı alanlarda gelir getirici çeşitli uygulamalarda bulunarak, hedef kitlesi içinde bulunan kıt kaynaklı hanelere, gelirlerini sürekli ve düzenli biçimde artırabilme fırsatları sunmaktadır.

ii) Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK)

TKK’i, düşük gelirli tarımsal üreticilere kullandığı sübvansiyonlu tarım kredileri bakımından, mikrofinansman hizmeti sağlayan bir aracı kurum olarak değerlendirmek mümkündür (www.gap.gov.tr). TKK, yaygın şube ağı ve kooperatifçilik alanında yetişmiş nitelikli personel yapılarıyla, tarımsal üretim yapan ve kooperatife üye olan üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaklarına, kısa ve orta vadeli krediler kullanmaktadır. Kısa vadeli işletme kredileri, ortakların tarımsal işletmesinin karma hayvan yemi, tohumluk, fide, kimyevi gübre, fidan, akaryakıt, zirai mücadele ilacı gibi girdilerin temini ve nakit ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile bir yıl vadeli verilen kredilerdir. Orta vadeli yatırım kredileri ise donatma kredileri, tarımsal araç gereç kredileri, hayvancılık donatma kredileri şeklinde kullanılan; ortakların üretimlerini artırıcı ve geliştirici nitelikte olan, yatırım yapmalarını sağlamak amacı ile verilen, azami üç yıl vadeli kredilerdir.

iii) Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri (ESKKK)

ESKKK’nin amacı, kooperatife ortak olan esnaf ve sanatkarlara mesleki faaliyetleri için gerekli krediyi sağlamak veya kredi ve banka teminat mektubu almak üzere kefil olmaktır (www.teskomb.org.tr).

2.2.2.3. Resmi Mikrofinansman Sunucuları

Türkiye’de, mikrofinansman olarak nitelendirilebilecek hizmetler sunan resmi yapıdaki kurumlar arasında Türkiye Halk Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Kredi Garanti Fonu ile Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) gibi kurumları saymak mümkündür. Ancak, bu kurumlar içerisinde kamu kurumu niteliğine sahip ticari bankalar olan Türkiye Halk Bankası ve T.C. Ziraat Bankası’nı ayrı tutmak gerekir. Zira

Türkiye’deki mikrofinansman faaliyetleri, büyük ölçüde, bu iki kurum tarafından yürütülmektedir. Bu iki kamu bankası, özellikle mikro ve küçük ölçekli işletmelere ve küçük çiftçilere sağladıkları mikrofinansman hizmetleri aracılığıyla, oldukça önemli bir boşluğu doldurmaktadırlar.

2.2.3. Dünyadan Mikro Kredi Uygulamaları

Bu bölümde Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında uygulanan mikro kredi programları ele alınacaktır.

2.2.3.1. Grameen Bank’ın İşleyiş Esasları, Bangladeş Uygulaması

Dünyada en yaygın olarak uygulanan Grameen Bank’ın işleyiş esasları aşağıda detaylı olarak verilmektedir.

i)“Onaltı Karar”

100 Grameen merkez şefinin katılımı ile gerçekleşen 1984 yılındaki atölyede üyelerin uymaları istenen “Onaltı karar” benimsenmiştir (Yunus, 1999, s.135-137). Bu on altı karar Muhammed Yunus’a göre, müşterilerin yaşamlarına anlam ve amaç kazandıracaktır. Müşterilerin yaşamlarına anlam kazandıracak olan bu kararların uygulanması halinde Grameen Bank müşterilerine daha yakınlaşmış olacaktır.

ii) Geri Ödeme Mekanizması

Muhammed Yunus Grameen’in işleminin en basit yolunun güvene dayalı bir ilişkinin varlığından geçtiğini düşünerek hareket etmiştir (Yunus, 1999, s.131). Bu düşünce ile Grameen Bank’ın ilk günlerinden başlayan ve daha sonraki sürecin de herhangi bir aşamasında polise yer verilmemiştir. Grameen Bank ile müşterileri arasındaki ilişkilerde hiçbir hukuksal bağ ve belge bulunmamaktadır. İlişkilerin temeli güvene dayandırılmıştır. Grameen Bank güven temelindeki bu ilişkide müşterileri ile olan kişisel bağlarının iyi olma düzeyine göre, kendisini başarılı veya başarısız olarak nitelendirmiştir.

Kredi kelimesinin anlamının güven olmasına rağmen ticari bankacılık kesiminde bu sözcük zaman içinde anlamını yitirmiştir. Ticari bankacılık kesimi ve müşterileri arasındaki ilişki tamamen güvensizlik üzerine inşa edilmiş bir haldedir. Tüm bunları göz önünde bulunduran Yunus, geri ödemede basit bir mekanizmanın olması gerektiğine karar vermiştir. İlk zamanlar Cobra köyündeki küçük bir esnafla bu işi yürütmeyi amaçlar. Ancak günlük olarak yapılan ödemelerin yoğunluğunun fazla olması ve takibinin sonu

gelmez tartışmalara yol açtığı görülmüştür. Yunus bu durumda daha az yoğunluğa sebep olacak haftalık ödeme şekline geçilmesini sağlamıştır (Yunus, 1999, s.132-135). Hâlâ bugün de devam eden haftalık geri ödeme mekanizması çok küçük miktarlarda fire ile yoluna devam etmektedir.

iii) Akran İzlemesi

Müşterileri ile güvene dayalı bir ilişki kurmuş olan Grameen Bank müşterilerine ortak bir sorumluluk yüklemektedir (Yunus, 1999, s.136). Akran izlemesi ile müşterek sorumluluk ile bireysel olarak ortaya çıkabilecek olan aksaklıkları grup içinde çözülmesi amaçlanmıştır. Yakından izleme sayesinde bir borç ödenmeyecek noktaya geldiği zaman tespit edilerek müşterinin durumunun ekonomik yönden daha fazla kötüleşmesi beklenmeden müdahale edilmektedir. Grameen projesi sadece müşterilerin psikolojik açıdan desteklenmesinin yanı sıra bankanın vermiş olduğu kredilerin geri dönüşüne yardımcı olması için tasarlanmıştır.

iv) Düzenli Geri Ödeme

Dr. Yunus, geri ödemenin basit bir mekanizma ile yapılmasını amaçlamıştır. Sonuçta birkaç başarısız sayılabilecek denemeden sonra haftalık ödemelerin daha uygun olacağı kararına varmıştır (Yunus, 1999, s. 131-135). Şayet geri ödeme süresi haftalık değil de kredinin alınmasından altı yedi ay sonra yapılmış olsa idi geri ödeme oranları düşebilirdi. Çünkü insanlar için cepte biriken para miktarı artacağı için geri ödeme açısından artık psikolojik bir engel doğacaktır. Bu psikolojik engelin önüne geçilmek istendiği için ödemeler kredi alımını takip eden birkaç hafta içinde ve haftalık olarak başlatılmaktadır (Morduch, 1999, s.1584). Ancak şu da unutulmamalıdır ki haftalık ödeme şekli özellikle mevsimlik işlerde çalışan kimseler ile Mikro Kredi Projesi arasında uyumsuzluğa yol açacaktır. Mevsimlik işlerde çalışan kredi kullanıcılarının geliri hava şartları tahmin ve kontrol edilemeyen faktörlere bağlı olabileceği için bu durum tüm grubu bir bütün olarak etkileyecektir (Khwari, 2004, s. 23).

v) Akran Seçimi

Benzer özelliklere sahip olan ve düşük gelirli kişilerden yerel bilgi ağlarından faydalanılarak gruplar oluşturulur (Khwari, 2004, s.20). Grupta ilk üye banka tarafından belirlenir. Daha sonra bu üye kendisine benzer ancak kan bağı ve akrabalık olmayan dört kişi daha seçer (Korkmaz ve diğerleri, 2004, s.56). Beşer kişiden oluşan gruplarda önce iki kişiye kredi verilir. Bu iki üye ödemelerini altı hafta boyunca düzenli olarak yaparlarsa iki

üyeye daha kredi verilir. Bu iki üye de ödemeleri aksatmadığı takdirde son olarak grup başkanı kredi alabilecektir. Ayrıca bir üyenin ödemesini aksatması durumunda grubun tüm üyeleri kredi alamaz (Yunus, 1999, s.128). Grup olarak kredi verilmesi; gruba yönelik teşvikler, geri ödeme oranlarının yükselmesi, faiz oranlarının düşmesi ve sosyal refahın artması gibi yararlar sağlamaktadır. Grup üyelerinin bireysel olarak elde edemeyecekleri ya da yapamayacakları anlaşmayı Mikro Kredi Projesi kapsamında grupla elde etmiş olurlar (Morduch, 1999, s.1580).

vi) En Yoksul Olan Kadına Öncelik

Dr. Muhammed Yunus'a göre Mikro Finans Kuruluşları'na ilişkin yasal yapının temel elemanları arasında yer alması gereken önemli bir husus da; "fakir kadınlara öncelik" verileceğinin açıkça belirtilmesidir (Yunus, 2006, s.38). Grameen Bank'den kredi alacak müşterilerin diğer banka müşterilerinin aksine teminat göstermeleri değil de ne derece yoksul olduklarını ispat etmeleri gerekmektedir. Mikro Kredi deneyimleri kadınların erkeklere göre daha uygun müşteriler olduğunu ortaya koymuştur. Kadınların tüketimden daha çok gelir getirici faaliyetlere yöneldiği ve haftalık ödemeleri düzenli şekilde yaptıkları görülmüştür. Kadınlar elde ettikleri gelirleri ailesi için harcarken gelişme ve değişime erkeklere göre çok daha yatkın olduklarını da kanıtlamışlardır (Morshed, 2006, s.12). Açlık ve yoksulluk kadınları erkeklere göre daha çok ilgilendirmekte, kadınlar yoksulluğu erkeklere göre daha yoğun bir şekilde hissetmektedir. Bangladeş'te yoksul olmanın herkes için zor iken bu durum kadınlar için en çekilmezidir. Kadın eline bir fırsat geçtiği zaman yoksulluktan kurtulmak için tüm gücüyle savaştığıdır. Bir baba kendine ek gelir sağladığında öncelikle kendine ilgi gösterirken bir anne tüm ilgisini ailesine yöneltilecektir (Yunus, 2006, s.104).

vii) Kredi Ödemelerinin Artan Oranlı Olması

Yüksek geri ödeme oranları ile yakın izlemenin maliyetini güvence altına alan mekanizma olarak artan oranlı ödeme mekanizmasıdır. İlk olarak küçük ödemeler şeklinde başlayan mikro kredi, müşterinin geri ödeme oranı tatmin edici derecede yüksek ise miktar olarak artmaktadır. Etkileşimin sürekliliği ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili bilgi edinmeyi sağlarken aynı zamanda geri ödemenin yapılmaması halinde kredinin kesilmesi riskini de beraberinde getirir. Ayrıca artan oranlı ödeme ilkesi nüfusun ve hareketliliğin fazla olduğu kentlere nazaran kırsal alanlarda daha etkindir (Morduch, 1999, s.1580-1582). Tüm kredi borcunu başarılı bir şekilde ödeyen müşteriler daha yüksek krediler elde etmektedir. Beş on senelik bir zaman dilimi içerisinde bu kimseler

yoksulluktan kurtulmaktadır. Bu şekilde kredi müşteriler sadece yoksulluktan kurtulmuş olmakla kalmayıp aynı zamanda program içerisinde tutulmuş da olmaktadır (Morshed, 2006, s.14).

viii) Mikro Kredi Kurumlarının Sürdürülebilirliği ve Finansmanı

MFK'nın en temel ve en güvenilir fonlama kaynağı kredi kullanıcılarından gelen tasarruflardır. Diğer kaynaklara nazaran en güvenilir olanıdır çünkü doğrudan muhatap alınan kişiler müşterilerdir. Bu şekilde zorunlu ya da gönüllülük esasına dayanan tasarrufların mobilize edilmesi ile birçok risk de asgariye indirilmektedir. Kuruluşların %33,52'lik gibi büyük bir kısmını tasarruflar oluşturmaktadır, bu da kaynak temini açısından son derece önemlidir. Tasarruflar dışında erişilebilecek fon kaynağı olarak ticari fonlar karşımıza çıkmaktadır. Ticari fonların kullanımı için temel kriterler ise yüksek verimliliğe sahip olmaları ve yüksek standartlar tutturulmasıdır. Yüksek verimlilik yakalanması ile etkinliğin de sağlanması halinde elde edilen ticari kültürle ticari bankaların ihtiyaçlarına cevap verilmiş olunacaktır. Bunların dışında kurumlar üye olmayanların da tasarruflarını mevduat olarak alabilirler, ancak bu durumda kurumun varlığını sürdürdüğü ülkenin yasalarına uygun olması gerekir. Projelerin başlangıç aşamasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı gibi birçok kurumun da destek olması halinde diğer bir fon kaynağı ortaya çıkmaktadır. MFK başka bir gelir kaynağını da gelirlerini işletmelerin elde edebilmesi yoluyla da sağlayabilmektedir. Tüm bu fon teminlerinin yanı sıra kurumların Grameen modelini başarı ile tesis etmesi gerekmektedir. Bunun tersi bir durumda sağlıklı bir sistemin varlığı mali kaynakların elde edilmiş olmasına rağmen başarısızlık doğuracaktır (Van, 2003, s.149-174).

2.2.3.2. Asya ve Pasifik Grameen Bank Uygulamaları

Nepal, Hindistan, Sri Lanka, Endonezya ve Pakistan gibi birçok Asya ülkesinde Grameen Bank Mikro Kredi Programı'nın uygulama alanı bulması konusunda zorlanılmamıştır (Yunus, 1999, s.227-228). Dünyadaki yoksulların beşte dördünün Asya'da yaşadığını düşündüğümüz zaman bu durumun iyi bir şey olduğunu anlamak daha kolay olacaktır. Asya ülkelerinde Grameen'in çok fazla bir sorunla karşılaşmamış olmasına en güzel örneklerden birisi de Hindistan'dır. Katı bir kast sisteminin olduğu bu ülkede dahi Grameen Bank Mikro Kredi Programı kendine yer edinebilmiştir.

2.2.3.3. Avrupa Grameen Bank Uygulamaları

Avrupa'daki ülkelerde Grameen benzeri uygulamaların yer edinmesi Asya'ya göre çok daha güç olmuştur (Yunus, 1999, s.230-233). Hayır kuruluşları, aydınlar ve bankerlerin pek çoğu Grameen Bank'ın fikirleri ile ilgilenseler bile çok küçük bir kısmı bu uygulamayı başlatmada istekli olmuşlardır. Muhammed Yunus'un birçok televizyon programı ve konseyde konuşmalar yapmış olmasına rağmen Grameen Bank uygulaması epeyce geç başlamıştır. Bu gecikmenin ardındaki en önemli etken ise yıllardır alışlagelmiş olan düzeni ve uygulamaları altüst eden bir sistem oluşudur. Bu kıtada yer alan ülkelerde karşılaşılan en büyük sorun sosyal güvenlik sisteminin tahribatlarının giderilmesi olmuştur. Öyle ki işsizlik yardımından faydalanan yoksul kimseler kredi almakta tereddüt etmiştir. Çünkü bu kimselerin kredi yoluyla kendisine iş kurduğu hükümet müfettişlerince tespit edildiği takdirde işsizlik yardımı kesilmektedir. Kredi kullanıcıları bu durumda bir zarar hesabına girişmekte, kredi ile kuracakları işin getirisinin sigorta primlerini karşılamaya yetip yetmeyeceğini düşünmektedirler. Bu nedenle Avrupa'daki Grameen benzeri kurumlar müşterilerinin yasalara karşı gelmelerine neden oluyordu, hatta Fransa'da krediyi gizlice almaları tavsiye edilmiştir. Tüm bu sebepler doğrultusunda Fransa gibi birçok Avrupa ülkesinde Grameen girişimleri ilk etapta başarısız olmuştur. Ancak zamanla aydın ve bilim adamları tarafından devlete kurtarıcı gözüyle bakılmaktan vazgeçilmesi ile Grameen Bank da kendine uygulama zemini bulabilmiştir. Program zaman içinde Fransa, ABD ve Doğu Avrupa ülkelerine yayılmıştır; ABD'de Grameen Bank kurumlarının sayısı 50'yi geçmiş olup, bir zamanlar başarısız sonuçlar alınan Fransa'da 3200 küçük işletmeye kredi sağlanır konuma gelinmiştir.

2.2.3.4. Afrika Grameen Bank Uygulamaları

Afrika kıtasındaki yoksulluk dünya genelinde en iyi bilinen gerçeklerden birisidir (Latifee, 2006, s.13). Bu kıtada kronikleşmiş bir açlık ve kötü beslenme şekli hüküm sürmektedir, bu durum bu topraklarda yaşayan insanlar için endişe verici boyutlardadır.

Afrika'da bulunan planlamacılar, aydınlar, bağışçılar, bankerler vb. birçok kesimindeki genel kanı Grameen Mikro Kredi Projesi'nin bu kıta topraklarında işleyiş imkânı bulamayacağıydı (Yunus, 1999, s.225). Bu kesimler bu düşüncelerini her fırsatta Muhammed Yunus'a da iletmişlerdir. MKP'nın Avrupalı sömürgeci devletlerce tasarlanamamış olması aksine Bangladeş gibi bir üçüncü dünya ülkesinin vatandaşları tarafından oluşturulmuş olması yerel hükümetlerin projeyi benimsemelerini sağlamıştır.

2.2.3.5. Latin Amerika Uygulamaları

Latin Amerika'da bulunan Accion Internacional kâr amacı gütmeyen bir kalkınma ajansıdır. 1961 yılında idealist bir hukuk öğrencisi tarafından Venezuela'da başlatılan gönüllü bir yardım kuruluşu daha sonra Brezilya, Kolombiya ve Peru'da şubeler açmış ve ilk önceleri sivil toplum örgütü olarak daha çok fakir halkın ihtiyaçlarını giderecek hizmetlerde bulunmaya başlamışlardır. Ancak yıllar içinde ana sorunun işsizlik olduğu ve küçük işletmecilerin kredi bulmakta zorlandıklarının farkına varınca, 1973 yılında Brezilya'da ilk mikro kredi uygulamasını başlatmıştır. Daha sonraki on yıl içinde 14 Latin Amerika ülkesinde de mikro kredi programları başlatılmıştır. Bu programların başarılı olması ve maliyetini karşılaması üzerine yeni bir kredi garanti fonu oluşturularak yerel bankacılık sektörü ile temasa geçilmiş, böylece daha çok mikro girişimciye ulaşılmıştır. 1989-1995 yılları arasında Accion'un Latin Amerika ülkeleri ağı 20 misli genişlemiş, ancak yine de ihtiyaç sahiplerinin ancak %2'sine ulaşılabilmiştir. Bu durumda Bolivya'da BancoSol'un kuruluşuna yardım edilerek sadece mikro kredi veren bir ticari banka 1992'de kurulmuştur. 1991 yılında Amerika'daki Accion mikro kredi programı Ekim 2000'de Afrika ülkelerindeki mikro kredi kuruluşları ile temasa geçmiş ve Angola, Benin, Mozambik, Nijerya, Tanzanya, Uganda ve Zimbave'deki kuruluşlara teknik yardım sağlamaya başlamıştır. Latin Amerikave Kuzey Amerika'da bulunan 26 bağlı kuruluşu ile her yıl yaklaşık 300 milyon ABD dolarıkredi dağıtmaktadır. ACCION International kurumuna bağlı olarak çalışan kuruluşlar ülkeler itibarıyla aşağıda yer almaktadır:

Bolivya- BancoSol, Brezilya- Credit Amigo, Real Microcredito, Kolombiya- Cooperative Emprender, FİNAMERİCA, Fundacion Mario Santo Domingo, Ekvator- Banco Solidario, CREDİFE, Fundacion Ecuatoriana de Desarrollo, El Salvador- Apoyo Integral, Guatemala- Genesis Empresarial, Honduras-FINSOL, Meksika- ADMIC,Financiera Compartamos, Nikaragua-FAMA, Paraguay- El ComercioFinanciera, Fundacion Paraguaya, Peru- Mibanco, Venezuela- BankGente, Karayipler- (Haiti- SogeSol), Kuzey Amerika- (ABD- Accion USA Network), Afrika- (Benin-PADME, Mozambik-Tchuma, Tanzanya-Akiba Commercial Bank, Uganda- Uganda Microfinance Union, Zimbabwe-Microking Finance).

2.2.3.6. Hindistan Uygulamaları

2000 yılı verilerine göre halkın % 26'sının yoksulluk sınırının altında yer aldığı Hindistan'da, krediye olan talebin hem çok yüksek hem de çok çeşitli olduğu bilinmektedir (Bansal, 2003, s.23). 1990 yılların başlarından itibaren IMF ile birlikte ekonominin serbestleştirme çabaları ve kırsal kesimi kalkındırma programının başarısızlığı, sisteme yeni bir soluk getirilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu aşamada, o zamana kadar Bangladeş, Endonezya, Tayland, Sri Lanka gibi ülkelerde başarıyla uygulanan mikrokredi yaklaşımının kırsal kesimde yaşayan yoksul hanehalklarının finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında yeni bir yöntem olarak belirlenmesine sıcak bakılmasını sağlamıştır.

Üyelik temeline dayalı diğer bir mikrokredi yöntemi ise daha çok şehirlerde görülen ve temelde belirli bir kurumda çalışanlar arasında oluşturulan kredi kooperatifleridir (www.sewa.org). 1972 yılında tekstil sektöründe kumaş taşıma işinde çalışan kadınların ücret eşitsizliği ve ekonomik sömürü nedeniyle kurdukları SEWA (Self-Employed Women's Association) kooperatifi zamanla yoksul, çalışan kadınların kredi kullanabilecekleri kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. SEWA Bank müşterilerine maddi teminat gerektiren ve gerektirmeyen krediler adı altında iki genel kredi ürünü sunarken, konut inşasına yönelik krediler ayrı bir kategoride değerlendirilmektedir. Maddi teminat gerektiren kredilerde, genelde mücevher gibi kıymetli eşya ya da bankada belirli bir miktarın nakit olarak tutulması şartları aranırken, genelde 20 aylık taksitlerle geri ödeme yapılmaktadır.

2.2.3.7. Rusya Uygulamaları

Mayıs 2004'te Rusya devlet başkanı tarafından açıklanan öncelikli hedefler listesinde ilk dört sırayı GSMH'nin iki katına çıkarılması, yoksulluk sınırının altında yaşayanların azaltılması, hayat standardının genel olarak iyileştirilmesi ve silahlı kuvvetlerin modernizasyonu almakta idi. Gerçekten de 1998'deki ekonomik krizden günümüze kadar Rusya'da fakirliğin yarıya çekilmesi, işsizliğin azaltılması ve ücretlerde yapılan anlamlı artışlar ekonomideki iyileşmenin birer göstergesi olmuştur. Bunların yanısıra petrol fiyatlarındaki yükselmeler devletin çeşitli alanlardaki borçlarını kapatmasına yardımcı olduğu gibi, kamu kesiminde çalışmayı özendirici hale getirecek bir dizi ücret iyileştirme politikası izlenmesini de sağlamıştır.

Öte yandan ekonomik alandaki bu gelişmelere rağmen nüfusun 1/5'inin hala yoksulluk sınırının altında yaşadığı Rusya'da en büyük sorunlardan biri ekonomik çeşitliliğin oluşturulamamasıdır (World Bank, 2004, s.8). Bu nedenle hükümet istihdamın %15'ini karşılayan KOBİ'lerin gelişmesine ve mikrokredi faaliyetlerine hem ekonomik çeşitliliğin artırılması hem de bölgesel kalkınma farklılıklarının ortadan kaldırılması bakımından destek vermektedir. Rusya'daki mikrokredi uygulamasına baktığımızda 1990'lı yılların sonlarına doğru ortaya çıkan bu alandaki kuruluşların daha çok küçük işletmelerin desteklenmesi ve köy bankacılığı (village banking) sistemi üzerinde yoğunlaştıkları gözlemlenmektedir.

2.2.3.8. ABD Uygulamaları

Amerika Birleşik Devletleri'nde mikrokredi alanındaki ilk uygulamaların 1980'lerin ortalarında başlatıldığı bilinmektedir. 1991 yılında mikrofinansla ilgili bir tasarının yasalaşması ile bu alanda çok büyük bir adım atılmış ve bu sayede günümüzde 200'den fazla mikrokredi ve mikrofinans kuruluşunun federal hükümet fonlarından yararlandırılması sağlanmıştır. ABD'nin bir çok alanda olduğu gibi finansal alandaki mevcut üstünlüğüne rağmen yaklaşık 12 milyon vatandaşının temel finans hizmetlerinden yararlanamayışı ve bu kişilerin bir çoğunun düşük gelir grubundaki azınlıklardan oluşması hem toplum içerisinde huzursuzlukların oluşmasına sebebiyet verirken hem de sözkonusu hanehalklarının yaşadığı yörelerin ekonomik açıdan geri kalmasına yani yöresel ekonomik dengesizliklere yol açmaktadır (Carr ve Tong, 2002, s. 2-3). Bu nedenlerdendir ki sözkonusu problemlere potansiyel çözüm mekanizması olarak öngörülen mikrokredi sistemine gerek politik gerekse finansal destek her geçen gün artmaktadır.

Ekonomik ve politik zemindeki farklılıklar nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde başarıyla uygulanan mikrokredi sistemi, ABD'de bu farklılıkların dikkatle göz önüne alınarak uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Şöyle ki, ABD'nin, mikrokredi sisteminin başarıya ulaştığı ülkelerdeki kadar kayıt dışı ve informel bir ekonomiye sahip olmaması ve her türlü ekonomik faaliyetin kanun ve kurallar yumağı ile çevrili olması nedeniyle mikrokredi sistemi ABD uygulamasında belirli sorunları da beraberinde getirmektedir. Sözgelimi, bir çok gelişmekte olan ülkede herhangi bir bireyin seyyar satıcılık vs. yapması serbest iken, aynı bireyin benzer işi ABD'de icra edebilmesi için gerekli lisansları edinmesi ve düzenli denetimlerden geçmesi gerekmektedir. Bu ve benzeri örneklerin

çokluğu ABD’de mikrokredi sistemi vasıtası ile küçük bir iş başlatabilme sürecini zora sokmaktadır.

Bunun yanısıra, çok büyük ve akla gelebilecek her türlü malzemeyi bünyesinde bulunduran zincir mağazaların ABD’de ülkenin her tarafına yayılmış olması, bu tür firmalara rağmen benzer ürünleri daha küçük çapta satarak kar elde etmeyi hemen hemen imkansız hale getirmektedir. Yine iş dünyasını çevreleyen kanun ve kuralların çokluğu ile karmaşıklığı bir iş başlatmayı düşünen bireyin ilgili kanun ve kurallar hakkında geniş ölçüde bilgi sahibi olmasını gerektirirken, mikrokredi kuruluşlarının bu amaca yönelik eğitim hizmeti yüklerini arttırmaktadır. ABD’de mikrokredi programı uygulamasındaki bir diğer güçlük ise kişi başına dağıtılan ortalama kredi miktarındaki farklılıktır. Halihazırda Grameen Bank’ın Bangladeş’te başlangıç için birey başına dağıttığı ortalama kredi miktarı yaklaşık 60 dolar civarlarında iken, bu rakam Accion New York için 1.293 dolardır. Bu miktara rağmen birçok kullanıcı sözkonusu kredi miktarını yeterli bulmamaktadır.

ABD uygulamasında yaşanan bir diğer handikap ise kredi dağıtma sürecinde grup oluşturma sistemini benimsemiş kuruluşlarda yaşanmaktadır. ABD’de, gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi homojen gruplar oluşturulamaması grup stratejilerinden beklenen performansın alınmasını güçleştirmektedir (Carr ve Tong, 2002, s.26). Tüm bu zorluklara rağmen Working Capital, Women’s Initiative, Accion USA ve FINCA gibi başarılı uygulamalar mevcuttur. Bu kuruluşlardan Women’s Initiative sadece ekonomik özgürlüğe kavuşmak için yeni bir iş başlatmayı düşünen ya da mevcut işlerini geliştirmeyi planlayan kadınlara hizmet ederken, Accion New York şubesi en az bir yıldır kendi işine sahip azınlıklara kredi sunmaktadır.

2.2.3.9. Endonezya Uygulamaları

Endonezya mikro finans sektörünün öncü kuruluşu Bank Rakyat Indonesia (BRI)’dir ve aynı zamanda dünya tarihinde oluşturulmuş olan en büyük mikro finans organizasyonudur (Adaman, 2007, s.28). BRI isimli kurum yakın zaman içerisinde bir kısmı özelleştirilmiş olan bir devlet bankasının ticari kar amacıyla kurulmuş olan kuruluşudur. BRI Bankası daha çok kırsal kesime hizmet vermektedir. Hâlihazırda yirmi iki milyon mikro müşterisi vardır. 1980’lerin ortalarında hükümet destekli kırsal kredi programının başarılı bir şekilde mikro bankalara dönüştürülmesi sonucu oluşmuş bir kuruluştur.

2.2.3.10. Tayland Uygulamaları

Tayland'daki Tailand's Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives yaklaşık bir milyon mikro kredi müşterisi ile 3,6 milyon mikro tasarruf sahibine hizmet vermektedir. Bu banka bir kamu bankası olup, tarımsal kesimde yaşayan çok fakir üreticilere mikro kredi sağlamakta ve tasarruflarını değerlendirmektedir(www.microfinancegateway.org).

2.2.3.11. Orta ve Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Uygulamaları

Bölgedeki (Balkanlar, Kafkasya, Orta ve Doğu Avrupa, Orta Asya, Rusya, Ukrayna, Birleşik Devletler Topluluğu) toplam 417 milyon nüfusu olan 28 ülkeden yirmi beşinde yer alan 5.892 kredi birliği, 136 sivil toplum örgütü şeklindeki mikro finansman kuruluşu, 33 ticari banka ve 11 mikro finansman bankası incelenmiştir. Bölgedeki ülkeler arasında mikro finansman faaliyetlerinin seviyelerinde ciddi farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde mevcut kredi birlikleri nedeniyle en yüksek seviyede olduğu, Balkanlarda mikro finansman bankaları ve sivil toplum örgütlerinin daha etkili oldukları, özellikle Türkmenistan, Özbekistan ve Rusya, Ukrayna ve Belarus Cumhuriyeti bölgesinde mikro finansman faaliyetlerinin çok düşük seviyelerde kaldığı gözlenmiştir.

Bölgedeki kredi birliklerinin, bölgedeki toplam mikro kredi alıcısının% 85'i olan 1,5 milyon kişiye ve mikro tasarruf sahibinin %95'i olan 2,2 milyon kişiye hizmet götürdüğü gözlenmiştir (www.microfinancegateway.org). İkinci olarak sivil toplum örgütü şeklindeki mikro finansman kuruluşlarının bölgedeki 200.000 kişiye yardımcı olduğu görülmüştür. Bunlardan en belli başlı olanları Kırgızistan'daki FINCA (2002 tarihi itibarıyla 20.000 kişi), Gürcistan'daki Constanta Foundation (16.000 kişi), Polonya'daki Funtsz Mikro (10.000 kişi) olarak sayılabilir. Üçüncü olarak küçük ölçekli işletmelerin finansmanı için hizmet veren ticari bankaların 2001 yılı sonu itibarıyla bölgedeki sadece 24.000 kişiye ulaşabildikleri ve bunun bölge toplamının sadece %1 olduğu belirtilmektedir. Bu tip bankalara en iyi örnek Rusya'daki Sberbank'tır. Bölgedeki 10 mikro finansman bankası 2001 yılı itibarıyla toplam 42.000 kredi alıcısına ve 96.000 tasarruf sahibine hizmet vermektedir. Bunlardan en büyüğü 30.000 kredi alıcısına hizmet veren Gürcistan'daki Mikro finansman bankasıdır.

2.2.3.12. Norveç Uygulamaları

Norveç'te mikro kredi programı istenen amaçlara ulaşmıştır (www.bulentbalkan.com).

“Norveç'in kuzey kıyılarındaki Narvik kenti açıklarında yer alan Vaerøy, Moskenesoya, Vestvagøy, Austvagøy, Langonya, Hinnøy ve Harstad'dan oluşan Lofotenn Ada'larında ciddi bir nüfus kaybı yaşanmaktaydı. Üniversite ve okulları bitiren delikanlılar adalara dönüp balıkçılık yapıyorlardı. Ancak yerli kızların adalarda yapacakları pek işleri olmadığından, geri dönmek istemiyorlardı. Balıkçı baba ya da kocalarının denizden dönmelerini beklerken onları meşgul edecek pek az şey vardı; kayda değer hemen hemen hiçbir sosyal ya da ekonomik etkinlik bulunmuyordu ve bu yüzden çok yalnız kalıyorlardı. Kızlar geri dönmeyince, delikanlılar da gitmeye başladılar. Aynı nüfus azalması sorunu kuzey Finlandiya ile Rusya'nın komşu yörelerinde de yaşanıyordu. Öte yandan Norveç Hükümeti Balıkçılık Bakanlığı aracılığıyla bir Grameen projesi başlatmayı kabul etti. Amaç, kadınları da bu adalarda tutmak ve yaşamlarını daha az yalnız, daha çok anlamlı kılmak için ticari bir etkinlik oluşturmaktır. Grameen hiçbir yerde böyle çetin bir kutup ortamında kurulmamıştı. Artık ilk kez Kutup Dairesinde yaşayan kadınlar kredi alabiliyorlardı. Üstelik program sayesinde bir destek grupları olmuş; kendilerine yardımcı olacak ve önerilerde bulunacak insanlar bulmuşlardı. Daha önceleri bu kadınların becerilerini kullanma fırsatları bile olmamıştı. Bu etkinlikler kadınlara yapacak bir şeyler sağlamanın yanı sıra, gelirlerine de destek oluyor ve aileleriyle birlikte hem yaşamlarından daha çok zevk almalarına, hem de daha rahat geçinmelerine katkıda bulunuyordu. Norveç'te ilginç olan konu mikro kredilerin yoksulluğu ortadan kaldırmak için değil, aksi halde adalarını terk edecek insanların sosyal bütünleşmesi için kullanıldı. Lofoten deneyi o kadar başarılı oldu ki, halen Finliler ve Ruslar da kuzey bölgelerinde aynı programı uygulamaktadırlar.”

Bu örnekte görüldüğü gibi, mikro kredi uygulamaları sadece yoksulluğu azaltmaya yönelik programlarda değil, aynı zamanda sosyal alanda yaşanan çeşitli problemlerin çözülmesine yönelik de kullanılabilir.

2.2.3.13. Çin Uygulamaları

Hükümetler yoksulların kendi kendilerine yardım etmelerine izin verdiği sürece, Bangladeş'teki Grameen Bank modelinin komünist bir ülkede de uygulanamaması için hiçbir neden yoktur (Yunus, 2003, s. 230). Nitekim Hükümet Çin'de yoksulluk çizgisinin altında yaşayan yaklaşık 80 milyon kişi bulunduğunu kabul etmektedir. Gayri resmi

rakamlara göre ise bu sayı nüfusun yüzde 10'u ya da yaklaşık 120 milyon kişidir. Doğru sayı hangisi olursa olsun, Çin dünyanın en kalabalık insan malzemesine sahiptir. Çin'de çok sayıda yoksulluğu önleyici program uygulanmış, ancak hiçbiri iz bırakmamıştır. En şiddetli yoksulluğun yaşandığı bölgeler özellikle kötü bir iklimi bulunan, toprak erozyonunun yaşandığı dağlık bölgelerdir. Çin Dış İşleri Bakanlığı hükümetin saptadığı iki eyalette yoksulluğun giderilmesi için Grameen Metodolojisini benimsemiştir. (Çin'de her bakanlığın yoksulluğu giderici bir strateji benimseyip iki eyalette uygulamaya konması istenmektedir.) Dış işleri yetkilileri Grameen Metodolojisini bizzat yerinde incelemek üzere Bangladeş'i ziyaret etmişlerdir. Çin'de Grameen benzeri projeler Çin Bilimler Akademisi'ne bağlı olan Kırsal Kalkınma Enstitüsü aracılığıyla dört bölgede uygulanmaktadır.

2.2.3.14. Uluslararası Mikro Finansman İle ilgili Kuruluşlar

Yukarıda adı geçen kuruluşların dışında mikro finansman konusu ile ilgili eğitim programları, müşavirlik hizmetleri, fon temini gibi konularla ilgili olan belli başlı kuruluşlardan bazıları şunlardır:

i) The Consultative Group to Assist the Poor (CGAP):

Dünya Bankası öncülüğünde, fakirler için mali sistem kurma amacıyla bir araya gelmiş çeşitli ülkelerden 28 kurumun oluşturduğu bir konsorsiyumdur. Çoğu gelişmiş ülkenin Dışişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlıklarının yanında Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler kuruluşları ile özel ve uluslararası kuruluşlar da konsorsiyumda yer almaktadır. Amaçlanan fakir kesimin yararlanabileceği bir finansman sistemi yaratılması için gereken standartlar ve kurallar üzerinde bir görüş birliği yaratılarak mikro finansman sisteminin sağlam temellere oturtulmasıdır. CGAP, kalkınma kurumlarına, mikro finansman kuruluşlarına, hükümetlere, denetim ve derecelendirme (rating) kurumlarına müşavirlik, eğitim, araştırma hizmetleri vermekte ve gerekli bilgileri aktarmaktadır. Bunun dışında hibe şeklinde mikro finansman kuruluşlarına yardımda bulunmaktadır. Bu hibe tutarı 1996-2003 yılları arasında yaklaşık 60 milyon Dolar kadardır ve daha çok mevcut veya kurulacak mikro finansman kuruluşlarının eğitimi, müşavirlik hizmetlerine yardım amaçlı verilmektedir.

ii) Dünya Bankası:

Birleşmiş Milletler Teşkilatına bağlı olarak kurulan ve dünyada fakirliği ortadan kaldırmak için genellikle orta ve uzun vadeli kredi vererek, gerekli teknik yardım ve

müşavirlik hizmetleri sunarak ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş 184 ülkenin üye olduğu bir kuruluştur. Aslında Dünya Bankası; IBRD (International Bank for Reconstruction and Development) ile IDA (International Development Association) ortaklaşa adıdır. Bu iki kuruluş düşük faizli veya faizsiz kredi ve hibe sağlamaktadırlar. Mikro kredi alanında da özellikle Bangladeş, Kırgızistan, Bosna Hersek gibi az gelişmiş ülkelerde mikro finansman kuruluşlarının kuruluşunda teknik yardım, finansman sağlama çalışmalarında bulunmuştur.

iii) Die Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH (GTZ):

1975 yılında Alman Federal Hükümetine bağlı özel bir şirket olarak kurulan GTZ kamu menfaatine ve uluslararası işbirliğine dayalı projelerin finansmanı için kaynak aktaran bir uluslararası işbirliği kuruluşudur. Hâlihazırda 130'un üzerinde ülkede 2.700 kalkınma projesine ve programının yürütülmesinde görev almıştır. Ana amacı uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için özellikle teknik yardım sağlamaktır.

2.2.4. Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları

2.2.4.1. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)

Türkiye’de ilk kez uygulanan Grameen Bank Projesi “Türkiye Grameen Mikrofinans Programı”adı altında 11 Haziran 2003 tarihinde uygulamaya konmuştur. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust’ın işbirliğiyle yürütülen proje çeşitli kişi ve kurumlardan aldığı yardım ve bağışlarla faaliyetlerine başlamıştır. Projede yoksulluğun yoğun olarak görüldüğü kent merkezleri ve kırsal bölgelerde yaşayan dar gelirlili ve ekilebilir bir tarım arazisi bulunmayan kadınlara kredi imkanları sağlanmaktadır. Böylelikle bir yandan kadın girişimciliğine destek olunurken, diğer yandan kadının hem aile hem de bulunduğu toplum içerisindeki sosyal statüsünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bölgedeki mikrokredi kullanıcılarıyla yapılan görüşmelere dayanarak söylenebilir ki, özellikle kredilerin geri ödemeleri için yapılan haftalık toplantılar kredi kullanıcılarının bir araya gelmeleri için bir vesile oluşturmakta ve daha önce sosyal bir olay için bir araya gelmemiş gruplara bu kültür kazandırılmaktadır. Ayrıca kredi alabilecek konumdaki kadınlara verilen bir haftalık eğitim sayesinde, okuma yazma bilmeyen bireylere kendi isimlerini yazabilmeleri öğretilmekte ve onlara başarıya ulaşmanın yollarıyla, birlik, cesaret, çok çalışma ve disiplin gibi konularda seminerler verilmektedir. Böylece, haftada bir yapılan bu toplantılar sadece kredi geri ödemelerinin alındığı mekanlar olmanın çok daha ötesinde,

sosyal alanlar olarak hizmet vermektedir (daha geniş bilgi için bkz. EK-3, s.147 ve EK-4, s.152).

Geri ödemelerin 46 haftada tamamlandığı sistemin haftalık esasa göre programlanmış olması, başarısındaki en temel öğelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Çünkü daha önce hiç düzenli gelire sahip olmayan dar gelirli kesimin marjinal tüketim eğilimi çok yüksek olduğundan, eline geçen meblağları harcama temayülü normal gelirli bireylere göre daha fazla olacaktır. Nitekim Bangladeş'te faaliyet gösteren Grameen Bank'ın kuruluş aşamalarında operasyonel maliyetleri düşüreceği göz önüne alınarak 15 günlük ve bir aylık geri ödeme periyotları denenmiş fakat başarılı olunamamıştır.

Diyarbakır mikrofinans uygulamasında, bireylere “temel kredi”, “girişimci kredisi” ve “mücadeleci birey kredisi” olmak üzere üç farklı türde kredi ürünü sunulmaktadır.

i) Temel kredi: Kredi uygulamasından yararlanmak isteyen dar gelirli bireylere, gelir getirecek herhangi bir ekonomik faaliyette bulunmaları için verilen ve grup esasına dayanan en yaygın kredi türüdür. Söz konusu kredi 100 ile 1.000 TL arasında değişen tutarlarda verilmekte olup, sistemin özünü teşkil etmektedir.

ii) Girişimci kredisi: Temel krediyi alanlar arasından, ticari potansiyel gösteren, başarılı olma yolunda önemli adımlar atmış ve bunu kanıtlamış kredi kullanıcılarına, birinci yıldan sonra, her yıl tutarı en fazla 1000 TL arttırılarak verilen kredi türüdür.

iii) Mücadeleci birey kredisi: Cadde ve sokaklarda diğer insanlardan para talep ederek geçimini sürdüren ve aşırı derecede yoksul olduğu tespit edilen bireylere verilen kredi türüdür. Kadın ve erkek ayırımı yapılmaksızın verilen bu kredi türünde geri ödeme yapılması, geri ödemenin zamanı ve miktarı krediyi alan mücadeleci bireyler tarafından belirlenir. 50 ile 100 TL arasında verilen bu krediler, geri ödemenin başarıyla tamamlanması durumunda % 100 oranında arttırılmak suretiyle yenilenir.

2.2.4.2. Yoksullar İçin Mikro Kredi (YİMİK)

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6/a maddesi gereğince İl Özel İdarelerinin yapmakla görevli ve sorumlu oldukları hizmetlerden biri de yoksullara mikrokredi verilmesidir. Bu çerçevede Mersin İl Özel İdaresi'nin mali desteği ve İçel El Sanatları ve Eğitim Vakfı'nın (İÇEV) ortaklığı ile yürütülen Yoksullar İçin Mikro Kredi Projesi

(YİMİK) 2007 yılı Haziran ayında başlamış olup Ekim 2009 itibariyle Mersin Merkez ve 4 ilçede (Erdemli, Mut, Çamlıyayla ve Gülnar) toplam 624 kadın krediden faydalanmıştır.

İl Özel İdaresi tarafından Proje'nin kullanımına tahsis edilmiş bir Mikro Kredi Uygulama Merkezi bulunmaktadır. Kredi alan kadınlarca üretilen malların Merkez'de depolanması ve sergilenmesi sağlanmaktadır.

Proje'de, mikrokredinin “sorumluluğu, özgüveni ve mali açıdan kendine yeterliliği artıran ve kişilerin kendi problemlerini çözme yetenekleri olduğunu gösteren metodolojileri kullandığından sürdürülebilir sosyal ve iktisadi ilerleme için önemli bir araç” olduğu düşünülmektedir. Amaçlanan ise “yoksul kadınların kendilerini ve ailelerini kısa sürede kalkındıracak bir iş kurmalarını sağlamak üzere geri ödeyebilecekleri miktarlarda küçük borçlar vererek hibe anlayışından uzak şekilde onların kendi işlerini kurmalarını teşvik ederek harekete geçirmek”tir (YİMİK, 2008).

Hedef grup olarak kadınların seçilmesi ise şu şekilde gerekçelendirilmiştir: “Açlık ve yoksulluk kadınları daha çok ilgilendirmektedir. Kadınlar açlık ve yoksulluğu erkeklerden daha yoğun yaşarlar. Kadınların ekonomik özgürlüklerini sağlayamaması, sürekli olarak erkeğe muhtaç olması, erkeğin istediğinde dışarıda çalışma hakkı varken bu hakka kadınların sahip olmaması, kadının, kocası tarafından terk edilme ihtimaline karşılık hazırlıksız ve savunmasız olması, gelenek ve törelerden daha çok etkilenmesi, onların dezavantajlı durumda olduğunu gösterir” (YİMİK, 2008).

Mikrokrediye başvuru kriterleri düzenli bir işi ve sosyal güvencesi olmamak, yıllık geliri 2.000 TL'nin altında olmak ve adına kayıtlı 5 dönümden fazla gayri menkulü ve kendisine ait bir işyeri olmamak şeklinde düzenlenmiştir. Başvuru şartları ise yoksul olmak, bir iş fikri sahibi olmak, gelir getiren bir iş yapabilecek durumda olmak, 5 kişi bir araya gelip her biri farklı işler yapmak üzere bir grup oluşturmak ve kredi almadan önce 5 gün süreli bir eğitime katılmak olarak belirlenmiştir (YİMİK, 2009).

Mikrokredi grup üyelerinin her birine ayrı ayrı verilir. Kredi alabilmek için her bir grup üyesinin diğerine kefil olması esastır. Krediler bir yıl için verilmekte (52 hafta), ödemeler ise 50 haftada yapılmaktadır. Krediler faizsiz olup 500 TL kredi alan kişi haftada 10 TL, 1.000 TL alan kişi ise 20 TL ödemektedir. (YİMİK, 2009).

Başlangıç eğitimi dışında kredi almış kişilere yönelik çeşitli eğitimler de düzenlenmektedir. Eğitimler çok çeşitli olup bilgilendirme ve farkındalık eğitimlerinin yanında, mesleki beceri kazandırmaya yönelik eğitimler de verilmektedir. Yanı sıra açılan Mersin İl Özel İdaresi Mikro Kredi İş Geliştirme Merkezi (ÖZİŞGEM) vasıtasıyla da kadınların çeşitli alanlarda becerilerini arttırmak hedeflenmektedir. Ayrıca bu güne kadar kredi alıp kendi işini kuran 52 kadından 8'i işini İş Geliştirme Merkezi'nde kurmuştur. Kadınların bilgilennemeleri ve kendilerini ve işlerini geliştirmelerini sağlamanın yanında proje, ürünlerin satışına da destek olmaktadır. Bu amaçla 2 adet Mikro Kredi Satış Mağazası tahsis edilmiş olup ayrıca açılan fuarlara katılım konusunda da çalışma yürütülmektedir (YİMİK, 2009).

2.2.4.3. Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Maya, KEDV'in bir iktisadi işletmesi olarak Haziran 2002'de kurulmuş olup Türkiye'nin ilk mikrokredi kurumudur. Kadınların, kayıtlı işler yapmama ya da kefil bulamama nedeniyle iş alanlarını geliştirmek, makine veya teçhizat gibi sabit varlıklar satın almak ya da işletme maliyetleri için ihtiyaç duyduğu finansmana ulaşamaması Maya'yı harekete geçirmiştir. Dolayısıyla Maya, ekonomik olarak aktif olan ancak bankaların talep ettiği koşulları ve teminatları sağlayamadığı için finansal hizmetlere ulaşamayan dar gelirli kadınları hedeflemektedir. Amacı dar gelirli kadınlara, bu işlerini geliştirebilmeleri ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmeleri için küçük miktarlarda borç para vermektir (KEDV, 2009).

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV), 1986 yılında dar gelirli kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirmelerine destek olmak ve yerel kalkınmada liderliklerini güçlendirmek amacıyla kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. İstanbul'un dar gelirli semtleri, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden etkilenen bölgeler ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çalışmalarını sürdürmektedir. KEDV ayrıca çalışmalarını yaygınlaştırmak amacıyla bu programları hizmetlerine dahil etmek isteyen Türkiye'nin her yerinden belediyelere, STK'lara, kalkınma projelerine ve kadın gruplarına eğitim, danışmanlık ve izleme desteği sağlamaktadır (KEDV, 2009).

KEDV, kuruluşundan bu yana kadınlar açısından öncelikli olduğuna inandığı 4 temel konuda program geliştirmiştir (www.kedv.org.tr): Erken çocukluk eğitimi, kapasite geliştirme, afete hazırlık ve ekonomik güçlendirme. Bunlardan sonuncusu olan ekonomik güçlendirme kapsamında KEDV kadınların ekonomik sürece katılımlarını artırmak

amacıyla eğitim, kredi, danışmanlık ve pazarlama desteği verir. Bu çerçevede yürüttüğü programlar arasında iş geliştirme desteği, yeni ürün geliştirme, tasarruf grupları, Nahl Dükkanı ve Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi bulunmaktadır.

Merkezi İstanbul'da olan Maya, çalışmalarına 1999 depreminden en çok etkilenen illerden biri olan Kocaeli'de başlamış; Kocaeli'de ilk kredileri Ağustos 2002'de, İstanbul'da Haziran 2003'te, Düzce'de Ağustos 2004'te, Sakarya'da da Kasım 2005'te vermiştir. Maya halen bu dört ilde çalışmalarını sürdürmektedir. Toplam 9000 adet kredi kullanılmıştır. Verilen kredilerin toplam miktarı 7 milyon TL'yi geçmiştir (KEDV, 2009).

Mikrokredi başlangıçta sadece hali hazırda işi olan kadınlara işlerini geliştirmek için veriliyorsa da, şimdi iş kurmak ve geliştirmek isteyen tüm dar gelirli kadınlara verilmektedir. Krediyeye başvuru süreci YİMİK ile benzer şekilde kadınların Maya ofisine uğraması ya da telefon etmesiyle başlamaktadır. Birbirini tanıyan ve güvenen 3-10 kadından oluşan dayanışma grubu ile belirlenen gün ve saatte bir tanıtım toplantısı yapılarak kredinin detayları aktarılmakta ve başvuru formu doldurulmaktadır. Ardından hanenin gelir gider bilançosu çıkarılmakta ve buna bağlı olarak verilecek kredi miktarı kararlaştırılmaktadır. Kredi ve vade seçeneği kurulacak işin hacmine bağlı olarak değişmekte, grup kredisinde bu miktar en az 100, en fazla 900 TL'dir. Krediler 3-12 ay vadeli ve ödemeler aylık olarak yapılmaktadır. Dayanışma grubunun her üyesi kredi almadan önce talep ettiği kredinin % 10'unu kredinin son taksitinden mahsup edilmek üzere grubun ortak tasarruf hesabına yatırmaktadır. Dolayısıyla kadınlara taksitlerini geciktirme olanağını vermemek için zorunlu tasarruf yaptırılmaktadır. Kredi süresince kadının ihtiyaç duymaması halinde bu miktar son taksitten mahsup edilmektedir. Ancak acil ihtiyaç durumlarında kadınlarca kullanılabilir. Her üç ayda bir finans piyasalarına göre güncellenen bir faiz oranı olup alınan her 100 TL'lik krediden ise proje katkı payı, Banka Sigorta Muamele Vergisi (BSMV) ve Damga Vergisi için 4 TL'lik kesinti yapılmaktadır. İlk kredinin eksiksiz geri ödenmesinden sonra istendiği takdirde tekrar kredi verilebilmektedir. Kredi miktarı tekrar kredilerde % 25'i bulan düzeyde artmaktadır (KEDV 2009).

Gruplara verilen bu tip kredinin yanında kadınların bireysel olarak işlerini geliştirmek amacıyla başvurabilecekleri kredi hizmeti de sunulmaktadır. Bunun için bordrolu iki kefil göstermek gereklidir. Ödemelerin vadesi grup kredisine benzer şekilde

12 aya kadar yapılabilecek olup faiz oranı da grup kredisiyle aynıdır (KEDV 2009). Ayrıca hali hazırda kredi kullanmış veya halen kredi ödemesini yapmakta olan ve tüm ödemeleri düzenli yapan üyelere eğitim, sağlık, fatura ödemeleri gibi acil giderler için ihtiyaç kredileri de verilmektedir.

Krediler kadınlar ya da gruplar adına açılan banka hesabına yatırılmakta, geri ödemeler de üyeler tarafından Maya'nın banka hesaplarından birine veya posta çekine yapılmaktadır.

2.2.4.4. Toplum Gönüllüleri Vakfı (TGV)

Toplum Gönüllüleri Vakfı, Aralık 2002'de gençlerin öncülüğünde toplumsal barış, dayanışma ve değişimi gerçekleştirme vizyonu ile yola çıkan bir sivil toplum kuruluşudur. Hedef kitlesi olarak 17-25 yaş arası gençler seçilmişlerdir.

Topluma Destek Projesi kapsamında başta kadınlar olmak üzere tüm ülkede 2,5 milyon kişiye ulaşılması hedefiyle yola çıkan TGV, proje kapsamında HSBC Bankası ile bir protokol imzalamıştır. Bu protokol ile HSBC, "Mikro Kredi ile Topluma Destek Projesi" için 5 yılda 5 milyon dolarlık mikro finansman kredisi ayırdığını açıklamıştır.

Proje ilk olarak Samsun ilinde hayata geçirilmeye çalışılmıştır. HSBC'nin sağladığı kaynaklarla, ilk olarak Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi Toplum Gönüllüsü gençlerle, yöre insanlarının ekonomik zorluklarına çözüm getireceği inancıyla mikro kredi uygulamaları başlatılmış olup, kredileri dağıtacak olan ve takibini yapacak olan Toplum Gönüllüsü gençlere temel kredi bilgisini içeren eğitimler verilmiştir (www.mikrokredi.tog.org.tr). Projede çalışan gençler, Samsun'daki mahalle ve köylerde yaşayan kadınlara ve gençlere mikro kredi konusunu anlatıp, isteklilere kredi sağlamaya çalışmaktadırlar.

2.2.4.5. KOSGEB

KOSGEB; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur.

Ülke çapında yaygın KOBİ kitlesine ulaşmak için oluşturduğu "AB Bilgi ve İşbirliği Danışmanları Ağı" ile birlikte hizmet veren KOSGEB Avrupa Bilgi Merkezi'nin bilgi ve işbirliği hizmetleri, KOS işletmelerinin uluslararasılaşmaları için önemli bir destek sağlamaktadır (www.kosgeb.gov.tr).

2.2.4.6. Esnaf Kefalet Kooperatifleri Birliği

Birliğin amacı; ortak kooperatiflerin ortaklarının mamüllerini en iyi şartlarla değerlendirmelerine, kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, çalışmalarını koordine etmek ve müşterek menfaatlerini korumaktır.

2.2.5. Mikrofinans Programlarının Etkinliği

Dünyada ve Türkiye'de birbirinden farklı mikro finans programları uygulanmaktadır. Bu programları uygulayan kurum ve kuruluşlardan önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Tüm dünyada en yaygın ve en etkin uygulanan program Grameen Bank programıdır.

Bangladeş ve Grameen Bank uygulaması özdeşleşmiş durumdadır. 2006 yılında ekonomik ve sosyal kalkınmaya yapmış oldukları katkıdan dolayı, hem Muhammed Yunus hem de Grameen Bank, olayın iki eşit parçası olacak şekilde Nobel Barış Ödülüne layık görülmüşlerdir (Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2007). Yapmış oldukları katkı ile çok geniş bir kitle olan fakir nüfusun, yoksulluklarının üstesinden gelmesine yardımcı olarak barışın sürdürülmesini sağlamışlardır. Mikro krediler, alt tabakanın kalkınması için demokrasi ve insan hakları lehine hizmet etmiştir. Grameen Bank krediyi bir insan hakkı olarak sunmaktadır. Özellikle kadınların fakirliği ile mücadele etmektedir. Grameen Bank kredisi sosyal sermayenin yapılanmasına öncelik vermektedir. Ayrıca insani sermaye ve çevrenin korunması konularına önem vermektedir. Çocukların eğitimi için burslar vermektedir, daha yüksek eğitim alabilmeleri için kredi vermektedir. Buna ek olarak yine eğitim ve insanca yaşam için gerekli teknolojik alt yapının oluşturulmasına da katkıda bulunmaktadır. Grameen Bank (GB) müşteri portföyünü oluştururken yoksulluk düzeyini belirlemek için çeşitli kriterlerden hareket etmekte ve kredi müşterilerinin yıllar içerisinde sosyoekonomik durumunu takip edip değerlendirmektedir. GB borçluların yoksulluk düzeyini bazı kriterler kullanarak değerlendirmektedir. Bir üyenin ailesi, aşağıdaki kriterleri sağlıyorsa yoksulluktan çıkmış olarak kabul edilmektedir:

- Her bir aile ferdinin yatacak yatağa sahip olması
- İçme suyu ihtiyacını elde etmesi

- 6 yaş üzeri çocukların okula gitmesi
- Tuvaleti kullanması
- Günlük yaşam için uygun giysilerin olması
- Tasarruf yapabilmesi
- Günlük üç öğün yemek temin etmesi
- Temel sağlıkla ilgili gerekli bakımı temin edebilmesi

Yapılan uluslararası çalışmaların da ortaya koyduğu gibi küresel yoksulluk giderek artmaktadır (Altay, 2007, s.66-67). Küresel düzeyde gerek reel ve gerekse finansal piyasalardan elde edilen kaynaklar giderek daha adaletsiz dağılmakta ve küresel akımların ve gelişmelerin neden olduğu işsizlik, sosyal dışlanma, kaynakların yanlış kullanılması ve azalan ulusal ve kişi başına gelirlerle sonuçlanmaktadır. Yoksullukla mücadele hiçbir zaman dünya ve ülke gündemlerinin birinci konusu olamamıştır. Yoksulluğun azaltılması daha çok büyüme kalkınma ile ilişkilendirilmiş ve bu süreçlerin hızlandırılması ile büyüyen pastadan daha çok insanın pay alacağı ve böylece yoksulluğun azalacağı varsayımları yapılmıştır. Ancak büyüyen pastadan daha çok insan pay alırken bu sürece dahil olamayan birçok yeni yoksul da topuma dahil olmuştur. Özellikle artan küreselleşme ile artan teknoloji kullanımı gerek üretim sektöründe ve gerekse diğer sektörlerde daralma ve işsizlik gibi temel ekonomik sorunların ortaya çıkmasına ve artmasına yol açmıştır. Son yıllarda artan bir hızla yoksullukla mücadele yöntemi olarak sunulan mikro finansman yaklaşımının yoksulluğun azaltılmasında tek başına bir çözüm olamayacağı ileri sürülebilir. Bununla birlikte, mikro finansman programlarının, yoksulluğun azaltılmasında ve ekonomik büyüme ile sosyal gelişmeye ilişkin rakamların olumlu etkilenmesinde artan olumlu bir etkileşime sahip olduğu da birçok ülke uygulamasında görülmektedir. Bu bağlamda mikro finansman uygulamalarının bilimsel ve mesleki alt yapısı uygun şekilde oluşturulursa istenilen sonuçlara ulaşılabileceği söylenebilir. En azından yoksul ancak, bir şeyler yapabilme gücü ve isteğini hisseden insanlara ve özellikle kadınlara bazı ekonomik ve sosyal fırsatlar sunacağı açıktır. Bununla birlikte yoksullukla mücadelede mikro finansman yaklaşımından çok büyük beklentiler içinde olmak çok doğru olmayacaktır. Mikro finansman yoksulluğun azaltılmasında ve yoksul insanların ekonomik ve sosyal açıdan gelişiminde araç olabilecek yöntemlerden biri olarak görülebilir. Ayrıca, mikro finansman uygulamasının genelde bir ülkede ve özelde Türkiye’de başarı koşulları ve uygulamaları destekleyici politikaların da ele alınması konunun gelişimi ve geleceği açısından önemli ve gerekli görünmektedir. Konuya olan ilginin devam ettirilmesi ve başarıya ulaşılabilmesi için, bu konuda daha fazla bilimsel çalışma ve veriye ihtiyaç olduğu açıktır.

Dünyada mikro finans hizmetleri ile ilgili pek çok araştırma yapılmış ve öneriler sunulmuştur (Husain, J., 2008). Fakat mikro finans kuruluşlarının yoksulluğu azaltıp azaltmadığı konusunda çok az çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar da mikro finans kuruluşlarının yoksulluğu azalttığı görüşündedir.

İki çeşit mikro finans kuruluşundan söz edilmektedir. Biri tamamen bağışlara muhtaç ve bunlar olduğu müddetçe ayakta durabilen, dolayısıyla daha istikrarsız kuruluşlardır. Diğeri kendi geliri olan ve ayaklarının üstünde durabilen, dolayısıyla müşterilerine daha kaliteli hizmetler sunan sürdürülebilirliği olan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar müşterilerinin yoksulluktan kurtulmaları konusunda daha etkindirler.

Farklı ülkelerdeki bazı çalışma sonuçları aşağıda verilmektedir:

- Endonezya’da BRI kuruluşu müşterilerinin % 90’ı yüzde 112 gelir artışıyla yoksulluk sınırının üzerine çıkmışlardır (Panjaitan-Drioadisuryo et al., 1999 aktaran Husain, J., 2008).
- Hindistan’daki SHARE kuruluşu müşterileri önemli ölçüde düzensiz, düşük ücretli günlük işlerden daha düzgün gelir kaynaklarına ve özellikle küçük işletmelere sahip olmuşlardır (Simanowitz and Walters, 2003 aktaran Husain, J., 2008).
- Bangladeş’te iki farklı mikro finans kuruluşu müşterilerinin kayıt dışı işçilikten serbest çalışmaya geçtiklerini ve gelirlerinin arttığını raporlamışlardır (Zaman, 2000, aktaran Husain, J., 2008).
- Doğru ekonomik şartlar yaratılırsa (örneğin, düşük enflasyon oranları, pazarlara giriş olanakları vb.) düzgün düzenlenmiş mikro finans hizmetleri yoksulluğu azaltabilir (Wright, G.A.N., 1999 aktaran Husain, J., 2008).
- Yoksul insanların işe, eğitime ve sağlık hizmetlerine ihtiyaçları vardır ve bunlar hanelerin gelirlerinin artmasıyla sağlanabilir. Finansal hizmetler yoksulluğu azaltmaktadır (Littlefield, E., Morduch, J., Hashemi, S., 2003 aktaran Husain, J., 2008).

Buradan hareketle, Antalya ilindeki TGMP şubesinden kredi kullanan kadınlar üzerinde mikro finans programının etkinliğini yerelde değerlendirmek üzere bir saha çalışması tasarlanmıştır. Mikro finans programının sunduğu hizmetlerin yoksulluğu azaltıcı etkilerini gözlemlemek, kadınları girişimci yapma konusundaki yeterliliğini ölçmek ve kadınların yaptıkları işlerin sürdürülebilirliğini izlemek için sahaya çıkmaya karar verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA TGMP MİKRO KREDİLERİNDEN YARARLANAN KADINLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) mikro kredilerinin kadın girişimciliği ve yoksulluğu üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu amaçla Türkiye Grameen Mikrofinans Programı Antalya Şubesinin mikro kredi programından faydalanan kadınların bu program süreçlerinden ve sonuçlarından nasıl etkilendiklerini belirlemek üzere bir araştırma tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında, kadınların demografik özellikleri, sosyoekonomik durumları, ne tür işlerle uğraştıkları, kredi kullanımından memnuniyetleri ve gelecek için beklentileri tespit edilerek, mikro kredi programının kadın yoksulluğu ve girişimciliği üzerindeki etkileri yorumlanacaktır.

3.1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı TGMP Antalya Şubesi'nden mikro kredi kullanan kadınlarla sınırlı tutulmuştur. Bu şubeden mikro kredi kullanan 414 kadınla ilgili profil bilgilerinden yararlanılmış, saha çalışmasında bu evreni temsilen 67 kadın ile yüz yüze görüşme yoluyla toplanan veriler kullanılmıştır. Bu kapsamın sınırlılığı TGMP Antalya Şubesi'nin henüz bir yıllık bir geçmişi olması ve bu süre içinde mikro kredi kullanımının kadın yoksulluğu ve girişimciliği üzerindeki etkileri ile ilgili bulgularla yetinme gerekliliğinden kaynaklanmaktadır.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması gerekli görülmüştür. Mikro kredi kullanan kadınlar ile sahada yüz yüze görüşmeler yapılarak, soru formunun bire bir uygulanması, kadınların kendi alanlarında gözlemlenmesi ve konunun derinlemesine analizini sağlayacak görüşme sorularının uygulanması yoluyla hem nicel hem nitel veriler toplanmıştır.

Görüşmeler, TGMP Antalya Şubesinin kadınlarla yaptığı haftalık alan toplantılarına katılmak suretiyle yapılmıştır. Görüşme sırasında hem soru formu doldurulmuş, hem de görüşme sorularına yanıtlar alınmıştır. Görüşmeler izin alınarak kayıt cihazı ile kayda

alınmış, kayıtlar deşifre edilerek metinler nitel veri olarak kullanılmıştır. Soru formu ile toplanan verilerle mikro kredi kullanan kadınların profili çıkarılmıştır.

3.1.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amaçları, aşağıdaki soru gruplarının kullanılmasını gerekli kılmıştır. Söz konusu gruplar şunlardır:

i) Anket formunun 1. Bölümünde mikro kredi kullanan kadınların profilini çıkarmak üzere hazırlanmış demografik sorulara yer verilmiş, doğum yeri, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çocuk sayısı ve çocukların eğitim seviyeleri sorulmuştur (bkz. EK-1, s.144)

ii) Anket formunun 2. bölümünde kadının sosyoekonomik durumuyla ilgili sorulara yer verilmiş, ücretli bir işte çalışma durumu, sosyal güvencesi, bakmakla yükümlü olduğu kişiler, hanedeki çalışan kişiler, eşinin işi, ailenin geliri, evin mülkiyet durumu, ailenin beslenme durumu, sağlık durumu, memleketi ve yerleşme nedeni sorulmuştur.

iii) Anket formunun 3. bölümünde kadının işi ile ilgili sorulara yer verilmiş, Mikro Sigorta ve Tasarruf Hesabı ile ilgili memnuniyeti, eğitim ve danışmanlık hizmeti isteği, pazarlama desteği isteği, çalışma gün ve saatleri, kredi miktarının yeterliliği, krediyi başka amaçlarla kullanma zorunluluğu, işçi çalıştırma durumu, aile içi ilişkilerin değişim durumu, geri ödeme zorluğu, krediyi kullanma memnuniyeti sorulmuştur.

iv) Görüşme soruları konunun derinlemesine analizini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Kadınlara, mikro kredi programından nasıl haberdar oldukları, kredi almaya neden gerek duydukları, ne işle uğraştıkları, işe nasıl başladıkları, işin ne durumda olduğu, işin hayatlarını nasıl etkilediği, mikro kredi uygulamasının problemleri ve uygulamanın nasıl daha iyi olabileceği sorulmuştur (bkz. EK-2, s.146).

3.1.3.2. Pilot Çalışma

Saha çalışmasını başlatmadan önce, anket ve görüşme formlarını sınamak üzere bir pilot çalışma yapılmış, deneme olarak beş görüşme neticesinde, soruları daha anlaşılır kılacak küçük değişiklikler yapılarak soru formu nihai haline getirilmiştir.

3.1.3.3. Araştırma Örnekleme

28.01.2013 tarihinde TGMP Antalya şubesinden alınan bilgiye göre, Antalya ilinde MK kullanan 414 kadın mevcuttur. Bu kadınlardan 208'i Antalya Merkez'de, 115'i Alanya'da ve 91'i Manavgat'ta yaşamaktadır. Araştırmanın örnekleme, saha çalışmasının

yürütüldüğü 1 Aralık 2012- 30 Ocak 2013 tarihleri arasında TGMP Antalya Şubesi yetkililerinin kadınlarla yaptığı haftalık alan toplantılarına araştırmacının katılması suretiyle erişilen 67 kadından oluşmaktadır. Bu örneklem şubenin mikro kredilerinden yararlanan 414 kadınının % 16,18'ini oluşturmaktadır. İlçelerdeki olağan haftalık toplantılara taksitini ödemek üzere gelen ve görüşmeyi kabul eden Manavgat'ta 16, Alanya'da 24 ve Antalya Merkez'de 27 kadın ile görüşme yapılmıştır. Merkezde görüşülenlerin 19'u Kepez ilçesinde, 4'ü Konyaaltı ilçesinde ve 4'ü Muratpaşa ilçesinde yaşamaktadır.

3.1.3.4. Görüşme Kayıtlarının Çözümlemesi ve Veri Analizi

Görüşme kayıtlarının çözümlemesi ve veri analizi saha ziyaretlerinde kaydedilen görüşmelerin yazıya dökülmesi ile çalışmanın nitel veri metni oluşturulmuş ve metin üzerinde araştırma amaçları doğrultusunda belirlenen temalar kodlanmıştır. Bu temalar araştırma raporunun başlıklarını oluşturmuştur. Anket formundan elde edilen verilerin sıklık hesaplamaları yapılarak tablolar halinde özetlenmiş, araştırmanın nicel verileri bu tablolar yardımıyla yorumlamıştır.

3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumu

3.2.1. Araştırma Ana Kütlesinin Profili

TGMP Antalya Şubesi 24.10.2011 tarihinde açılmıştır. O günden 28.01.2013 tarihine kadar toplam 414 kadın üye olmuştur. Araştırma Aralık 2012 ile Ocak 2013 tarihleri arasında yürütüldüğünden, örneklemin ana kütlesini net bir şekilde aşağıdaki altı tablo ile gösterme olanağı oluşmuştur. Aşağıdaki veriler Antalya Şubesi yetkililerinden temin edilmiştir.

3.2.1.1. Ana Kütlenin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Ana kütlenin doğum yerlerine göre dağılımı aşağıda Tablo 3.1'de verilmektedir.

Tablo 3.1. Ana Kütlenin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Bölge	Sıklık (n)	Oran (%)
Akdeniz Bölgesi	147	35,50
İç Anadolu Bölgesi	109	26,33
Marmara Bölgesi	59	14,25
Doğu Anadolu Bölgesi	36	8,70
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	21	5,07
Karadeniz Bölgesi	20	4,83
Ege Bölgesi	13	3,14
Yurtdışı	9	2,18
Toplam	414	100

Tablodaki verilerden mikro kredi kullanan kadınların en fazla Akdeniz Bölgesinin çeşitli illerinden ve İç Anadolu Bölgesinden Antalya'ya göç etmiş olduklarını söylemek mümkündür.

3.2.1.2. Ana Kütlenin Yaş Dağılımı

Ana kütlenin yaş dağılımı aşağıda Tablo 3.2'de verilmektedir.

Tablo 3.2. Ana Kütlenin Yaş Dağılımı

Yaş grubu	Sıklık (n)	Oran (%)
20-30 yaş	113	27,30
31-40 yaş	117	28,26
41-50 yaş	103	24,88
51-60 yaş	62	14,98
61-70 yaş	15	3,62
71-80 yaş	4	0,96
Toplam	414	100

Tablodaki verilerden ana kütlenin % 80,44'ünün 20-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Kadınların mikro kredi kullanma cesaretini en fazla 20-50 yaş aralığında buldukları söylenebilir. Bu yaş diliminin devamında 51 yaşından büyük 81 kadının

bulunması, emeklilik çağı gelmiş kadınların da kredi kullanma cesareti bulabildiklerini göstermektedir.

3.2.1.3. Ana Kütlenin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Ana kütlenin eğitim durumlarına göre dağılımı aşağıda Tablo 3.3'te verilmektedir.

Tablo 3.3. Ana Kütlenin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim seviyesi	Sıklık (n)	Oran (%)
İlköğretim	188	45,41
Lise	186	44,93
Üniversite	40	9,66
Toplam	414	100

Tablodaki veriler incelendiğinde, kadınların eğitim durumlarının ilköğretim ve lise seviyelerine eşit dağıldığı görülmektedir. Kadınlar arasında okuma yazma bilmeyenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Kadınların toplam % 54,59'unun lise ve üniversite mezunu olması dikkat çekici bulunmuştur. Bunların yanı sıra % 45,41'inin yalnızca ilköğretim mezunu olmasının girişimci özelliklerinin ortaya çıkmasına bir engel teşkil etmediği anlaşılmıştır. Her insan içgüdüsel olarak girişimci olabilir ve bu bulgular en yoksulların dahi hayatta kalma mücadelesinde girişimci özellikler sergileyebildiklerini göstermektedir.

3.2.1.4. Ana Kütlenin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Ana kütlenin medeni durumlarına göre dağılımı aşağıda Tablo 3.4'te verilmektedir.

Tablo 3.4. Ana Kütlenin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni durum	Sıklık (n)	Oran (%)
Evli	288	69,57
Bekar	79	19,08
Boşanmış	33	7,97
Dul	14	3,38
Toplam	414	100

Tablodaki verilere göre, ana kütleyi oluşturan 414 kadının % 69,57'si (288 kadın) evlidir.

3.2.1.5. Ana Kütlenin Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı

Ana kütlenin sosyal güvence durumuna göre dağılımı aşağıda Tablo 3.5'te verilmektedir.

Tablo 3.5. Ana Kütlenin Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı

Sosyal güvence durumu	Evet (n)	Oran (%)	Hayır (n)	Oran (%)
Sosyal güvencesi var mı?	379	91,55	35	8,45

Tablodaki verilere göre, ana kütleyi oluşturan 414 kadının % 91,55'inin (379 kadın) sosyal güvencesi vardır.

3.2.1.6. Ana Kütlenin Katılım Tarihine Göre Dağılımı

Ana kütlenin katılım tarihine göre dağılımı aşağıda Tablo 3.6'da verilmektedir.

Tablo 3.6. Ana Kütlenin Katılım Tarihine Göre Dağılımı

Katılım tarihi	Sıklık (n)	Oran (%)
24.10.2011-31.12.2011	35	8,45
01.01.2012-30.06.2012	254	61,35
01.07.2012-31.12.2012	102	24,64
01.01.2013-28.01.2013	23	5,56
Toplam	414	100

Tablodaki verilere göre, ana kütleyi oluşturan 414 kadının % 61,35'i (254 kadın) 2012 yılının ilk yarısında üye olmuştur. Bu verilerden Antalya'daki TGMP uygulamasının araştırmanın yapıldığı sırada henüz bir yıllık olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.2. Araştırma Örnekleminin Profili

3.2.2.1. Kadınların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınların doğum yerlerinin bölgelere göre dağılımı Tablo 3.7’de verilmektedir. Doğum yeri dağılımına bakıldığında iki bölgede yoğunlaşma olduğu göze çarpmaktadır. Bunlar Akdeniz (% 37,31) ve İç Anadolu (% 29,85) Bölgeleridir. Bu verilerden mikro kredi kullanan kadınların ağırlıklı olarak doğum yerlerinin Antalya, Mersin, İskenderun, Isparta, Hatay, Kahramanmaraş, Adana ve Konya, Ankara, Nevşehir, Eskişehir, Kayseri ve Karaman illeri olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.7.Kadınların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Bölge	Sıklık (n)	Oran (%)
Akdeniz Bölgesi	25	37,31
İç Anadolu Bölgesi	20	29,85
Marmara Bölgesi	8	11,94
Doğu Anadolu Bölgesi	6	8,96
Karadeniz Bölgesi	3	4,47
Yurtdışı	2	2,99
Ege Bölgesi	2	2,99
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1	1,49
Toplam	67	100

Tablodaki verilerden mikro kredi kullanan kadınların en fazla Akdeniz Bölgesinin çeşitli illerinden ve İç Anadolu Bölgesinden Antalya’ya göç etmiş olduklarını söylemek mümkündür. Ana kütle ile karşılaştırıldığında, örneklemin benzer profile sahip olduğu görülmektedir.

3.2.2.2. Kadınların Yaş Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınların yaşlarına göre dağılımı Tablo 3.8’de verilmektedir. Yaş dağılımına bakıldığında iki grupta yoğunlaşma görülmektedir. Bunlar 41-50 (% 37,31) ve 31-40 (% 34,33) yaş gruplarıdır.

Tablo 3.8. Kadınların Yaş Dağılımı

Yaş grubu	Sıklık (n)	Oran (%)
20-30 yaş	9	13,43
31-40 yaş	23	34,33
41-50 yaş	25	37,31
51-60 yaş	8	11,94
61-64 yaş	2	2,99
Toplam	67	100

Tablodaki verilerden mikro kredi kullanan kadınların % 85,07'sinin 21-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Kadınlar mikro kredi kullanma cesaretini en fazla bu yaşlarda bulmaktadırlar. Ana kütle ile karşılaştırıldığında, örneklemin benzer profile sahip olduğu görülmektedir.

3.2.2.3. Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınların eğitim durumlarına göre dağılımı Tablo 3.9'da görülmektedir.

Tablo 3.9. Kadınların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim seviyesi	Sıklık (n)	Oran (%)
İlköğretim	30	44,78
Lise	30	44,78
Üniversite	7	10,44
Toplam	67	100

Tablodaki veriler incelendiğinde, kadınların eğitim durumlarının ilköğretim ve lise seviyelerine eşit dağıldığı görülmektedir. Ana kütle ile karşılaştırıldığında, örneklemin benzer profile sahip olduğu görülmektedir.

3.2.2.4. Kadınların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınların medeni durumlarına göre dağılımı Tablo 3.10'da görülmektedir. Kadınların medeni durum dağılımlarına bakıldığında, % 67,16'sının evli, %22,39'unun boşanmış, % 8,96'sının bekar ve % 1,49'unun dul olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.10. Kadınların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni durum	Sıklık (n)	Oran (%)
Evli	45	67,16
Boşanmış	15	22,39
Bekar	6	8,96
Dul	1	1,49
Toplam	67	100

Bu veriler incelendiğinde, % 22,39 boşanmış kadın oranı dikkat çekmektedir. Bu oran geçim sıkıntısına düşen boşanmış kadınlar için mikro kredi ile iş yapma fırsatının önemli olduğuna işaret etmektedir. Ana kütle ile karşılaştırıldığında, boşanmış ve bekar kadın sayılarının yaklaşık ters orantılı çıktığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni muhtemelen ana kütledeki boşanmış kadınların kanuni hakları olan bekar ifadesini kullanmış olmalarından kaynaklanabilir. Bire bir görüşmelerde kendini bekar olarak tanımlayan kadınların eğer çocukları varsa, boşanmış olup olmadıkları sorularak bu oran elde edilmiştir. Ana kütle ile ilgili çocuk bilgisi mevcut değildir.

3.2.2.5. Kadınların Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

Tablo 3.11'de görüldüğü üzere, mikro kredi kullanan kadınların çocuk sayıları ağırlıklı olarak 1 ile 3 arasındadır. 1 ile 3 çocuk sahibi olan kadınların toplam oranı % 77,63'tür. En yüksek oran, iki çocuğu olan kadınlarda (% 34,33) tespit edilmiştir.

Tablo 3.11. Kadınların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk sayısı	Sıklık (n)	Oran (%)
0	10	14,93
1	14	20,90
2	23	34,33
3	15	22,40
4	3	4,48
5	1	1,48
7	1	1,48
Toplam	67	100

Bu veriler incelendiğinde, kadınların çok önemli bir çoğunluğunun çocuk sahibi olduğu, fakat üç çocuktan fazla çocuk sayısı oranının çok düştüğü görülmektedir.

3.2.2.6. Kadınların Çocuklarının Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere örneklemdaki kadınların çocuklarının eğitim seviyeleri % 37,99 ile ilköğretimde yoğunlaşmaktadır. Çocukların % 18,60’ı lise, % 26,36’sı ise üniversite ve üstü seviyelerindedir. Henüz okula gitmeyen çocuk oranı ise % 17,05’dir.

Tablo 3.12. Kadınların Çocuklarının Eğitim Seviyesine Göre Dağılımı

Eğitim seviyesi	Çocuk (n)	Oran (%)	Kadın (n)	Oran (%)
0	0	0	10	14,92
Okul öncesi	22	17,05	16	23,88
İlköğretim	49	37,99	19	28,37
Lise	24	18,60	8	11,94
Üniversite	32	24,80	12	17,91
Yüksek lisans	1	0,78	1	1,49
Doktora	1	0,78	1	1,49
Toplam	129	100	67	100

Bu tablo incelendiğinde, toplam 45 (% 67,17) kadının henüz okula gitmeyen ve ilköğretim çağında 71 (% 55,04) çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. Bu oran kadınların

yarısından fazlasının bakmakla yükümlü oldukları çocuklarının olduğunu göstermektedir. Lise ve üniversite çağında çocuğu olan 22 kadının % 32,83 oranı da azımsanmayacak bir düzeydir. Bu kadınların henüz eğitim masrafları yüksek düzeyde seyreden 58 çocuğu olduğuna işaret etmektedir.

3.2.3. Mikrokredi Kullanan Kadınların Sosyoekonomik Durum Bulguları

3.2.3.1. Kadınların Ücretli Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Kadınların ücretli çalışma durumlarının tespitine yönelik soruların yanıtlanmasından elde edilen veriler Tablo 3.13'te verilmektedir.

Tablo 3.13. Kadınların Ücretli Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma durumu	Evet (n)	Oran (%)	Hayır (n)	Oran (%)
Halen ücretli bir işte çalışıyor mu?	16	23,88	51	76,12
Daha önce bir işte çalıştı mı?	32	47,76	35	52,24

Araştırmada bu iki soruya alınan yanıtlardan, daha önce ücretli bir işte çalışan kadınların yarısının (% 23,88), mikro kredi kullanımına başlamadan önce ücretli olarak çalıştıkları işlerden ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Ayrılanların serbest çalışmayı ücretli çalışmaya tercih ettikleri söylenebilir. Fakat bu kadınların MK ile yaptıkları işlerden elde ettikleri gelirlerinin, ücretli çalıştıkları işlerden kazandıklarıyla nasıl kıyaslandığı sorgulanmamıştır.

3.2.3.2. Kadınların Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı

Kadınların sosyal güvence durumlarının tespitine yönelik sorunun yanıtlanmasından elde edilen veriler Tablo 3.14'te verilmektedir.

Tablo 3.14. Kadınların Sosyal Güvence Durumuna Göre Dağılımı

Sosyal güvence durumu	Evet(n)	Oran(%)	Hayır(n)	Oran(%)
Sosyal güvencesi var mı?	55	82,09	12	17,91

Araştırmaya katılan kadınların yalnızca % 23,88'i mikro kredi kullanımının yanı sıra ücretli olarak çalışmaktadır. Bu kadınların sigorta kapsamında çalıştıklarını varsayarsak, % 58,21'inin eşlerinin veya babalarının sigortasından faydalandığı çıkarılabilir. Bu verilerden kadınların % 17,91'inin hiç bir sosyal güvencesi olmadan yaşadığı tespit edilmiştir. Ana kütle ile karşılaştırıldığında, sonuçların benzer olduğu söylenebilir.

3.2.3.3. Kadınların Hanelerinde Çalışan ve Çalışmayan Kişi Sayısının Dağılımı

Kadınların hanelerinde çalışan ve çalışmayan kişi sayısının tespitine yönelik sorunun yanıtlanmasından elde edilen veriler Tablo 3.15'te verilmektedir.

Tablo 3.15. Kadınların Hanelerindeki Çalışan Ve Çalışmayan Kişilerin Dağılımı

Hane bireyi	Çalışan sayısı	Çalışmayan sayısı
MK ile iş yapan kadın	45	
Çalışan eş	39	
MK ile iş yapan ve 2.işte çalışan kadın	14	
Çalışan çocuk	13	
Çalışan diğer aile fertleri	4	
Ücretli çalışan kadın (MK ile iş yapmayan)	2	
Çalışmayan çocuk		104
Çalışmayan ve MK ile iş yapmayan kadın		6
Çalışmayan eş (üçü emekli)		6
Çalışmayan diğer aile fertleri		4
Toplam	117	120

Kadınlar açısından bakıldığında çalışan 61 kadın, 3 işsiz eşe (diğer 3 eşin emekli maaşı var), 104 çalışmayan çocuğa ve 4 diğer çalışmayan aile fertlerinin bakımına katkıda bulunmaktadır.

3.2.3.4. Kadınların Eşlerinin İş Durumuna Göre Dağılımı

Toplam 45 eşin iş durumlarının dağılımı Tablo 3.16’da gösterilmiştir. Eşlerin 39’u çalışmakta, 6’sı çalışmamaktadır.

Tablo 3.16.Kadınların Eşlerinin İş Durumuna Göre Dağılımı

Eşin işi	Sıklık (n)	Oran (%)
Ücretli çalışan	20	44,45
Esnaf	14	31,13
Ticaret yapan	3	6,66
İşsiz	3	6,66
Çalışmayan emekli	3	6,66
Ücretli çalışan emekli	2	4,44
Toplam	45	100

Bu tablodan 3 işsiz eş hariç, eşlerin % 93,34’ünün gelir sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bu iyi bir netice olarak yorumlanabilir, ancak kadınların % 32,84’ünün evli olmadığı dikkate alındığında, bu oranda hanede eşin gelir desteği olmadığı anlaşılmaktadır.

Eşlerin meslekleri açısından bakıldığında, gruplar aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

i) Ücretli çalışan eşler: İnşaat işçisi, inşaat ustası, tezgahdar, güvenlikçi, aşçı, kaportacı, şoför, turizm çalışanı, temizlik malzemesi satış elemanı, kuyum satış elemanı, bahçıvan, postacı, oyuncu.

ii) Esnaf olan eşler: Marketçi, terzi, erkek kuaförü, su tesisatçısı, bökçü, pideci, asansör teknikeri, elektrikçi, elektronikçi.

iii) Ticaret yapan eşler: Elektronik pazarlaması, tekstil alım ve satımı.

3.2.3.5. Kadınların Hanelerine Giren Aylık Gelir Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 3.17’de kadınların hanelerine aylık olarak girdiğini ifade ettikleri gelirlerinin dağılımı görülmektedir.

Tablo 3.17.Haneye Giren Aylık Gelirlerin Dağılımı

Gelir dilimleri (TL)	Sıklık (n)	Oran (%)
0-500	4	5,97
501-1.000	20	29,85
1.001-1.500	13	19,40
1.501-2.000	11	16,42
2.001-2.500	8	11,94
2.501-3.000	5	7,46
3.001-3.500	3	4,48
3.501-4.000	3	4,48
Toplam	67	100

Elde edilen verileri açlık ve yoksulluk sınırlarına göre değerlendirebilmek açısından, TÜİK ve TÜRK-İŞ’in yayınladığı açlık ve yoksulluk sınırları incelenmiştir. TÜİK’in en son 2009 yılında 2010 yılı için açıkladığı 4 kişilik bir ailenin açlık ve yoksulluk sınırlarına göre, açlık sınırı 318 TL ve yoksulluk sınırı 896 TL’dir. TÜİK’in açıklamalarıyla TÜRK-İŞ’in verilerini karşılaştırabilmek için, TÜRK-İŞ’in Ocak 2010’da açıkladığı 4 kişilik bir ailenin açlık ve yoksulluk sınırları incelenmiştir. TÜRK-İŞ’e göre, açlık sınırı 811,83 TL ve yoksulluk sınırı: 2.644,38 TL’dir. TÜİK ve TÜRK-İŞ’in hesaplama yöntemleri farklı olsa da, bu kadar büyük bir farkın nereden kaynaklandığı ayrıca incelenmelidir (bkz. EK-5, s.155).

Örneklemdaki 67 hanede toplam 237 kişi yaşamaktadır, yani hane başı ortalama 3,54 kişi yaşadığından, 4 kişilik açlık ve yoksulluk sınırlarını kullanmak uygun görülmüştür. Araştırma 2012 yılı sonunda yürütüldüğünden, TÜİK’in 2009 yılında açıkladığı Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları çalışması yerine, daha güncel olması nedeniyle TÜRK-İŞ’in her ay açıkladığı açlık ve yoksulluk sınırlarınının baz alınmasına karar verilmiştir. Bu nedenle, incelemelerde **TÜRK-İŞ**’in aşağıda açıkladığı Aralık 2012 verileri kullanılmıştır (bkz. EK-6, s.159):

Aralık 2012’de 4 kişilik bir aile için:

Aylık Açlık Sınırı : 985,00 TL

Aylık Yoksulluk Sınırı: 3.208,48 TL’dir.

Tablo 3.17. bu sınırlara göre incelendiğinde, kadınların % 35,82’sinin (24 kadın) aileleriyle birlikte açlık sınırının altında yaşadığı, % 59,70’inin (40 kadın) aileleriyle birlikte yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve yalnızca % 4,48’inin (3 kadın) yoksulluk sınırının üstünde yaşadığı anlaşılmaktadır. Yani, **kadınların % 95,52’si aileleriyle birlikte yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.**

3.2.3.5.1. Kadınların Hanelerinin Gelir Kaynakları

67 kadın deneğin tek tek hanelerinin gelir kaynaklarının dökümü yapılarak, bunların aşağıdaki gruplar içinde değerlendirilebileceği tespit edilmiştir:

- i)* Kadının MK ile yaptığı işten elde ettiği geliri
- ii)* Kadının çalıştığı ikinci işten elde ettiği geliri
- iii)* Kadının emekli maaşı geliri
- iv)* Eşin iş geliri
- v)* Eşin emekli maaşı geliri
- vi)* Çocuğun iş geliri
- vii)* Diğer aile fertlerinin iş gelirleri

3.2.3.5.2. Kadınların Hane Gelirinin Kaynaklarına Göre Dağılımı ve Ortalama Hane Gelirleri

Tablo 3.18.Kadınların Hane Gelirlerinin Kaynaklara Göre Dağılımı Ve Ortalama Hane Gelirleri

MK iş gelirleri ve diğer gelirler (Çalışan kişiler)	Hane sayısı (n)	Hane oranı (%)	Aylık ortalama hane geliri (TL)
MK+eş	24	35,82	1.877
MK	10	14,93	830(ii)
MK+2.iş+eş	6	8,96	1.867
Eş	5	7,46	1.430
MK+2.iş	4	5,97	1.600
MK+çocuk	3	4,48	2.500
MK+eş emekli maaşı	3	4,48	1.967
MK+emekli maaşı	2	2,99	985
MK+2.iş+çocuk	2	2,99	2.250
MK+eş+çocuk	1	1,49	2.500
MK+emekli maaşı+eş	1	1,49	2.000
MK+eş+eş emekli maaşı	1	1,49	3.000
MK+2.iş+eş+eş emek.maaş	1	1,49	1.500
MK+2.iş+diğer aile fertleri	1	1,49	2.500
Çocuk	1	1,49	1.600
2.iş+emekli maaşı	1	1,49	2.000
2.iş+diğer aile fertleri	1	1,49	3.500(i)
Toplam	67	100	1.739,85

67 hanenin toplam ortalama aylık geliri 116.570 TL'dir. Bu durumda **hane başı ortalama aylık gelir 1739,85 TL olmaktadır**. MK'den etkilenen 237 hane bireyinin kişi başı ortalama aylık geliri 491,86 TL'dir.

İnternette TÜRK-İŞ'in Aralık 2012 için açıkladığı 4 kişilik aile için açlık sınırı 985,00 TL ve yoksulluk sınırı 3.208,48 TL olduğuna göre, MK kullanan 67 kadının hanelerinin ortalama aylık geliri, açıklanan açlık sınırı ile yoksulluk sınırının ortasında bir

yeredir. Fakat haneler için ortalama bir gelir hesaplamasının yanıltıcı olabileceği düşüncesiyle, bir **gelir kaynakları/denek tablosunun** hazırlanmasına karar verilmiş ve hazırlanmıştır.

Durumu daha net görebilmek açısından, yukarıdaki **hane gelirinin kaynaklarına göre kadınların kendi grupları içerisinde incelenmesine** karar verilmiştir.

i) Bu inceleme sonucunda aşağıdaki grubun **yoksulluk sınırının üstünde** kaldığı tespit edilmiştir.

Bu grup sadece **1 haneden** (% 1,49) oluşmaktadır. Bu hanede 3 kişi yaşamaktadır ve aylık ortalama gelirleri 3.500 TL'dir. Kadın aldığı MK'yi başka ihtiyaçları için kullanmış ve ücretli bir işte çalışmaktadır. Ailenin diğer iki ferdi de çalışmaktadır.

ii) Yine, bu inceleme sonucu aşağıdaki grubun **açlık sınırının altında** kaldığı tespit edilmiştir. Bu grup **10 haneden** (% 14,93) oluşmakta, bu hanelerde toplam 26 kişi yaşamaktadır ve aylık ortalama gelirleri hane başı 830 TL'dir. Bu grubu oluşturan 10 kadın mikro kredi ile iş yaparak geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Hanelerde başka çalışan ve başka gelir kaynağı mevcut değildir.

iii) Üçüncü grup **açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arasında** yaşayan hanelerden oluşmaktadır. Bu grup **56 haneden** (% 83,58) oluşmakta, bu hanelerde toplam 208 kişi yaşamakta ve aylık ortalama gelirleri hane başı 985 TL ile 3.000 TL arasında değişmektedir. Bu hanelerin gelir kaynakları ayrıntılı olarak yukarıdaki Tablo 3.18'de verilmiştir.

Yani, toplam 66 hane (% 98,51) yoksulluk sınırının altında kalmaktadır.

3.2.3.5.3. Kadınların Hane Bazında Aylık Gelir Durumları

67 deneğin haneleri **tek tek** incelendiğinde şu bulgular elde edilmiştir.

i) **Hane gelir aralığı:** Gelir aralığı en düşük 400 TL ile en yüksek 4.000 TL arasındadır. Hanesinin aylık gelirini 400 TL olarak beyan eden kadın ilkokul mezunu, eşinden boşanmış, 2'si ilköğretimde, 1'i lisede öğrenci olan 3 çocuğuyla yaşayan, aldığı MK ile çamaşır ve tuhafiyeye satan bir kadındır. Boş zamanlarında temizlik işleri de yapmaktadır. Aile 2 odalı bir evde kirada oturmaktadır. Hanesinin aylık gelirini 4.000 TL olarak beyan eden kadın orta okul mezunu, evli, 2 tane üniversite mezunu ve evden ayrılmış çocuğu olan, MK ile esnaf olan eşinin işyerine katkı sağlayan, kendisi de aynı işyerinde çalışan bir kadındır. Aile 3 odalı bir evde kirada oturmaktadır.

ii) **Hane ortanca geliri:** 1.500 TL'dir.

iii) Hanelerin açlık ve yoksulluk sınırları açısından durumu:

Tablo 3.19. Kadınların Hane Gelirleri Tek Tek İncelendiğindeki Durumları

Hane sayısı (n)	Hane oranı (%)	Hane geliri (TL)	Yoksulluk durumu
16	23,88	985 TL altı	Açlık sınırının altı
45	67,17	986 ile 3.208 TL arası	Açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arası
6	8,95	3.209 TL üstü	Yoksulluk sınırının üstü
67	100		

Tablo 3.19'daki sonuçlar Tablo 3.17. ve Tablo 3.18'dekilerden farklıdır. Toplamda ortalama, gelir dilimlerine göre, gelir kaynaklarına göre ortalama ve hane bazında yoksulluk hesaplamaları birbirinden farklı sonuçlar vermektedir. Haneler tek tek incelenerek elde edilen sonuçlar daha gerçekçidir. Buna göre 16 hane açlık sınırının altında, 45 hane yoksulluk sınırı ile açlık sınırının arasında ve 6 hane yoksulluk sınırının üstünde yaşamaktadır. Yani, **hanelerin % 91,05'i yoksulluk sınırının altında** bulunmaktadır. Hesaplamalara göre farklılıkları göstermek açısından aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 3.20. Kadınların Farklı Hesaplamalara Göre Açlık Ve Yoksulluk Durumları

Açıklama	Genel ortalamaya göre (n)	Oran (%)	Tablo 3.17. Gelir dilimleri ne göre (n)	Oran (%)	Tablo 3.18. Gelir kaynaklarına göre (grup ortalaması) (n)	Oran (%)	Tablo 3.19. Hane bazında (n)	Oran (%)
Açlık sınırının altı	0	0	15	22,39	10	14,93	16	23,88
Açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arası	67	100	49	73,13	56	83,58	45	67,17
Yoksulluk sınırının üstü	0	0	3	4,48	1	1,49	6	8,95
Toplam	67	100	67	100	67	100	67	100

Haneler tek tek incelendiğinde, açlık sınırının altındaki hane oranı % 23,88 ile en yüksek çıkmakta, bunun yanı sıra yoksulluk sınırının üstündeki hane oranı da % 8,95 ile en yüksek çıkmaktadır.

3.2.3.6. Kadınların Oturdukları Evin Mülkiyetine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınların % **80,60**'ının (54 kadın) kirada oturduğu, sadece %19,40'ının (13 kadın) kendi evinde oturduğunu beyan ettiği tespit edilmiştir. Açıkça belirtilmemekle birlikte kendi evi olduğunu beyan edenlerin evlerinin tapu kaydının eşlerinin veya babalarının üzerinde olduğu tahmin edilebilir.

3.2.3.7. Kadınların Hanelerinde Tüketilen Temel Gıda Maddeleri

Araştırmaya katılan kadınlara, her hafta evlerine süt, yumurta, et, sebze, meyve satın alıp alamadıkları sorulduğunda, sadece % 58,20'si (39 kadın) alabildiğini, % **41,80**'i (28 kadın) ise alamadığını ifade etmiştir. Sağlıklı beslenme açısından, bu besinlerin hepsinin her gün tüketilmesi gerekli olduğu ve bu hanelerde çocukların ve gençlerin yaşadıkları düşünüldüğünde, bu oran sağlıklı beslenemeyen insanların, ruhsal ve bedensel açıdan sağlıklı olmaları beklenemeyeceği noktasından hareketle vahim bulunmuştur.

3.2.3.8. Kadınların Sağlık Durumları

Kadınlar herhangi bir rahatsızlıkları olup olmadığı sorusuna % **41,80** (28 kadın) oranında "evet" yanıtı vermişlerdir. Bu kadar yüksek oranda rahatsızlık belirtilmiş olması da, bu yaş grubu (yoğunluk 31-50 yaş arası) için çok yüksek olarak görülmüştür. Bu yüksek sağlıksızlık oranını, sağlıksız beslenme ile ilişkilendirmek doğru olabilir. Ayrıca bu duruma yoksulluğun getirdiği zor yaşam şartları, endişeler ve korkular da katkıda bulunmuş olabilir.

Kadınların sıraladığı bazı rahatsızlıklar şöyledir: Tansiyon, kalp yetmezliği, kalp ritim bozukluğu, böbrek rahatsızlığı, bel fıtığı, MS, taşikardi, şeker, tansiyon, reflü, ses tellerinde nodül, astım, eklem romatizması, venöz yetmezlik, cilt kanseri, hashimoto, kas sıkışması, alerjik astım, kemik erimesi, guatr, romatizma, beyinde ur, dalak rahatsızlığı vb.

3.2.3.9. Kadınların Antalya'ya Yerleşme Tarihleri

Araştırmaya katılan kadınların %**16,42**'si (11 kadın) Antalya doğumludur. Diğerlerinin en yenisi 2 yıl, en eskisi ise 36 yıl önce Antalya'ya yerleşmiştir. Anket sonuçlarına göre, ortalama Antalya'ya yerleşme süresi 13,18 yıl olarak hesaplanmıştır. Antalya Türkiye'nin en hızlı göç alan illerinden birisi olduğu için, kadınların % 83,58'inin (56 kadın) Antalya doğumlu olmaması normal olarak yorumlanabilir. 2011 yılında göç

Türkiye genelinde yaklaşık % 3,24 oranında gerçekleşmişken, Antalya ilinde % 4,36 olmuştur (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2011).

3.2.3.10. Kadınların Antalya'ya Yerleşme Nedenlerine Göre Dağılımı

Tablo 3.21'de görüldüğü üzere, kadınların sadece % 16,42'si (11 kadın) Antalya doğumludur. Görüldüğü gibi % 46,25'inin (31 kadın) Antalya'ya yerleşme nedeni kendilerinin, eşlerinin veya babalarının işleri olmuştur. Bu bulgu ekonomik nedenlerin, ekmek parası kazanma derdinin göçün başlıca nedenlerinden biri olmasını doğrulamaktadır.

Tablo 3.21. Kadınların Antalya'ya Yerleşme Nedenine Göre Dağılımı

Yerleşme nedeni	Sıklık (n)	Oran (%)
İş nedeniyle	31	46,25
Antalya doğumlu	11	16,42
Ailevi nedenlerle	10	14,93
Evlilik nedeniyle	7	10,45
Emeklilik nedeniyle	3	4,48
Ekonomik nedenlerle	3	4,48
Tercih nedeniyle	2	2,99
Toplam	67	100

3.2.4. Kadınların İş İle İlgili Durum Bulguları

3.2.4.1. Kadınların Haftalık Çalışma Günü ve Saatine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınlara haftada kaç gün ve günde kaç saat çalıştıkları sorulmasının neticesinde aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 3.22. Kadınların Haftalık Çalışma Günü Ve Saatine Göre Dağılımı

Gün / Saat	0	1 – 4	5 – 8	9 – 12	Toplam Kadın Sayısı	Oran (%)
0 – 1	8 (% 11,94)	0	0	0	8	11,94
2 – 3	0	2 (% 2,98)	4 (% 5,97)	1 (% 1,49)	7	10,45
4 – 5	0	7 (% 10,45)	1 (% 1,49)	3 (% 4,48)	11	16,42
6 – 7	0	6 (% 8,96)	10 (% 14,93)	25 (% 37,31)	41	61,19
Toplam Kadın Sayısı ve Oranı	8 (% 11,94)	15 (% 22,39)	15 (% 22,39)	29 (% 43,28)	67	100

Bu tablodan kadınların % 11,94'ünün (8 kadın) aldıkları mikro krediyi bir iş yapmak için kullanmadıkları, kredi ile özel bazı ihtiyaçlarını karşıladıkları anlaşılmaktadır. Bu ihtiyaçlarına daha sonra değinilecektir. Kadınların % 37,31'inin (25 kadın) ise haftada 6-7 gün ve her gün 9-12 saat çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu kadınlar tezgah veya dükkanlarından satış yapmaktadırlar ve yaz sezonunda turizm nedeniyle günde 16 saate kadar çalıştıklarını belirtmişlerdir. Kışın daha az çalışma olanakları olsa da, bu kez kadınlar evlerinde satacakları ürünlerin üretimi ile uğraşmaktadırlar. Tabloda yaz ve kışın ortalaması olarak 12 saat kullanılmıştır.

41 kadın (% 61,19) haftada 6-7 gün çalıştıklarını ve 29 kadın (% 43,28) günde 9-12 saat çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yani, kadınların çoğunluğu yaşamlarını sürdürebilmek için ağır bir iş temposu içinde çalışmaktadır.

3.2.4.2. Kadınların Kredinin Yeterliliği Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Araştırmaya katılan kadınlara aldıkları kredi miktarının işlerini kurabilmek için yeterli olup olmadığı sorulduğunda, % 37,30'u (25 kadın) yeterli olduğunu söylerken, % 62,70'i (42 kadın) kredinin yeterli olmadığını, ancak mevcut işlerine veya yeni kurdukları işlerine bir katkı sağladığını belirtmişlerdir. Tablo 3.23'de bu bulgular ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.23. Kredinin Yeterliliği Konusundaki Görüşlerin İşin Türüne Göre Dağılımı

İşin türü	Yeterli (n)	Oran (%)	Yetersiz (n)	Oran (%)	Toplam	Oran (%)
Evden satış yapan	12	17,91	6	8,96	18	26,87
Dükkandan satış yapan	-	-	13	19,41	13	19,41
Tezgahtan satış yapan	-	-	9	13,43	9	13,43
MK ile iş yapmayan	-	-	8	11,94	8	11,94
Sipariş üzerine evden satış yapan	7	10,45	-	-	7	10,45
Eşin dükkanından satış yapan	-	-	5	7,46	5	7,46
Eşin dükkanında çalışan	3	4,48	-	-	3	4,48
Arkadaş dükkanından satış yapan	3	4,48	-	-	3	4,48
Minibüsten satış yapan	-	-	1	1,49	1	1,49
Toplam	25	37,31	42	62,69	67	100

Tablodan görüleceği gibi evde üreten ve satış yapan kadınların çoğunluğu kredi ile malzeme ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Onların en büyük gideri olan malzeme ihtiyaçlarını karşılamalarından dolayı, kredinin yeterli olduğunu düşünmektedirler. Oysa ev dışında faaliyette bulunan kadınların pek çok başka giderleri de vardır. Dükkan veya tezgah kirası, enerji, su, iletişim giderleri, muhasebeci ücreti, tabela vergisi, SGK primi gibi. Bu gruptaki kadınlar kredi miktarını yetersiz bulmaktadır.

Kadınların küçük bir oranı istihdam da yaratmışlardır. 3 kadın (% 4,48) 5 işçi çalıştırmaktadır. Örnekleme içindeki kadınlardan bazılarının daha fazla girişimci özelliği taşıdıkları söylenebilir, çünkü risk alarak dükkan ve tezgah kiralamış, ürün satın almış, vergi mükellefi ve işveren olmuşlardır. 22 kadın (% 32,84) dükkanından veya tezgahından satış

yapmaktadır, fakat bunların çoğunluğunun dükkanı ve tezgahı zaten mevcut olduğu, kredi ile ek malzeme satın aldıkları tespit edilmiştir.

3.2.4.3. Kadınların Krediyi İş Dışında Kullanımlarına Göre Dağılımı

Krediyi iş dışında kullanmak zorunda kalıp kalmadıkları sorusuna aşağıdaki yanıtlar alınmıştır.

Tablo 3.24. Kadınların Krediyi İş Dışında Kullanımlarına Göre Dağılımı

Kredinin kullanımı	Sıklık (n)	Oran (%)
İş için kullanım	51	76,12
İş dışında kısmen kullanım	8	11,94
İş dışında kullanım	8	11,94
Toplam	67	100

Kadınların çoğunluğu krediyi yalnızca işleri için kullandıklarını ifade etmiş olsalar da, krediyi kısmen veya tamamen özel ihtiyaçları için kullanan kadın oranı % 23,88 (16 kadın) olarak bulunmuştur ki bu oran oldukça yüksektir. Bu durumun da yoksulluk nedeniyle ortaya çıktığı söylenebilir. Krediyi iş dışında hangi amaçlar için kullandıkları ise şöyle sıralanabilir: Ev kirası ödemesi, gıda alımı, çocuk okul araç gereç alımı, çocuk giysisi alımı, odun alımı, eski ürün borcu ödemesi gibi. Bu giderlerin çoğunluğu hanenin temel ihtiyaçları ile ilgili olduğundan kredinin işle ilgili olmayan nedenlerle talep edilmesinin esas kaynağının yoksulluk olduğu doğrulanmaktadır.

3.2.4.4. Kadınların Geri Ödemede Yaşadıkları Zorluklar

Araştırmaya katılan kadınların % 68,65'i (46 kadın) krediyi geri ödemede zorluk yaşamadığını, % 31,35'i (21 kadın) ise, haftalık geri ödemelerde özellikle iki açıdan zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Birincisi, her hafta geri ödenecek meblağ kadar kar elde etme zorunluluğudur. İkincisi, her hafta tahsilatın yapıldığı yere hangi mesafeden olursa olsun, gelme zorunluluğudur. Örneğin, Alanya ilçesinin büyüklüğü göz önüne alındığında, bu zorunluluk kadınlar için zaman ve para kaybı anlamına gelmektedir. Ayrıca grubun tüm üyelerinin birbirini orada bekleme zorunluluğu da bir zaman kaybıdır. Bu zorunluluğun nedeni ise, ödeme yapmayan bir grup üyesi yerine, diğer grup üyelerinin ödeme yapması

kuralıdır. Genelde bu şekilde uygulanan geri ödeme şekli, kadınların üzerinde ciddi bir baskı ve stres yaratmaktadır. Kadın her hafta para kazanmak, her hafta yol parası vermek, her hafta zaman ayırmak ve ödemeyen grup üyelerinin yerine ödeme yapmak zorundadır. Bu koşullar ciddi anlamda zorlayıcı bir durum olarak yorumlanmaktadır.

3.2.4.5. Kadınların Tasarruf Hesabı ve Mikro Sigorta Uygulaması Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

Tasarruf hesabı ve mikro sigorta uygulamalarından memnun musunuz sorusuna, kadınların % 94'ü (63 kadın) evet, % 6'sı (4 kadın) hayır yanıtını vermiştir. Derinlemesine görüşmelerde, kadınların bir kısmının bunların ne amaçla uygulandıklarından ve uygulama şartlarından haberdar olmadıkları anlaşılmıştır. Bu yorumlar ilgili bölümde verilecektir.

3.2.4.6. Kadınların Kredi Kullanmaktan Memnuniyetlerinin Dağılımı

“Krediyi kullandığınız için memnun musunuz, başkalarına tavsiye eder misiniz?” sorusunu, kadınların büyük çoğunluğu (% 98,50 = 66 kadın) evet olarak yanıtlamışlardır. Bu da kredinin kadınların herhangi bir şekilde işine yaradığı şeklinde yorumlanabilir.

3.2.4.7. Kadınların Mikro Kredi Kullanımı Nedeniyle Aile İçi Yaşamlarında Meydana Gelen Değişikliklere Göre Dağılımı

Mikro krediyi kullandıktan sonra aile içi ilişkilerinizde nasıl bir değişiklik oldu sorusunu kadınlar şu şekilde yanıtlamıştır: Değişmedi diyenlerin oranı % 50,80 (34 kadın), olumlu olarak değişti diyenlerin oranı % 34,30 (23 kadın) ve olumsuz olarak değişti diyenlerin oranı % 14,90 (10 kadın) olmuştur.

Olumlu olarak değişti diyen kadınlar çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilmenin, onlara harçlık verebilmenin mutluluğunu çocuklarıyla birlikte yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, evin bütçesine de katkı sağlamış olmaları, ailenin fertleri tarafından takdirle karşılanmıştır.

“Aile içi ilişkilerim olumlu olarak değişti” diyen kadınların eğitim seviyeleri, medeni durumları ve hane gelirleri incelendiğinde, şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Kadınların yaklaşık yarısı lise mezunu, % 75'i evli ve % 90'ının hane geliri yoksulluk sınırının altındadır. Bu kadınların yaklaşık % 40'ı açlık sınırının altında hanelerde yaşamaktadırlar. Bu durum da yoksulluk çekerken kullandıkları mikro kredinin, onların hayatında bir fark yarattığı şeklinde yorumlanabilir.

Olumsuz olarak değişti diyen kadınlar, çocuklarının ve eşlerinin, kendilerinin eve fazla zaman ayırmadığından ve ev işlerini ihmal ettiğinden Őikâyetçi olduklarını söylemişlerdir.

3.2.4.8.Kadınların Eğitim ve Danışmanlık Hizmeti İsteğine Göre Dağılımı

Kadınlara işinizle ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti almak ister misiniz diye sorulduğunda, % 53,75'i (36 kadın) evet, % 46,25'i (31 kadın) hayır yanıtı vermişlerdir. Hayır diyenlerin bir kısmı, yaptığı işi her yönüyle çok iyi bildiğini, bu nedenle böyle bir ihtiyaç hissetmediğini ifade etmiştir. Bir kısmının da eğitim ve danışmanlık sözcüklerinin kendileri için ne anlam ifade edebileceğini tam olarak bilememeleri nedeniyle konuya olumsuz yaklaştıkları düşünülmektedir.

3.2.4.9.Kadınların Pazarlama Desteği İsteği Konusunda Dağılımı

Kadınlara pazarlama sorunlarınızı çözmek için destek ister misiniz diye sorulduğunda, % 53,75'i (36 kadın) hayır cevabı vermiştir. Bu yüksek oran yine, kendileri için aslında anahtar bir sözcük olan pazarlama sözcüğünün tam olarak anlaşılmamış olduğu Şeklinde yorumlanabilir.

3.3. Araştırmanın Nitel Bulguları

Tezin bu bölümünde saha araştırmasında yüz yüze görüşmelerde toplanan nitel verilerden elde edilen bulguların sunumuna yer verilecektir. Söz konusu bulgular, ziyaret süresince araştırmacı tarafından alınan gözlem notlarına ve yapılan görüşmelerin analizlerine dayandırılacaktır. Yüz yüze görüşme yapılan ve izinleri alınarak sesleri kaydedilen kadınlara sorulan sekiz sorunun analizleri ve gözlem notları aşağıdadır.

3.3.1. Mikro Kredi Verildiğinden Haberdar Olma Kaynakları

Görüşmenin ilk sorusuna alınan yanıtlara göre, kadınların mikro krediden haberdar olma kaynakları Tablo 3.25’te özetlenmiştir.

Tablo 3.25. Mikro Krediden Haberdar Eden Kaynakların Dağılımı

Haber kaynağı	Sıklık (n)	Oran (%)
Arkadaş	43	64,18
Akraba	4	5,98
Komşu	4	5,98
MASİAD Kadın Kolları	3	4,49
İnternet	2	2,98
MATSO	2	2,98
Gazete	2	2,98
Kent Konseyi Kadın Meclisi	2	2,98
Takı kursu	2	2,98
Kaymakamın katıldığı toplantı	1	1,49
Belediyenin ilanı	1	1,49
Televizyon	1	1,49
Toplam	67	100

Tablodaki verilere bakıldığında, kadınların % 76,14 (51 kadın) ile büyük çoğunluğunun mikro krediden arkadaş, akraba, komşu gibi yakın çevrelerinden haberdar oldukları anlaşılmaktadır. Diğer kaynakların oranları oldukça düşüktür.

Kadınların bu soruya yanıtları:

“Ben derneğin merdivenini yıkıyordum. O zaman da TGMP şubesinden yetkililer gelmişti. Merdiveni yıkarken, böyle böyle, sen de al, dediler. Belki ödeyemem, belki zor durumda kalırım diye, tereddütte kaldım. Almamıştım. Ondan sonra ikinci aşamada, arkadaş haftalık ödersin dedi. Ben merdiveni 10 TL’ye yıkıyordum. Bir de evin kirası yüklenince, ben de mecbur kaldım, aldım.”

“Sezonluk çalıştığımız için kışın evde boşuz. Çok sıkıştım, evde de bir şeyler yapabilmek, örebilmek için yani, belli bir para gerekiyordu. Kadın ve dul olduğun

için, hiç kimse seni istemiyor. İnternete girerek bayanlara kimlerin para verebileceğini araştırdım. Mikro krediyi gördüm ve şubeye telefon açtım. H. Hanım, oradan 20-25 kişi toplayabilirsen gelirim, size kredi verebilirim, dedi.”

“Arkadaşım haber verdi. H. Hanım ve kaymakam bir toplantı yaptılar. Beş kişi bayan olacak, ondan sonra alacaksınız diye. Orada içimden geldiği gibi konuştum. Ben tek kişiyim, beş kişiyi nasıl bulayım? O arada arkadaşlar bana teklifte bulundu, bizimle ol diye. Onlar aldılar beni yanlarına.”

“Sokaklarda megafon ile duyurdular, toplantı var diye duyurdular. MASİAD kadın kolları duyurdu.”

“MATSO’ya kendime işyeri açmak için gitmiştim. Belgelerim çoktu elimde, gezerken orada duyum aldım.”

“Bana bunu arkadaşım söyledi. Antalya’nın dışında bir yerde oluyormuş. Ben de bunu internette araştırdım, ama daha başlamamıştı. İŞKUR’a gittim, KOSGEB’e gittim. Her yeri araştırdım. Bana dediler ki, böyle bir şey gelecek deyip, telefon numarası verdiler. Tuttum o numarayı aradım. Daha sonra H. Hanım bana döndü. Siz bunu araştırıyormuşsunuz dedi, merak ediyormuşsunuz. Öyle irtibata geçtik. Grup kurdum sonra baya bi.”

“Teyzemin kızından. Teyzemin kızı da çünkü aynı işi yapıyor. Mikro kredi dağıtıyor o da. O da Erzurum’da. O bana bahsetti. Abla AVON yapıyorsun, neden almıyorsun dedi. Beş kişilik grup oluştur dedi.”

“Ben takı tasarımına gidiyordum arkadaşlarımla. Böyle bir şey olduğunu söylediler. Kaydolduk, ardından verildi.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

En kolay bilgi dağıtım şekli uygulanarak, ağızdan ağıza haberin yayılması sağlanmıştır. Evde oturan kadınlar en kolay ulaşabilecekleri ve irtibat halinde oldukları kişilere, yani arkadaş, akraba ve komşularına ulaşmışlardır. Grupların da bu şekilde daha kolay oluştuğu anlaşılmaktadır.

3.3.2. Mikro Krediyeye Gerek Duyma Nedenleri

Görüşmenin ikinci sorusuna alınan yanıtlara göre, kadınların mikro krediyeye gerek duyma nedenleri Tablo 3.26’da özetlenmiştir.

Tablo 3.26. Mikro Krediyeye Alma Nedenlerinin Dağılımı

Kredi alma nedenleri	Sıklık (n)	Oran (%)
Malzeme alımı	25	37,31
İş kurmak	15	22,39
Mevcut işe katkı sağlama	12	17,91
Özel ihtiyaçlar	8	11,94
Eşin işine katkı sağlama	3	4,48
Sezonluk olarak gelir düşüklüğü (Turizm sektöründe ücretli çalışanlar)	4	5,97
Toplam	67	100

Tablodaki verilere bakıldığında, kadınların % 77,61’nin (52 kadın) mevcut işleri veya yeni kuracakları işleri için mikro kredi almaya gerek duydukları anlaşılmaktadır. Bunun nedeni sermayesizlik ve sermayeye ulaşma zorluklarıdır. Yoksulluk nedeniyle, kendilerinin veya yakınlarının birikmiş bir sermayesi yoktur. Bankadan kredi alabilmek için de gösterebilecekleri bir teminatları yoktur.

Kadınların bu soruya yanıtları:

“Dışarıya zaten el örgüsü yapıyordum. O gelen para bana çok destek oldu. 700 TL bana 700.000 TL gibi geldi. Malzeme aldım. O arada odunum yoktu, ne yalan söyleyeyim, odun da aldım o parayla. İnkâr edemem yani.”

“Ev hanımıyım, evde bir şeyler üretip satmak ve eşime de destek olmak için, eve katkı için.”

“Kendi gelirim yetersiz olduğu için, bir de emekli olduktan sonra, ufak tefek bir gelir elde etmek için aldım. Kursa devam ettim, takı yapıyorum, arkadaşın dükkanına bırakıyorum, orda satılıyor.”

“Yaptığım çalışmalara katkısı olsun diyerekten. Malzeme almak için. Çiçek çalışması yapmaya başladım. Alanya’ya özgü koza çiçeği, o da masraflı. İpek kozasından koza çiçeği. Bunu çok geliştirmek ve ilerletmek istiyorum. Kursuna

gittim. Alanya belediyesinin düzenlemiş olduğu ilk kursiyerlerdenim. Şimdi de inşallah ekmeğini yiyeceğim. Satış imkanı yaratmaya çalışıyorum. Çevreye bu şekilde tanıtım yapıyorum, şeffaf kutular içersinde renkli çiçeklerle. Kısmet olursa kart falan bastıracam. İşte şahıslara, çiçekçilere, yani elimden geldiği kadar kendi çapımda duyuru yapıp, sipariş almaya çalışıyorum. B. Çiçekçilikten ilk siparişimi aldım, ilk satışımı yaptım. 3 dal çalıştım, 2'sinin çiçeği daha çok. 3 dalın 80 TL'ye satışını yaptım. Beyazı, sarısı, her rengi var, çok zevkle yapıyorum. Bana da kazanç sağladığı için, çok mutluyum yani.”

“Almaya gerek duymamın nedeni, herkesde olduğu gibi, kış dönemi Alanya'daki gelir oranının düşük olması. Şubat ayıydı, ihtiyacımız vardı gerçekten, çünkü kışın turizm bölgesindeki şey çok düşük oluyor.”

“Aldık evin kirasını ödedik onla. İşte şimdi Allah şeyini veriyor, ödeme kolaylığını verdi inşallah, hiç aksatmadan. Olduğu gibi, birikmiş ev kiralarını ödedim.”

“Marketimiz var. Kendime kozmetik bölümü gibi bir yer açtım.”

“Kendi işimi yapmak için açkçası. Maaşla çalışıyordum daha önce, maaştan daha iyi olduğunu düşündüğüm için girdim. Mikro krediden önce açtık. Mikro krediyi aldıktan sonra, mal koyduk. Yani o benim peşinatım oldu.”

“İşimizi ilerletmek için. Yaptığım işe katkı sağlamak, ürünleri çoğaltmak, elimde ürün tutmak için.”

“O zaman o kadar dar durumdaydık ki, anlatamam size. Hani bir ekmek alacak durumda değildim. Bu hani böyle Allah'ın gönderdiği bir şey gibi oldu benim için. Çok mutlu oldum, çok da büyük işime yaradı. Hem çocuklarıma, hem bana.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

Kadınların % 11,94'ünün (8 kadın) krediyi özel ihtiyaçları için kullandıklarını ifade etseler de, bu oranın kadınların yaşam koşulları dikkate alındığında, daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Birkaç kadın, diğer bazı kadınların aldıkları kredinin tamamını eşlerine verdiklerini veya birikmiş fatura ve kira borçlarını ödediklerini ifade etmişlerdir. Gözlemler bu ifadeleri doğrular nitelikte olmuştur.

3.3.3. Mikro Kredi İle Yapılan İşin Niteliği

Görüşmenin üçüncü sorusuna alınan yanıtlara göre, kadınların mikro kredi ile yaptıkları işlerin nitelikleri Tablo 3.27.'de özetlenmiştir.

Tablo 3.27. Ne İşle Uğraştıklarının Dağılımı

Yapılan işler	Sıklık (n)	Oran (%)
Evden satış	18	26,87
Dükkandan satış	13	19,40
Tezgahtan satış	9	13,43
MK ile iş yapmayan (özel harcamalar)	8	11,94
Sipariş üzerine evden satış	7	10,45
Eşin dükkanından satış	5	7,46
Arkadaş dükkanından satış	3	4,48
Eşin dükkanında eleman olarak çalışan	3	4,48
Minibüsten satış	1	1,49
Toplam	67	100

Tablodaki verilere bakıldığında, 25 kadının (% 37,31) evden satış, 31 kadının (% 46,27) ev dışından satış yaptıkları anlaşılmaktadır. Diğer 3 kadın (% 4,48) çalıştığı eşinin dükkanına katkı sağlamak amacıyla bu krediyi kullanmış ve 8 kadın (% 11,94) aldığı mikro krediyi özel ihtiyaçları için kullanmıştır. Bu ihtiyaçlar tezin nicel bölümünde sıralanmıştır.

Kadınların bu soruya yanıtları:

“Evde kazak, hırka, lif örüyorum. Kışın bunları satarak, geçimimi sağlıyorum. Pazardaki arkadaşın tezgahına veriyorum. Evlerde satıyorum.”

“Parayı aldıktan sonra, toptancı buldum. İç çamaşırı ve tuhafiyeye için her şeyi olan. Parayı verdim, bir poşet mal oldu. Birisi demir verdi, birisi çadırımı dikti, MASİAD’ın aracılığı ile yardım eden insanlar bulundu ve tezgahım kuruldu. Çamaşır, tuhafiyeye, hediyelik eşya var.”

“Bir arkadaşım İstanbul’da internet üzerinden eşarp ve şal satıyor. Ve benim de arkadaşlarım çok gezmeyi, giyinmeyi seven kızlar, açıkta olsa, kapalı da olsa, şallara ilgi duyan kızlar. O sayede, arkadaşım istersen sana toptan verebilirim dedi. Ben de baktım çevrem var, arkadaş ortamlarım var. Arkadaş ortamlarında satıyorum.”

“Bir arkadaş var. Önce ikimiz bir mutfak açtık, ev yemekleri üzerine. Arkadaşımın evinin altında. Sipariş üzerine yemekler yapıyorduk. Manti yapıyorduk, baklava açıyorduk. Yani, ne isterlerse, sipariş üzerine onu yapıyoruz. Hala kendi mutfağında devam ediyorum, kendi evimde. Bunu büyütmek için uğraşıyorum. Şimdi bir yıl oldu. Tekrar aldığımda, Allah izin verirse inşallah, bir yer açmayı düşünüyorum. En büyük hayalim.”

“Ben şimdi şöyle, kış döneminde kışlık, mesela organik yiyeceklerden memleketten getirtecem şimdi, haftaya kayınbabam gelecek. 100 kg badem getirecek, orda beşe alsam, burda on beşe satacağım, o şekil. Yaprak falan, ordan alıyorsun, burda iki katına. Pekmez, badem, kuru üzüm, çünkü kendi bahçemiz de var orda. Yazın da mesela sebze, meyve türü, kiraz bahçemiz var, amcam orda. Kargo parası vermeden, buraya gelenlerle. Pazarda veya komşulara satacam. Çünkü ben sipariş alıyorum, kim ne kadar istiyorsa. Kayınbabamı da pazara koyucam. Arkadaşım var, onlarla pazarlık yaptık, onun pazardaki tezgahında olucam ben. Onların tezgahına koyuyoruz, çünkü çok yer kaplamıyor zaten.”

“Oyalar yapıyorum, yazmanın kenarlarını oyalyorum, kasnak işi yapıyorum. Bunları arkadaşın yerine bırakıp, satabiliyorum. Müşteriyi daha çabuk kazanıyorum böyle. O zaman da bunlara daha çok malzeme alıp, malzeme almak için, böyle bir şeye kalkıştık. İşimize yaradı, çok güzel kazandık.”

“Ufak tefek elektronik parçalarını satmaya başladım. Eşim dükkanını açmaya başlayınca, ben de yanında fotokopi şey çekerim diye. Hiç olmazsa, üç kuruş fazla girsin dedim. Fotokopi makinası, ufak elektronik kumanda aletleri filan aldım. O uydu falan satarken, ben de kumanda, televizyon kumandası, uydular, küçük elektrik aletleri, fotokopi makinasıyla resimler yaparak, ben şey yapıyorum, animasyon resim falan yapıyorum. Mesela normal telefonla çekilenleri, düğün resmi yapıyorum, nişan resmi yapıyorum.”

“AVON, iç çamaşırı satışı evlerde, katalogdan gösteriyorum. Şal, polar, alt eşofmanı, bende her şey var. Onları hep getirtirip, satıyoruz işte. Şal ve polarları bir arkadaşım ürün olarak getiriyor, ben ondan alıyorum. Önce nakit alıyordum. Onları sattıkça, kara geçiyorum, karımı alıp, parasını ona ödüyorum. Biraz

seviliyorum çevremde. Mesela ben gittiğimde kadın bana diyor ki, hiçbir şey almayacakken, seni görünce alasım geldi.”

“Ben kuaförde çalışıyorum. Ayrıca evlere ağda yapmaya gidiyorum, Pazar günleri, akşamları.”

“Belediyenin temin ettiği takı standı açıyorum. Kendim takı tasarlıyorum, satıyorum. Bir de ipek böceği kozasından çiçekler üretiliyor. Belediye İpek Eller diye bir proje hazırladı, hani eski sanatları canlandırıp, hanımlara iş kaynağı olsun diye belediye kurs açtı. Kurslara gidiliyor, belediye kurslara gidenlere kendisi de sipariş veriyor. Ruhsat almaya gelen her şeye, müşterisine, bir nevi plaket gibi veriyor. Ben onları şeyde değerlendiriyorum, takılara monte ediyorum.”

“Lokanta, ev yemekleri üzerine. Evde yaptığımız tarzda, öyle çok sanayi tipi değil. Evde kullandığım ölçülerde, tencerelerde. Öğrenci kapasitem var, üniversiteden onlar geliyor. Yazın turizm biraz destek oluyor. Ayakta kalmaya çalışıyoruz.”

“Ben aslında ziraat mühendisiyim, ama çocuklarım için tuhafiyecilik yapıyorum, boş duramıyorum evde. Kızların bakıcıda psikolojileri de bozulmuştu, onun için yanlarında olmak istedim.”

“Ben arabayla satış yapıyorum, minibüsüm var. Çeyizlik eşya satıyorum. Peşin alıp, taksitle satıyorum, yoksa karlı olmaz. Mesela nevresim takımları, örtüler gibi.”

“İpek kozasından koza çiçeği yapıyoruz değişik tarzlarda. Ama asıl olan bunun eski bürümcük dokuma gömleklik kumaşı var. Bunu şu an kendim yapıyorum. Tezgahımızı sağ olsun belediye verdi, biz ilk kursiyerlerden olduğumuz için. Bedenen yapılan bir iştir. Bütün her şeyimiz el emeği, göz nuru. Turpalık diyoruz biz o tezgaha, hem ayakla, hem elle çalışır. Vücudun her yanını çalıştırıyor yani. Bazen Antalya’da festivaller oluyor, oraya gidiyoruz.

Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, kadınların yaptıkları işin niteliğine göre türleri aşağıdaki Tablo 3.28’de gösterilmiştir.

Tablo 3.28. Yapılan İşin Niteliğine Göre Türlerinin Dağılımı

Yapılan işin niteliği	Ürünün niteliği	Ürünler
Evden satış	El emeği	El örgüsü, takı, hediyelik eşya
Sipariş üzerine evden satış	El emeği	Dantel, piko, oya, ipek kozasından koza çiçeği, ipek kozasından bürümcük dokuma, ev yemekleri
Arkadaş dükkânından satış	El emeği	Takı, oya, kasnak işi
Tezgahtan satış	El emeği	Hediyelik eşya, takı, el örgüsü
Dükkândan satış	El emeği	Takı, ev yemekleri
Eş dükkânından satış	El emeği	Fotokopi makinası ile animasyon resim yapımı
Eş dükkânında çalışan	El emeği	Pide
Evden satış	Hazır ürün	Eşarp, şal, iç çamaşırı, kozmetik
Arkadaş tezgahından satış	Hazır ürün	Organik gıdalar
Tezgahtan satış	Hazır ürün	İç çamaşırı, tuhafıye
Eşin dükkânından satış	Hazır ürün	Kozmetik, simit, oto bakım malzemeleri
Minibüsten satış	Hazır ürün	Çeyizlik eşyalar
Dükkândan satış	Hazır ürün	Market ürünleri, tuhafıye, iç giyim
Evden satış	Hizmet	Ağda yapım hizmeti
Eş dükkânında çalışan	Hizmet	Terzi
Dükkândan satış	Hizmet	Kuaför, ağda yapımı, güzellik bakımı

Tablodaki verilere bakıldığında, kadınların büyük oranda el emeği (% 43,29) ve hazır ürünlere (% 37,31) yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır.

Ürünlerin niteliklerine göre dağılımları Tablo 3.29’te verilmiştir.

Tablo 3.29.Kadınların Ürünün Niteliğine Göre Dağılımı

Ürünün niteliği	Sıklık (n)	Oran (%)
El emeği	29	43,29
Hazır ürün	25	37,31
Hizmet	5	7,46
İş yapmayan	8	11,94
Toplam	67	100

Tablodaki verilere bakıldığında, kadınların % 43,29’unun (29 kadın) kendi ürettikleri ürünleri ve % 37,31’inin (25 kadın) hazır ürünler sattıkları anlaşılmıştır.

Araştırmacının değerlendirmesi:

Tablo 3.27., Tablo 3.28. ve Tablo 3.29. değerlendirildiğinde, kadınların ‘kadınsı’ el emeği göz nuru işlerle uğraştıkları, kendi üretimlerini veya hazır ürünler sattıkları, fazla bir bilgi birikimi ve eğitim gerektirmeyen ve birbirine benzer işlerle uğraştıkları gözlemlenmiştir.

3.3.4. Yapılan İşe Nasıl Başlandı

Görüşmenin dördüncü sorusuna alınan yanıtlara göre, kadınların yapılan işe nasıl başladıkları Tablo 3.30’da özetlenmiştir.

Tablo 3.30. Yapılan İşe Nasıl Başlandığının Dağılımı

İşe başlama şekli	Sıklık (n)	Oran (%)
Hazır ürün satın alarak	26	38,81
Malzeme satın alarak	23	34,33
Özel ihtiyaçlar için	8	11,94
Dükkan kiralarak	5	7,46
Tezgah satın alarak	2	2,99
Makine bakımı yaptırarak	1	1,49
Dikiş makinası satın alarak	1	1,49
Simit dolabı satın alarak	1	1,49
Toplam	67	100

Tablodaki verilere bakıldığında, kadınların % 73,14’ünün (49 kadın) hazır ürünler ve malzemeler satın alarak işe başladıkları anlaşılmaktadır.

Kadınların bu soruya yanıtları şöyledir:

“Gittim ip aldım, tülbent yapmak için tülbent aldım. Hem dışarda çalıştım, gece geldim, o elişlerini yaptım. İzinli günlerimde yaptım. Tülbent kenarı oya yapıyorum.”

“Marketimiz vardı, manavımız yoktu. Ben manavımız olsun istedim, kendim yapabilirim diye istedim. İlk çektiğim krediyle manav yaptım, karı bana kalacaktı. Eşim gitti araştırdı, manavı o aldı geldi, sebze, meyveyi, o şekil, yani yerimiz hazır olunca. Ben başında durdum, satışıyla ilgilendim. Olmadı sonradan, kapatmak zorunda kaldık.”

“Kızımı okula götürüyordum, burayı boş gördüm. Hani, birden verilmiş bir kararla başladım. Mikro krediden önceydi, içinde çok az malım vardı. Buraya 1.000 TL ile başladım. Sonra mikro krediyi aldım, mal aldım. Biraz da müşterim iyiydi. Tektim burda, ilerleyebildim. Burası 3 yıldır var.”

“On yıl önce çanta ile satmaya başladım. Şimdi minibüs ile gidiyorum. Öğlene kadar evimin işini yapıp, öğleden sonra müşterilerime gidiyorum. Bir yere gidince, onun da komşusu, akrabası geliyor, bakıyor.”

“O küçük rakam bile benim çok işimi gördü. İstanbul’da daha çok çeşit bulabildim. Hem de buraya göre oranın fiyatları çok daha uygun. Eminönü, Tahtakale ucuz yerler. Şimdi bir takı tezgahım var. Ürettiğim malzemeleri orada sergiliyorum, çok ilgi çekiyor. Malzemelerimi sürekli yeniliyorum, yani tezgahta ışıl ışıl şeyler. Sürekli bir tezgah, yaz sezonu boyunca. Otellerin çok olduğu, turistlerin çok rahatlıkla dolaştığı bir cadde. Belediyenin bize tahsis ettiği bir bölüm var, tezgahım orada. Ücret almıyorlar, vergi almıyorlar, kendi ürettiğimiz malzemeler olduğu için. Malzemenin ötesindeki şey, yani emeği falan düşünmezseniz, malzeme maliyetini düşüğünüzde, gerisi kar olarak bize geri dönüyor. Çok memnunuz.”

“Ben elışı yapmak için almıştım. Onları yapıp satıyorum. Bana şal lazım diyor, şu renk, bu renk gibi. Ben genelde memlekete gönderiyorum. Orada kardeşim satıyor veya telefon edip, abla şunlardan şöyle şöyle yap diyor.”

“Simit dolabı aldık, onu çalıştırıyoruz marketin içinde. Fırıncıyla anlaştık, iyi gidiyor şu an. Mikro krediyi alınca, bunu ben kendim düşündüm. Kar da, zarar da benim olsun dedim. Daha da ilerletmeyi düşünüyorum. Çok da güzel oldu yani. Belirli miktarda bize simit geliyor artık. Çeşitlendiriyoruz. Takip ettik, bugün ne kadar gidiyor, hafta sonu ne kadar gidiyor. Bazı şeyleri araştırmamız gerekiyor.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

Kadınların çoğunluğunun malzeme ve hazır ürün satın alarak işe başladığı anlaşılmıştır. Kadınlar ne yapmak istediklerini bilmektedir, yani bir iş fikirleri vardır. Fakat görüşmelerden anlaşıldığı üzere, bu işi başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için, bilinçli bir plan ve programları yoktur.

3.3.5. Kurulan İşin Durumu

Görüşmenin beşinci sorusuna alınan yanıtlara göre, kadınların kurdukları işlerinin durumları Tablo 3.31’de özetlenmiştir.

Tablo 3.31. Kurulan İşin Durumuna Göre Dağılımı

İşin durumu	Sıklık (n)	Oran (%)
Çok iyi	3	4,48
İyi	23	34,32
Orta	20	29,85
İyi değil	11	16,42
Kötü	8	11,94
Yorumsuz (krediyi yeni alanlar)	2	2,99
Toplam	67	100

Tablodaki verilere bakıldığında, işlerinden memnun olan kadınların oranının % 38,80 (26 kadın), ‘İdare ediyor’ diyen kadınların oranının % 29,85 (20 kadın) ve işlerinin iyi gitmediğini belirten kadınların oranının % 28,36 (19 kadın) olduğu anlaşılmaktadır.

Kadınların bu soruya yanıtları:

“O kadar da çok güzel değil yani, damlıyor. İyiye gidiyor gibi, ama yetersiz. Tezgah açıp, vergi ödeyemem. Tezgahı olan arkadaşların çoğu vergiden borçlu. Gece gündüz uğraşıyorum, fakat 10 TL’lik bir şeyi ancak 5 TL’ye satabiliyorum. Kar çok az ve tüm bayanlar elişi yaptığı için, rekabet çok fazla. Bu iş çok yorucu.”

“İşlerimden memnunum, güzel. Her şey yolunda gidiyor. Daha önceden beş kişiye yapıyorsam, şimdi yirmi beş kişi oldu. Sipariş üzerine yapıyorum. Satış ancak bize bir kermes falan ayarlarlarsa oluyor.”

“Ek işle gidiyor, sadece burayla mümkün değil. Sezonda otelde kuaförde çalışıyorum. Sezon bittikten sonra tezgahı devam ettiriyoruz.”

“İş kuramadım, çok çabaladım, kuramadım. Kendi iş yerimin olmasını çok istedim, ama sermayen olmadıktan sonra, nasıl olacak. Her şey sermayeye bakıyor.”

“İyi, en azından döndürecek bir şey oldu bu yani. Bir başkasının kapısına gitmektense, bu hazır elimde, bir değerlendirme yaptım.”

“Normal yani, çok süper desem yalan olur. İdare ediyoruz, kira pahalı.”

“Allaha şükür, gene günlük 30-35 TL’yi buluyor. Allah bereket versin.”

“Yazın iyi de, kışın biraz yağmurdan, yağıştan, hiç gidip açamıyoruz. Kışın az oluyor, hava güzel olunca açıyoruz işte.”

“Bitti, iş hayatım bitti.”

“Şu an kötü durumdayım. İşim çok çok iyiydi. Ben de bu ara devretmek zorunda kaldım, yani devredeceğim. Valla mal alamıyorum, sıkıştım. İkinci bir krediyi almama rağmen, o bana yetmedi.”

“Şu an sezon biraz malum, yani durgun, yarı hareketli. Günü kurtarmaya çalışıyoruz, diyim. Yazın daha farklı, yani benim kazanç marjlarına bakarsanız, tek olduğumun avantajları var. Kar elimize kalıyor. Daha ilerde, büyüdüğüm zaman inşallah, her şey farklı olabilir.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

Kadınların yaklaşık % 40'ı işlerinin çok iyi veya iyi olduğunu söylemiştir. İşlerinin durumunu ‘orta’ veya ‘idare eder’ diye ifade eden kadınların oranı yaklaşık % 30’dur. Bu kadınların aslında bir kısmının gidişattan memnun olmadığı veya krediyi kısmen başka amaçlarla kullandığı, fakat bunu ifade etmekten çekindikleri tahmin edilmektedir. İşlerinin durumunu ‘İyi değil’ veya ‘Kötü’ diye ifade eden geriye kalan yaklaşık % 30’luk dilim ise, işlerinin iyi gitmediğini, işyerlerini kapatmak zorunda kaldıklarını, üstelik borçlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu kadınların bir kısmı ise krediyi özel ihtiyaçlarını karşılamak için aldıklarını itiraf etmişlerdir.

3.3.6. Mikro Kredi Kullanımının Hayatlar Üzerindeki Etkisi

Görüşmenin altıncı sorusuna alınan yanıtlara göre, mikro kredi kullanımının kadınların hayatları üzerindeki etkisinin olumlu mu, yoksa olumsuz mu olduğu aşağıda özetlenmiştir:

i) 13 kadın (% 19,40) olumsuz etkiledi demiş ve özetle şunları söylemiştir:

“Çok çalışıyorum, yoruluyorum, sosyal hayatım kalmadı, çocuklarla görüşemiyorum, borçlandım, özel hayatım kalmadı, sağlığım bozuldu, işi yürütemedim.”

ii) Krediyi yeni alan 2 kadın (% 2,99) görüş bildirmemiştir.

iii) 52 kadın (% 77,61) olumlu etkiledi demiş ve özetle şunları söylemiştir:

“Kimsenin eline bakmıyorum, kendime güvenim geldi, üretken ve yaratıcı oldum, çocuklarımın ihtiyaçlarını alabiliyorum, çocuklarımın harçlıklarını verebiliyorum, psikolojik olarak rahatlıyorum, çevrem oldu, arkadaşlarım oldu, dostlarım oldu, devamlı müşterilerim oldu, artık evde sıkılmıyorum, manevi olarak iyi geldi,

kadınlar arası dayanışma oldu, maddi yönü güzel, başkasına muhtaç değilim, meşgul oluyorum, sinir, stres azaldı, sosyalleştim, çevrem değişti, stres atıyorum, yalnızca kendime sorumluyum, moralim yükseldi, sağlığım düzeldi, özgüvenim arttı, içimdeki cevher dışarı çıktı, boş durmuyorum, eşime bağımlı değilim, mutluym, borçlarım azaldı, kendimi kendime ispat ediyorum.”

Kadınların bu soruya yanıtları:

“Severek yapıyorum. Sade para kazanmayı da geçti artık. Üretmeyi, yeni modeller bulmayı çok seviyorum. Birisi giydiğinde, böyle yakıştığı zaman, hoşuma gidiyor. Yarın ihtiyacım olmasa, kendime öreceklerimin projesini yaparım, yani duramam. Çantamda şiş ve ipe geziyorum.”

“Evde oturduğum yerde çalışıp, çocuklarımla ihtiyaçlarını alıyorum. Ceplerine harçlıklarını veriyorum. Güzel bir duygu.”

“Sabahın köründen akşama kadar çalışıyorum, çünkü çevirmem lazım. Salla başını al maaşını olmuyor.”

“Psikolojik olarak çok rahatlıyorum ben. İlk önce zaten önemli olan o değil mi?”

“İşi seviyorum, bir şeyler üretmeyi. Yaratıcılığı seviyorum, farklı şeyler ortaya çıkarmayı. Bir de güzel bir çevre oluştu. Mikro kredide burda bir sürü arkadaşla karşılaştım. Dostluklar kuruluyor. Bir de devamlı müşterilerim olmaya başladı. Alanya’ya her sene arka arkaya gelen turistler var, gelip beni buluyorlar. Demek ki ürünler hoşuna gitmiş, benimle sohbet hoşlarına gitmiş. Alanya’dan da böyle müşterilerim var. Gelipte benimle sohbet eden, arkadaş olanlar. Böyle bir kazancı da oluyor bu işin.”

“Sosyal çevre edindim. Evde sıkılmıyorum.”

“Manevi olarak ta çok iyi geldi.”

“Bu işi kurmam benim için gerçekten çok önemliydi, çünkü her şeyden önce paylaşım. Benim kurduğum bu işle birlikte birkaç arkadaşın daha emeğini pazarlama imkanı oldu. Bu çok güzel bir bakış açısı dünyaya. Dayanışma, çok minicikte olsa. Birbirimizden haberdarız. Bu bile çok önemli, kim ne yapıyor? Kimin elinden hangi iş geliyor? En azından, en küçük bir haberleşmeyle, arkadaşımın ürettiği bir şey ya da başka bir arkadaşımın kutuları, diğerinin örgüleri, anında koordinasyonu kurabiliyoruz. Yeter ki gerçek anlamda değerlendirilecek tasarımla pazara ulaşabilmek. Bunun için de duyurulmamız, tanıtım lazım.”

“İlk önce çok zoruma gitti, ama şu anda iyi yani. Bırakmayı düşünmüyorum. Durumum da iyi olsa, bırakmayabilirim. Şimdi sevdim, ilk başta çok zorluk çektim. Kendi ürettiklerimi çok güzel satabiliyorum.”

“Maddi yönden iyi güzel bir uğraş oldu benim için hem, hem de eşimin eline bakmayı istemiyorum.”

“Tabi iyi bir şey oldu. Sinir, stres, yani oldu olmadı, bir yerde takıntım olmuyor. Bütün gün burda kendi kendine meşgul oluyon yani.”

“Sosyalleştirdi, daha çok çevre kazandırdı. Daha çok insan ilişkilerine girmek zorunda kalıyorsun. Seyahat imkanı var. Ben seviyorum işimi.”

“Çevrem çok değişti. Mesela Kaymakamlığa ürün götürüyorum, ordaki herkesi tanıyorum. Gelip gittikçe, ooo Avoncumuz, şalcımız geldi, diyorlar. Hoşlarına gidiyor yani.”

“Kendi işini yapmak çok güzel bir şey. Başka kimseye sorumlu değilim, sadece kendime sorumluyum. Kendi paramı, kendim kazanıyorum. Kimseye muhtaç değilim.”

“Tabi yani haftanın dört günü dolu oluyorsun, kendi işim. Değişik insanlarla karşılaşıyoruz, oturuyoruz, konuşuyoruz. Ama bazıları da bizi beğenmiyor pazarcı diye, ‘böyle’ yaparaktan gidiyorlar. Emekli öğretmenler çok beğeniyor. Harika diyor, çalışan bayanlar diyor.”

“Ben on yıl kadar çalışmadım. Ekonomik olarak da yıpranıyorsunuz. Bu benim hem moralimi düzeltti, hem hastalığıma faydası oldu, hem de ekonomik olarak katkısı oldu.”

“Özgüveniniz artıyor el becerileriniz geliştikçe. Özgüveniniz arttıkça, etrafa bakışınız daha farklı oluyor. Sosyal yaşantınız biraz değişiyor, daha güzel bakıyorsunuz. İçinizdeki cevherleri dışarı çıkartıyorsunuz, üretiyorsunuz, bir şeyler üretmiş olmanın hazzını yaşıyorsunuz.”

“En azından bir şeyler yapabiliyorum. Kendime güvenim geldi, sürekli eşime bağımlı değilim.”

“Özellikle ben şimdi bu bürümcük dokumada olduğum için çok mutluyum. Şu an burada sadece ben yapıyorum bürümcük. Sipariş üzerine metre ile yapıyoruz. Mesela bir bluzluk dokuyup gönderdik, veya çeyizlik etrafına dantel örüyorlar. 35 santim dokuyoruz, o üç saat pişiriliyor ve kıvr kıvr oluyor. İpeğini iğ ile hep elde bükürüz, üç kez, çok emekli. 35 santim piştikten sonra 175 santim oluyor. Onları biz fular olarak değerlendirdik. Ama şimdi genişini kurdum. İsterseniz boyatabiliyorsunuz, ama biz kendi doğal haliyle çıkarıyoruz, kırık beyaz olarak.”

“Çok rahatladım, borçlarımı azalttım.”

“Evime, çocuklarıma az zaman ayırabiliyorum, ama çalışmak güzel. En azından kendimi kendime ispat edebiliyorum. Boş durmuyorum. Haftanın yedi günü burdayız, erken açıp geç kapatıyoruz.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

Tablo 3.31’de işim iyi değil ve kötü diyen 19 kadın varken, olumsuz etkilendim diyen kadın sayısının yalnızca 13 olması dikkat çekicidir. Bu durum işleri iyi gitmese de, bazı kadınların mikro krediden olumlu etkilendikleri şeklinde yorumlanabilir.

Kadınların bir kısmının aldıkları krediler ile küçük işler yapmaya başlamış olmalarının yanı sıra, büyük çoğunluğunun manevi anlamda olumlu etkilendiği anlaşılmaktadır. Hayatlarında belki de ilk kez bağımsız olarak bir yola çıkmış, tek başına bir sorumluluk üstlenerek, kendini kanıtlama fırsatını yakalamışlardır.

3.3.7. Mikro Kredi Uygulamasının Problemleri

Görüşmenin yedinci sorusuna alınan yanıtlara göre, 46 (% 68,66) kadının problemleri ve istekleri aşağıda özetlenmiştir. 19 (% 28,36) kadın genel anlamda uygulamadan memnun olduğunu belirtmiştir. 2 (% 2,98) kadın ise, krediyi çok yeni aldıklarından bir beyanda bulunmamıştır. Bu soruya verilen yanıtlar 9 maddede özetlenebilir:

i) Geri ödeme süresi

27 kadın (% 58,70), haftalık geri ödeme şeklinin 15 günlük veya aylık ödeme olarak değiştirilmesini istemektedir. Her hafta gelme zorunluluğunun zahmetli ve masraflı olduğunu belirtmektedirler, çünkü kadınların bazıları çalışmaktadır, bazılarının küçük çocuğu vardır, bazılarının yerleri uzaktır vs. Ayrıca gruptaki kadınları ve merkez görevlilerini beklemek de bir zaman kaybı olmaktadır. Her hafta para kazanma durumu da olmayabilir.

ii) Kredi tutarı

4 kadın, kredi tutarının daha yüksek olmasını istemektedir. 2 kadın, yapılan işe göre kredi tutarının ayarlanmasını istemektedir. Çünkü evde iş yapan kadınlar ile dükkanı veya

tezgahı olan kadınların giderleri çok farklıdır. Toplam **6 kadın (% 13,05)** kredi tutarı ile ilgili isteklerini açıklamıştır.

iii) Satış yeri

3 kadın (% 6,52), sürekli olarak kendilerine ait sergi yerlerinin bulunduğu ve haftanın 7 günü açık olan bir satış mağazası istemektedir.

iv) Gruptaki kadınların seçimi

3 kadın (% 6,52), gruptaki kadınların yabancı olmamasını istemektedir, yani kadınların akrabaları olmasını istemektedir.

v) Geri ödeme yöntemi

2 kadın (% 4,35), kredi taksitini nakit olarak ödemek yerine, bir banka hesabına yatırmak istemektedir.

vi) Gruptaki kişi sayısı

2 kadın (% 4,35), kredinin 5 kişilik kadın grubu yerine, tek 1 kadına veya 2 kişiden oluşan bir kadın grubuna verilmesini istemektedir.

vii) İlçelerde ofis

1 kadın (% 2,17), kendi ilçesinde bir ofisin olmasını istemektedir.

viii) Kredi uygunluğu

1 kadın (% 2,17), kadının yapacağı işin uygunluğu araştırıldıktan sonra, kredi verilmesini istemektedir.

ix) Kredi alışı süresi

1 kadın (% 2,17), krediyi alırken bekleme süresinin kısa olmasını istemektedir.

Kadınların bu soruya yanıtları:

“Her hafta saat on birde burda olmamız çok zor oluyor, çünkü hasta oluyorsun, uyuyup kalıyorsun.”

“Haftalık maddi problem yaşıyoruz aslında. Elimize para geçecek mi, geçmeyecek mi? Şu anda Manavgat'ta sezon da bitiyor, çünkü turizme yönelik bir yer.”

“Burada bir şube olsa, günü belli olsa, iyi olur. Arkadaşlar çok zorlanıyorlar. Hava şartlarına göre, birbirimizi beklemekten burda 4 saat geçiriyoruz.”

“Verdikleri para çok az. Bir de parayı alıyorsunuz, iş yapıyorsunuz, ama bunu satamıyorsunuz. Yani hemen paraya döndürebilme imkanı yoksa, her hafta bu parayı ödemek daha zor. Bayanlar bir şeyler üretiyor, ama bunu paraya çevirmek önemli. Paraya çevireceksin ki, ödemesini yapabilesin.”

“Her hafta gelme olayı beni çok yoruyor, çünkü işyerinden sürekli izin almak durumunda kalıyorum. Bu şekilde şimdiki kış geldi, yağmurlu havada gelmemiz çok daha zorlaşacak.”

“Alanya çok geniş bir bölge olduğu için, uzaktakiler zorlanıyor. Hiç geliri olmayan bir kişi için 4 TL yol masrafı çok. Bazı arkadaşlar para ve defterlerini diğer arkadaşlara veriyor, onlar sağ olsun getiriyor.”

“Çalışma saatlerim. Yakın semtlerde olmayabiliyorum. Ödemelerde bekleteceğim heyecanı var. Perşembe günü geldiği zaman stres oluyorum. Bir tek o sıkıntım var.”

“Benim tek şeyim, aslında çok güzel. Kadınların kullanması destekleniyor. Bunun araştırarak yapılması, yani herkese değil de, nasıl söyleyeyim, ödeyebilecek ve bu parayı nerelerde değerlendirebilecek, bunu araştırıp ta, tayin edilip, ailelere, hanımlara verilmesi. Çoğu açıkçası gördüğüm kadarıyla, parayı götürüp, kocasına veren oldu. Kocasını da onu kahve köşelerinde yedi ve kadınlar temizlik yaparak, şimdi ödemeye çalışıyorlar.”

“Benim için miktar çok az, bunu söylemek istiyorum yani. Ödemesi de çok yüksek. Mesela ben 5.000 TL bir kredi aldığım zaman, 120 TL ödüyorsunuz bankaya. Ama biz burada, mesela 1.200 TL almışım, ayda ne oluyor, 4 kere 35, 140 TL ayda ödüyorum ki, bu çok büyük bir rakam. Onun için, bana şu anda destek olabilirler. Evde ufak tefek şeylerle uğraşanlar için cazip olabilir de, esnafı kalkındırmaz böyle bir miktar yani. Bence bu sadece ev hanımlarına yönelik.”

“Ekibin bir araya toplanması sıkıcı oluyor. Ben ekip başkanıyım. Ben her hafta herkesi aramak zorunda kalıyorum, sanki sorumluluk bizdeymiş gibi. Zor toplanıyor yani. Herkes alırken alıyor, gelirken gelmiyor. Ödemeler oluyor, ama nasıl oluyor, böyle kırk kere arayarak. Hadi geliyorlar, hadi gelin. Bizim grubun bu zorluğu yoruyor.”

“Bizim sadece problemimiz, grubumuz bir araya toplanmıyor. Birini hiç tanımıyoruz daha. Parayı başkasıyla gönderiyorlar. Bak grup başkanı gene yok bugün.”

“Bir kişi ödemeyince, diğer kişilerin ödemesi biraz zor oluyor. Bir de ben merkez olunca, baya zor oluyor. Yabancı kişi girince, iş daha karışıyor. Ama aileden bir kişi olunca, ödersin.”

“Beş kişi olması zor. Aynı mahalleden bulmak zor oluyor. Akraba olmaması çok zor.”

“Yani haftalık ödemelerden dolayı ben biraz şey oluyorum. Mesela o hafta çocuk hasta oluyor. Mesela siparişe çıkamıyor, gidemiyorsun. Elimde para oluyor, olmuyor. Ama denkleştirmek zorunda kalıyorsun.”

“Tekrar almak biraz sürecekmış, beklemek gerekiyor.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

Kadınların yaklaşık % 59'u kredinin haftalık geri ödenme zorunluluğundan şikayetçidir. Kadınların yaklaşık % 13'ü ise, kredi meblağını düşük bulmaktadır. Haftalık geri ödeme istenmesinin asıl nedeni şu şekilde açıklanabilir. Bu projenin prensiplerinden bir tanesinin gereği, 5 kişiden oluşan grupların üyelerinin her hafta bir grup üyesinin evinde başkanları ile birlikte toplanmasıdır. Bu toplantıya merkez başkanı ve şube yetkilisi de katılacaktır. Genel anlamda bilgi alış verişinde bulunulacak, herkes birbiri ile görüşecek, varsa sorunlar konuşulacak, dertleşilecek, çözümler bulunacak ve tahsilatlar yapılacaktır.

Uygulamada gözlenen ise, yalnızca tahsilat yapmak için kadınlara gidilmesidir. Uygulamada evlere gidilmemektedir. Çok az kadının iş yerine gidilmekte, kadınların bir kısmının iş yerine hiç gidilmemiştir. Kadınlar haftada bir gün büyük bir toplantı salonuna (Ticaret Odası, Valilik, Kaymakamlık gibi) ödeme yapmak üzere gelmekten sorumludurlar. Gelen kadınlar yalnızca para ödemektedirler. Farklı bir diyalog oluşmamaktadır. Genellikle gruptan bir veya birkaç kadın gelmekte ve diğer kadınların da parasını getirmektedir. Dolayısıyla, yüz yüze görüşme imkanı da çok kısıtlıdır. Kadınların % 50'sinin bu toplantı salonlarına gelmediği düşünülmektedir. Yalnızca parayı getirmek için gelmek, yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı külfetli ve zahmetli olduğundan, kadınlar bu yolu bulmuşlardır. Diğer yönden bakarsak, mevcut az sayıdaki personelin tüm ilçeleri dolaşarak, kadınları evlerinde ziyaret etmeleri ve aslında istenen toplantıları gerçekleştirmeleri de imkansızdır. Bu ancak daha geniş ekiplerle gerçekleştirilebilir.

Daha önce 700 TL olan ve şimdi 1.000 TL olan ilk kredi miktarı evde üretim yapan kadınlar açısından uygun olabilir. Fakat bir işyeri açma konusunda, bu meblağ çok yetersizdir. Bazı kadınların önerdikleri gibi, yapılacak işe göre kredi miktarının ayarlanması uygun olabilir. Yine bazı kadınların önerdikleri gibi, bu kadınlara ilçelerin yetkili makamları kapalı mekanlarda sürekli satış yerleri ücretsiz veya düşük bir ücret karşılığında tahsis edebilirler. Bir sosyal proje kapsamında düşünülebilir. Çünkü açık pazarlarda, kadınlar mevsimsel hava şartlarına maruz kalmaktadırlar. Hava şartları

nedeniyle müşteri kaybı yaşanmaktadır. Oysa kapalı bir mekanda bu sorunlar olmayacaktır. Ayrıca bu kapalı mekanların aynı kişilere sürekli olarak tahsis edilmesi gereklidir. Yani, kadın her gün dükkanına gider gibi standının başına gidebilmelidir. Tabii stand sahibi olmanın ve standı işletmenin kurallarına kadınların uyması şartı ile bu uygulanacaktır.

3.3.8. Uygulamayı Daha Etkili Hale Getirecek Öneriler

Görüşmenin sekizinci sorusuna alınan yanıtlara göre, kadınların uygulamayı daha etkili hale getirecek önerileri aşağıda özetlenmiştir.

- i) % 15 hizmet bedeli daha düşük olsun.
- ii) Grupta ödemeyenin yerine ödeme zorunluluğu olmasın.
- iii) İşyeri açacaklar için farklı sistemler olsun.
- iv) Kredi kişiye özel olsun.
- v) 2. kredi daha kolay çıksın.
- vi) Her ilçede bir TGMP irtibat ofisi olsun.
- vii) Her ilçede satış için bir “mikro kredi sokağı veya mahallesi veya köyü” olsun.
- viii) Kredi tutarı daha yüksek olsun.
- ix) Ödeme 15 günde veya ayda bir olsun.
- x) Ödeme banka kanalıyla yapılabilsin.
- xi) Herkesin ödeme günü yanı sıra, ödeme saati belli olsun.

Kadınların bu soruya yanıtları:

“Daha fazla para bize verebilirlerdi. 750-1.000 TL hiçbir şeye yetmiyor. Haftada 20 TL ödenmesi çok fazla, çünkü bankadan aynı paraya daha az ödüyorsun.”

“Haftalık ödeme zor oluyor. Aylık olsa ya da bir banka numarası olsa, oraya yatırsak. O daha güzel olur. Bir hesap açılır, bize derler, gidin yatırın. O zaman haftalık ta olur. Ama her hafta buraya gelip beklemek zor.”

“Bize daha önceden söz verdiler. Bize sürekli bir dükkan şeklinde, bir pasaj gibi bir yer yapılacaktı. Öyle olsa gider dükkanda işimizi yaparız. Şimdilik bekliyoruz. Ücretsiz olmasa bile, cüzi bir miktar alsınlar. Kadınlara destek verilsin, erkekleri geçerler.”

“İnsanların yaptıkları işe göre limitleri farklılaştırabilirler bence. Boncuk yapanla, örgü örenle aynı olmuyor. Onlar evde yapıyor, vergisi yok, şeyi yok. Vergi kaydım var, oda kaydım var.”

“Bir güzel mikro kredi köyü, belki çok abartılı gelebilir. Bir mikro kredi mahallesi, bir sokağı olabilir. Herkes yaptıklarını orda sergileyebilir. Belediyenin verdiği bir sokak var, Toplum Merkezinin verdiği bir yer var. Bunlar ücretsiz.”

“Bunun haftalık ödeme değil de, aylık ödeme olursa, 15 güne de razıyız. Genel olarak bu bayanlar için bir şikayet. Meblayı daha yüksek tutsalar. Ve bu bizim yaptıklarımız, bu mikro kredi alan bayanlar evlerinde bir şeyler yapmak için uğraşıyor, farklılık yaratmak istiyorlar. Bunlar için bir yer açmak istiyoruz, sergilemek istiyoruz.”

“Ben bir mikro kredi alıcısıyım. Sıkışksam bana destek olmaları gerekir. Benim işimi kaybetmemem gerekiyor diye düşünüyorum. Ama ben böyle bir desteği görmüyorum. O zaman bana bunun ciddi bir anlamda faydası yok. Şu anda ben bunu yaşıyorum. Ben onlardan da rica ettim, bana biraz miktarı düşük tutun dedim, ben bu işimi kaybetmeyim. Ama hiç ilgilenen, ne arayan ne soran. Ama buraya reklam amaçlı çok gelip gittiler. Bir sürü resimler çekildi, şudur, budur.”

“Akraba olsa zor değil. Mesela yaparsın, ablan olur. Evliysen kayınvalden görümcen olur. Onlardan toplarsın. Ama mesela diyelim benim ablam ödemedi, ben ondan her halukarda alırım, çünkü ömür boyu mu konuşmayacaksın. Ama yabancı, telefonunu kapatsa, bulamazsın.”

“Tek kişi alabilse daha iyi olur. Bir kişi artı iki kefil de olabilir.”

“İş kuracak kişiler için değişik sistemler olabilir.”

“Ödeme banka ile, kredi kişiye özel olsun.”

“Haftada değil de bana göre, yani aylık olsa daha güzel olurdu. İnsan ona göre aylık kazancından, bu kredi için diyebilirim. Haftalık bir anda. Para daha da fazla olsa, daha büyük işler yapabiliriz.”

Araştırmacının değerlendirmesi:

Şu anki uygulamada, kadının bilinçsiz bir şekilde ve mecburiyetten, yani yoksulluktan kurtuluş amacıyla bir kredi kullandığı anlaşılmaktadır. Kadınların en büyük sorunu ve stresi, kredinin haftalık geri ödemesini ne şekilde yapabileceğidir. Şube yetkililerinin de en büyük sorunu ve stresi, haftalık kredi ödemelerini noksansız tahsil edip,

aynı gün bankaya yatırmaktır. Yani, kadınların da personelin de konsantre oldukları tek konu para olmuştur.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında kadın yoksulluğu ve kadın girişimciliği ile ilgili literatür incelenerek dünyada ve Türkiye’de kadın girişimciliğini geliştirmeye ve kadın yoksulluğunu azaltmaya yönelik programlar ve bunları yürüten kurum ve kuruluşlar özetlenmiş, ayrıca Antalya’da yürütülen Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) mikro kredi programından yararlanan kadınlar üzerine yürütülen bir saha çalışmasının bulguları raporlanmıştır. Tezin literatür çalışmasından çıkarılan bazı sonuçlar şunlardır:

i) Dünyada Dünya Bankasından Birleşmiş Milletlere kadar çok sayıda kuruluş kadın yoksulluğunu azaltıcı çalışmalarda bulunmaktadır. Yoksulluk ile mücadele programları öncelikle kıtlık olan ülkelere doğrudan gıda yardım programları şeklinde gerçekleştirilmektedir. Yoksulların ve özellikle ayrımcılığa uğrayan yoksul kadınların işgücü piyasalarındaki konumlarını iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılmakta, tarımda istihdam ve verimliliğin artırılmasına yönelik projeler sürdürülmekte, mesleki eğitim programları yürütülmekte, kredi olanaklarına ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik projeler ve istihdam yaratan projeler desteklenmektedir. Kadınlara etkili bir şekilde kredi olanaklarına ulaşılabilirlik sağlayan Grameen Bank programı bütün dünyada yaygın bir uygulama bulmuştur.

ii) Türkiye’de de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF)’nden Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)’na kadar çok sayıda kurum kadın yoksulluğunu azaltıcı çalışmalarda bulunmaktadır. Yoksulluk ile mücadele programları kadınların toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal açılardan eşit statü kazanmalarına yönelik politikalar geliştirilmesi ve uygulanmasına yöneliktir. Öncelikle yoksullara gıda, giyecek ve yakacak yardımları yapılmakta, sağlık ve eğitim konularında destek verilmektedir. Yoksul kadınlara istihdama yönelik beceri kazandırma eğitimleri verilmekte ve bunun sonucunda tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine katılımlarının artırılması hedeflenmektedir. Kendi işini yapmak isteyen kadınlar ise mikro kredi programları ile desteklenmektedir. Bu programlarda kadınların kendi sorunlarına ilişkin bilinçlendirilmesi ve genel anlamda güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

iii) Kadın yoksulluğu ve kadın girişimciliği konuları ile ilgilenen çok sayıda kurum ve kuruluş olmakla birlikte, bunların ne ölçüde etkili olabildiğine ilişkin güvenilir araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle bu tez çalışmasında TGMP kapsamında kadınlara verilen mikro kredilerin Antalya ili bağlamında kadın girişimciliğini geliştirmeye ve kadın yoksulluğunu

azaltmaya ne derecede yardımcı olabildiği araştırılmıştır. Tez çalışmasının saha araştırmasında Antalya’da mikro kredi programından yararlanan kadınlarla yürütülen görüşme ve anket çalışmasından elde edilen sonuçlar şunlardır:

i) Ana kütlenin profili: Antalya TGMP şubesinden elde edilen verilere göre, bu ildeki uygulamanın başlangıcından itibaren mikro krediden yararlanan 414 kadının büyük çoğunluğunun doğum yeri Akdeniz Bölgesinin illeri ve İç Anadolu Bölgesidir; yaşları 20 ile 50 arasında değişmektedir; eğitim durumları ilköğretim ve lise seviyelerine eşit dağılmaktadır, çoğunun medeni durumu evlidir, sosyal güvenceleri vardır ve Antalya TGMP şubesine 2012 yılının ilk yarısında katılmışlardır.

ii) Örneklemin profili: Araştırmanın saha çalışmasında ulaşılabilen 67 kadının büyük çoğunluğunun da ana kütle ile uyumlu olarak doğum yerleri Akdeniz Bölgesinin illeri ve İç Anadolu Bölgesidir; yaş aralığı 20 ile 50 arasında değişmektedir; eğitim durumları ilköğretim ve lise seviyelerine eşit dağılmaktadır; çoğunun medeni durumu evlidir, çocuk sayıları 1 ile 3 arasında, çocuklarının eğitim seviyeleri okul öncesi ile lise arasında değişmektedir ve Antalya TGMP şubesine katılım tarihleri 2012 yılıdır.

iii) Örneklemin sosyoekonomik durumu: Araştırmanın sosyoekonomik verileri örneklemini oluşturan kadınların büyük çoğunluğunun aileleri ile birlikte açlık sınırı ile yoksulluk sınırı arasında yaşamakta olduğunu; mikro krediyi ailenin gelirini arttırmak için bir iş yapmak üzere kullandığını, evinin kira olduğunu; temel gıdamaddelerini almakta zorlandığını, sağlık sorunları bulunduğunu ve Antalya’ya ailesinin işi nedeniyle göç etmiş olduğunu göstermiştir. Kadınların büyük çoğunluğunun sosyal güvencesi vardır, eşleri ücretli veya esnaf olarak çalışmaktadır ve hanelerinin aylık geliri 500 ile 2.000 TL arasında değişmektedir. Kadınların bir kısmı ayrıca ücretli bir işte de çalışmaktadır.

iv) Örneklemin iş ile ilgili durum bulguları: Örneklemini oluşturan kadınların büyük çoğunluğu haftada 6 veya 7 gün 5 ile 12 saat arasında çalışmaktadır; TGMP’den arkadaşları, akrabaları ve komşuları vasıtasıyla haberdar olmuşlardır; krediyi almaya malzeme ve ürün alımı nedenleriyle gerek duymuşlardır; büyük çoğunluğu evde el örgüsü, takı vb. hediyeelik eşya üretmekte veya eşarp, şal, iç çamaşırı, kozmetik gibi hazır ürünler satmaktadır; bazı kadınlar da sipariş üzerine evden dantel, piko, oya, ipek kozasından koza çiçeği, ipek kozasından bürümcük dokuma veya ev yemekleri yapıp satmakta veya kendi dükkanından takı, ev yemekleri, tuhafiyeye, iç giyim veya market ürünleri satmaktadır. Birkaç kadın kuaför

ve güzellik bakım hizmetleri vermektedir. Örnekleme oluşturan kadınların büyük çoğunluğu malzeme satın alarak veya hazır ürün satın alarak işe başlamıştır ve çoğu işlerinin durumunu iyi veya orta olarak değerlendirmiş; bir bölümü mikro kredi kullanımının hayatlarını olumlu etkilediğini belirtirken bir bölümü aile içinde bazı olumsuz etkilerden söz etmiş, bir bölümü ise ailenin bu işten pek etkilenmediğini belirtmiştir.

v) Mikro kredi uygulama problemleri: Saha çalışmasında yapılan görüşmeler kadınların kredi miktarını yetersiz, haftalık geri ödeme süresini çok kısa bulduklarını, krediyi geri ödemede zaman zaman zorluk yaşamakta olduklarını, her hafta toplantı yerine gelme zorunluluğunun zaman ve para kaybı yarattığını; gruptaki çok iyi tanımadıkları kadınların kredi borcundan sorumlu olmanın stres yarattığını, tasarruf hesabı ve mikro sigorta uygulamasından memnun olmakla birlikte, bir bölümünün işi ile ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti veya pazarlama desteği istediğini ortaya koymuştur.

vi) Kadınlardan gelen iyileştirme  nerileri: Örnekleme oluşturan kadınlardan gelen önerilerden bazıları, % 15 hizmet bedelinin düşürülmesi, grupta ödemeyenin yerine ödeme zorunluluğunun olmaması, işyeri açacaklar için farklı kredi sistemleri olması, kredinin kişiye özel olması ve ikinci kredinin daha kolay çıkması, her ilçede bir TGMP irtibat ofisinin ve satış için bir “mikro kredi sokağı veya mahallesi veya köyünün” olması, kredi tutarının daha yüksek olması, ödemenin 15 günde veya ayda bir olması, ödemenin banka kanalıyla yapılabilmesi ve herkesin ödeme gününün yanı sıra ödeme saatinin de belli olması yönündedir.

Bu araştırmanın bulguları Antalya’da yürütülen TGMP mikro kredi programı ile sınırlıdır. Çalışmanın yürütüldüğü dönemde bu programın henüz bir yıllık bir geçmişi olması, araştırma sorusunun yanıtlanması konusunda önemli bir kısıt teşkil etmektedir. Literatürde kadının bu krediler aracılığıyla yoksulluktan kurtulması için en az 5 – 10 yıl gerektiği belirtilmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın bulgularının henüz bir yıllık bir mikro kredi programıyla ve Antalya’nın sosyoekonomik bağlamı ile kısıtlı olduğu vurgulanmalıdır. Bu kısıtların üstesinden gelebilmek için Türkiye’nin farklı bölgelerinden ve geçmişi daha eski olan mikro kredi programlarıyla benzer çalışmaların yürütülmesi önerilebilir.

Bu kısıtlar çerçevesinde mevcut araştırmanın bulguları Antalya TGMP çerçevesinde mikro krediden yararlandırılan kadınların henüz hanelerini açlık veya yoksulluk sınırı üzerine çıkaracak bir gelire sahip olamadıklarını, mikro kredi programının bu kadınların çoğunluğu

üzerinde girişimciliği geliştirecek ve yoksulluğu ortadan kaldıracak bir etki seviyesine erişemediğini ortaya koymuştur. Kadınların bir bölümü mikro kredi kullanımından yaşamlarının olumlu etkilendiğini ifade etmekle birlikte, programın genel olarak beklenen etkiyi henüz yaratamamış olduğu söylenebilir. Bu sonuç değerlendirilirken programın henüz bir yıllık bir geçmişe sahip olması, bu sürenin neticeleri görebilmek için çok kısa bir süre olduğu dikkate alınmalıdır. Nitekim literatürde kadınların küçük kredilerle kendilerini geliştirmeleri için düşünülen süre en az beş yıldır. Bununla birlikte mikro kredi programlarının daha etkili hale getirilmesi için mevcut araştırmada elde edilen verilere dayanılarak şunlar önerilebilir:

i) Mikrofinans kaynaklarının ve hizmetlerinin geliştirilmesi

- Finansal kaynaklara ulaşamayan yoksullara mikro finans ürünleri ve hizmetleri sunmak üzere ticari bankaların da karlılığı değil sosyal faydayı ön plana alan mikro kredi programları geliştirmesi
- Kredilerin aileleri güçlendirmesi, kalkınmayı desteklemesi
- Ticari bankaların bir önceki yılın karının belli bir oranını mikro finans işlemleri için ayırmaya teşvik edilmesi
- Birkaç ticari bankanın birleşerek yoksullar için bir program geliştirmesi
- TGMP, Maya gibi başka kuruluşların da devreye girmesi

ii) Mikrofinans programlarının kurumsal desteklerle geliştirilmesi

- STK'lar, yerel yönetimler, üniversiteler, kamu kurumları ve özel sektörün birlikte yürütecekleri ortaklaşa mikro kredi programları geliştirilmesi
- Belediyelerin bazı alan veya binaları MK kullanıcılarının ürünlerinin pazarlanması ve satışı amacıyla ücretsiz tahsis etmesi
- Alışveriş merkezlerinin ve büyük marketlerin MK kullanıcılarının ürünlerinin satışlarına destek vermek üzere yer tahsis etmeleri
- MK kullanıcıları tarafından üretilen kültürel özellikli ürünlerin üretimlerinin desteklenmesi
- MK kullanıcılarının ürünlerinin çeşitlendirilmesine yönelik seminerler, kurslar düzenlenmesi
- Yöresel ekonominin yapısı dikkate alınarak kredi uygulamalarında gerekli değişikliklerin yapılması
- Üretilen ürünleri kullanabilecek kamu kuruluşları ve özel sektörle işbirliği yapılarak kadınlara satış desteği verilmesi

- İş geliştirme, danışmanlık vb. konularda hizmet verecek bir merkezin kurulması
- Kadınlara çocuklarını bırakabilecekleri bir yuvanın sağlanması
- Kadınlara yasal haklar, toplumsal cinsiyet eşitliği vb. konularda farkındalık eğitimlerinin verilmesi

iii) Mikrofinans kullanıcılarına ek hizmetlerin sağlanması

- Belediyelerin ücretsiz açtıkları meslek edindirmeye yönelik kurslardan MK kullanıcılarının haberdar edilmesi ve faydalanmasının sağlanması
- İlk taksit ödemesinin üretim ve satış sürecine göre başlatılması
- Kadınlar arası işbirliğinin geliştirilmesi için geniş katılımlı toplantıların düzenlenmesi
- Kuruluş çalışanlarının konuyu kapsayan uzmanlıklara sahip olmalarının ve bilgileri ile kadınlara destek vermelerinin sağlanması
- Kurulusta hizmet verecek yeterli personel sayısının bulunmasının sağlanması

KAYNAKÇA

- Adaman, F. ve Bulut, T. (2007). Diyarbakır'dan İstanbul'a 500 milyonluk umut hikayeleri: Mikrokredi maceraları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- Altay, A. (2007). Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2007 Cilt: 44 Sayı: 510
- Arıkan, G. (2002). Kadın yoksulluğu ve mikro kredi uygulaması, Ankara.
- Sen, Amartya (2004).
- Bales, K. (2005). Understanding global slavery: A reader.
- Bansal, H. (2003). "SHG Bank Linkage Program in India," Journal of Microcredit, Volume 5, Number 1.
- Barrientos, S. ve Kabeer, N. (2004). Enhancing Female Employment in Global Production: Policy Implications, Global Social Policy. Sage Publications.
- Bora A. (2002). Olmayanın Nesini İdare Edeceksin: Yoksulluk, Kadınlar ve Hane.
- Bornstein, D. (1996). The Prize of a Dream: The Story of the Grameen Bank, Chicago: University of Chicago Press.
- Bozkurt, R. (2000). Girişimci ve Rol Bilinci, İş Fikirleri Dergisi, Sayı: 2000/12.
- Browne, Jude. (2007). The Future of Gender. New York: Cambridge University Press.
- Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika. İstanbul: İletişim.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi UNDP: Ankara.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2008). Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carr, James H. ve Zhong Yi Tong (2002). "Introduction: Replicating Microfinance in The United States- an Overview," Replicating Microfinance in The United States. Washington, D.C: Fannie Mae Foundation Book.
- Coşkun, S. ve Tireli M. (2008). Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye. Ankara: Nobel.
- Cömertler, N. (2004). "Kadının Penceresinden Yoksulluk", IV. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk". Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

- Denizalp, H. (2009). Toplumsal Dönüşüm için Sosyal Girişimcilik Rehberi, STGM.
- Dünya Bankası Kalkınma Raporu (2006). Washington, D.C: USA.
- Ecevit, Y. (2007). Türkiye’de kadın girişimciliğine eleştirel bir bakış.
- Ecevit, Y. (2003). “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu ilişki Nasıl Çalışabilir?” C.Ü.Tıp Fakültesi Dergisi, Vol. 25, No.4: 83-88.
- Ecevit, Y. (1993). “Kadın Girişimciliğin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartışmalar, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı KSSGM, Eğitim Serisi, Yayın No:74.
- Fodor, Eva. (2006). A Different Type of Gender Gap: How Women and Men Experience Poverty. East European Politics and Societies. Sage Publications.
- Grameen Bank: A Short History of Grameen Bank. (2006). <http://www.grameen-info.org/bank/hist.html>
- Hainard, F. ve Verschuur, C. (2001). Filling the Urban Policy Breach: Women’s Empowerment, Grassroots Organizations, and Urban Governance. International Political Science Review, Sage Publications.
- Hashemi, S.M. ve Morshed, L. (1997). “Grameen Bank: A Case Study”, Who Needs Credit? Poverty and Finance in Bangladesh”, Geoffrey Wood& Iffath A Sharif (eds), New York: Zed Books
- Husain, J., Jiwani, J. (2008). Role of Micro-finance Institutions in Reducing World Poverty- An Overview.
- Kakad, Krishna. (1999). Women and Development. Krishna Ahooja-Patel, S. Uma Devi and G.A. Tadas (eds), New Delhi: Har-Anand Publications.
- Khan, M. H. (2000). “Rural Poverty in Developing Countries: Issues and Policies”, International Monetary Fund, WP/00/78.
- Khandker, Shahidur (1998). Fighting Poverty with Microcredit: Experience in Bangladesh, Washington: Oxford University Press.
- Körükmez, L. (2008). “Kent Yoksulluğu ile Mücadelede Kadınların Geliştirdiği Stratejiler”, İç. Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları, (Derleyen:N.Oktik) İzmir:Yakın Kitabevi Yayınları.
- Kösemen, B. (2004). “Yoksulluk Çizgisinin Altındaki Nüfusa Mikrokredi Uygulaması ve Türkiye’deki Boyutu,” Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2002), “Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk”, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları. Ankara: TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi.
- Latifee, H. I. (2006). “The Future of Microfinance: Visioning the Who, What, When, Where, Why, and How of Microfinance Expansion over the next 10 Years” , The Global Microcredit Summit 2006, Halifax

- Lie, M. ve Lund, R. (2005). From NIDL to Globalization: Studying Women Workers in an Increasingly Globalized Economy, Gender Technology and Development, Sage Publications.
- Morduch, J. (1999). "The Microfinance Promise," Journal of Economic Literature, Vol. 37, No. 4.
- Morshed, L. (2006). "Lessons Learned in Improving Replicability of Successful Microcredit Programs - How Can the Best Models "Travel" Better," The Global Microcredit Summit 2006.
- Morshed, L. (2010). "Micro Credit and Poverty; Towards a World without Poverty".
- Özbudun, S. (2002), "Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?" İç. Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, (Ed. Y. Özdek), Ankara: TODAİE Yayınları.
- Pınarcıoğlu, M. Ve Işık O. (2008). Not Only Helpless But Also Hopeless: Changing Dynamics of Urban Poverty in Turkey, the Case of Sultanbeyli-İstanbul, European Planning Studies.
- Rahnema, M. (2009). Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya, Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Rhyne, E. (1994). "A New View of Finance Program Evaluation", The New World of Microenterprise Finance, (Ed. M. Otero E.Rhyne), West Hartford: Kumarian Press.
- Skirboll, e. Ve Silverman, M. (1992). Women's retirement: A case study approach, Taylor & Francis.
- SYDGM (2008). "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nce Ekonomik Gelişme ve İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Desteklenen Projeler", Bilgi Notu, Ankara,
- SYDGM (2008). "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Stratejik Planı 2009-2013", İsmat Matbaacılık, Ankara,
- Şahan, Ç. (2008). "Yoksulluk Kültürü"
- Şenses F. ve Önder H. (2006). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi, İstanbul.
- Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2006). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk –Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, Latife (2005).
- TİSVA (2005). "Türkiye Grameen Mikrokredi Projesinin İşleyişi", Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Yayınları, Mikro kredi serisi: 6, Ankara.
- TİSVA (2008). "10000'nci Üyeye Mikrokredi", Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Yayınları, Ankara.
- TİSVA (2005). Yoksulluğun Azaltılması İçin Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi, Ankara.
- TÜİK (2008). Hanehalkı Bütçe Anketi.

- TÜİK (2002). Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK Haber Bülteni, Ankara.
- Türkiye’de Kadının Durumu (2009), KSGM, Ankara
- Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (2007), Mikrofinansman, Ankara.
- UNICE Comments on Green Paper on Entrepreneurship in Europe, 2003.
- Woolf, Virginia. (2008). Kendine Ait Bir Oda. İstanbul: İletişim Yayınları.
- World Bank Food Programme Yearly Report (2004). Washington, USA: World Bank.
- YİMİK (2008), Mikro kredi projesi özet bilgi notu.
- YİMİK (2009), Yoksullar için mikrokredi projesi broşürü.
- Yunus, M. (2006). Yoksulluğun Olmadığı Bir Türkiye’ye Doğru, TİSVA.
- Yunus, M. (2003). Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Yunus, M. (1999). Banker to the poor.
- Zengingönül, O. (2004). Küreselleşme - Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde, Ankara: Adres Yayınları.

İnternet Kaynakları

- www.5nk.org
- www.alisbagis.com.tr
- www.alomaliye.com
- www.ashoka.org
- www.bulentbalkan.com
- www.cdnwomen.org
- www.ec.europa.eu
- www.eic.org.tr
- www.europa.eu.int
- www.fortune.com.tr
- www.gap.gov.tr
- www.girişimciliknetwork.gen.tr
- www.iadb.org
- www.ilkadim.org.tr
- www.ipekyolukadinkoop.com

www.iskur.gov.tr

www.kadininstatusu.gov.tr

www.kagider.org.tr

www.kalkinmamerkezi.org

www.kamer.org.tr

www.kedv.org.tr

www.keig.org

www.kosgeb.gov.tr

www.microfinancegateway.org

www.microcreditsummit.org

www.niluferkadin.org

www.nowfoundation.org

www.omidyar.net

www.osgd.org

www.saintl.org

www.skollfoundation.org

www.socialent.org

www.sydgm.gov.tr

www.teskomb.org.tr

www.tobb.org.tr

www.tog.org.tr

www.tuba.gov.tr

www.tuik.gov.tr

www.ucansupurge.org

www.undp.org

www.undp.org.tr

www.wfp.org

www.womenfightpoverty.org

www.worldforum.org

EK 1- ANKET FORMU**KOD NO.:****TARİH:****I. DEMOGRAFİK SORULAR**

1. Doğum yeriniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz?
4. Medeni durumunuz?
5. Kaç çocuğunuz var?
6. Çocukların eğitim seviyeleri?

II. SOSYOEKONOMİK DURUMLA İLGİLİ SORULAR

1. Bir işte çalışıyor musunuz?
2. Hayır ise, daha önce çalıştınız mı?
3. Sosyal güvenceniz var mı?
4. Hanede bakmakla yükümlü olduğunuz kaç kişi var?
5. Hanede kaç kişi çalışıyor?
6. Eşinizin işi?
7. Ailenin aylık geliri?
8. Oturduğunuz ev sizin mi?
9. Evinize her hafta süt, yumurta, et, meyve ve sebze giriyor mu?
10. Herhangi bir rahatsızlığınız var mı?
11. Eğer buralı değilseniz, Antalya'ya ne zaman yerleştiniz?
12. Yerleşme nedeniniz?

III. İŞ İLE İLGİLİ SORULAR

1. Mikrosigorta ve Tasarruf hesabı uygulamalarından memnun musunuz?
2. İşinizle ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti almak ister misiniz?
3. Pazarlama sorunlarını çözmek için destek ister misiniz?
4. Günde kaç saat, haftada kaç gün çalışıyorsunuz?
5. Aldığınız kredi miktarı işinizi kurabilmek için yeterli oldu mu?
6. Krediyi iş dışında başka amaçlarla kullanmak zorunda kaldınız mı?
7. İşçi çalıştırıyor musunuz?
8. İşinize başladıktan sonra aile içi ilişkileriniz nasıl değişti?
9. Haftalık geri ödemelerde bir zorluk yaşıyor musunuz?
10. Krediyi kullandığınız için memnun musunuz?

EK 2- GÖRÜŞME SORULARI

I. MİKROKREDİ İLE İLGİLİ SORULAR

1. Mikrokredi verildiğinden nasıl haberdar oldunuz?
2. Mikrokredi almaya neden gerek duydunuz?
3. Ne işle uğraşıyorsunuz?
4. Yaptığımız işe nasıl başladınız?
5. Şu anda kurduğunuz iş ne durumda?
6. Yaptığımız iş hayatınızı nasıl etkiledi?
7. Mikrokredi uygulamasının problemleri neler?
8. Uygulama nasıl daha iyi olurdu?

EK 3- TGMP BROŞÜRÜ

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE 2006 NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ ALAN MİKRO KREDİ UYGULAMASINDAN FAYDALANMAK İSTER MİSİNİZ?

DAR GELİRLİ OLUP, KENDİ HESABINA ÇALIŞMAK İSTEYEN HERKESE İŞ KURMA İMKANI VERİYORUZ.

Prof. Dr. Aziz Akgül

Diyarbakır Milletvekili ve Türkiye İsrarı Önleme Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı

KASIM 2006

MİKRO KREDİ, dar gelirli KADINLARIN kendi kendilerine gelir getirici faaliyette bulunmalarına imkan sağlayan KÜÇÜK BİR SERMAYEDİR.

MİKRO KREDİNİN AMACI, Klasik yollarla (banka kredisi) kredi alamayacak kişilere; yoksulluğu, gelir dağılımındaki adaletsizliği ve işsizliği azaltacak şekilde, ailesi ve kredi alan için, kendi kendine gelir getirici bir faaliyet yapılmasını, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamaya katkı sağlayacak SERMAYE İHTİYACINI KARŞILAMAKTIR. Hibe şeklindeki yardımlar insan onurunu rencide eder. Ancak, herkes borcunu zamanında geri ödemek kaydıyla, borca ihtiyaç duyabilir. Bunun çekinilecek veya utanılacak bir yönü de yoktur.

Sermayesi olmayan ancak kendi işlerini yapmak isteyen dar gelirli KADINLARIN sermaye ihtiyacını karşılar.

MİKRO KREDİ HAYAT SUYUDUR

- Herkesin kabiliyetinin işe dönüştürülebilmesi için bir hayat suyuna, itici bir güce ihtiyacı vardır. Bu su da küçük sermaye olan mikro kredidir. Çünkü işsiz ve fakirin sahip olmadığı en önemli unsur paradır.
- İşsizliğin ve fakirliğin azaltılması için; uzun vadede ve makro politikalar sonucu, yatırımların, üretimin ve ihracatın artırılması gerektiğini herkes biliyor. Ancak, bu gelişmenin yanında, mevcut borcun döndürülmesi kısır döngüsünden kurtulmanın yolu ve neticeleri görülünceye kadar mikro uygulamalar da gereklidir. Bu bakımdan, mikro kredi uygulaması çok önemlidir.

MİKRO KREDİNİN FELSEFESİ

Kredi işlemlerinde, BEŞ kişilik grup dinamiği uygulanmakta olup, teminat ve kefalet aranmamakta, icra ve mahkemeye asla müracaat edilmemektedir.

Mikro kredide hiçbir şeyi olmayan dar gelirli, daima kredi almada önceliklidir.

Mikro kredi de felsefe; kredinin bir insan hakkı olduğudur. Ticari bankalar tapuya, teminata ve kefalete yani kağıda kredi verirken, mikro kredide insana kredi verilmektedir.

TİCARİ BANKALARDAN KREDİ ALIRKEN, NE KADAR FAZLA TEMİNATINIZ VARSA, O KADAR FAZLA KREDİ ALIRSINIZ. MİKRO KREDİ DE İSE, “NE KADAR AZA SAHİPSEN, O KADAR FAZLA ÖNCELİĞİN VARDIR” ANLAYIŞI HAKİMDİR.

İSTİHDAM OLUŞTURMA MALİYETİ VE KENDİ KENDİNE İŞ KURMA

Sanayide bir kişiye istihdam oluşturulabilmesi için ortalama 99 ila 142 bin TL arasında bir yatırımın gerektiği bir ortamda, mikro kredi uygulaması sayesinde, dar gelirli olup, küçük bir sermaye ile kendi işini kurmak isteyen herkese iş kurma imkanı veriyoruz. Bu ifadenin, fakirliğin ve işsizliğin yoğun olduğu ülkemizde ne kadar heyecan verici olduğunun idraki içindeyiz.

Mikro kredi, TEMİNATSIZ VE KEFALETSİZ olarak sermayesi olmayan dar gelirliilerin kendi işlerini yapmalarına yardımcı olur.

Mikro kredi, TEMİNATSIZ VE KEFALETSİZ kredi almak için, aynı mahallede oturan benzer ekonomik ve sosyal şartlarda yaşayan BEŞ KADININ bir araya gelmesi sonucu OLUŞTURULAN GRUP üyelerin her birisine ayrı ayrı KREDİ VERİLİR.

Türkiye Grameen Mikrokredi Projesinden para alındığı hafta içinde mutlaka yapılması düşünülen gelir getirici faaliyet için KULLANILMALIDIR. Paranın bu şekilde kullanılmasından BİR HAFTA SONRA, alınan kredi HİZMET MALİYETİ ile birlikte 46 HAFTADA VE HAFTALIK OLARAK geri ödenir. Taksitlerin tahsil edilmesi için mikro kredi çalışanı mahalle veya köye gelir.

Mikro kredinin sürdürülebilir olması ve daha fazla kişiye ulaşabilmesi yanında, çalışanların masraflarının ve işletme giderlerinin karşılanması için, hizmetlerin karşılığı olarak bir hizmet maliyeti alınmaktadır.

Mikro kredide vatandaşların evine kadar gidilerek taksitler her hafta toplanır ve kredi alanlara masraf yaptırarak yük olmamak için, evlerinde su dahil hiçbir ikram kabul edilmez.

Türkiye Grameen Mikrokredi Projesinden para alındığında, mikro kredi alan şahıstan yıllık olarak %15 HİZMET MALİYETİ ALINIR. Mikro kredi kullanıcılarından alınan hizmet maliyeti; mikro kredi faaliyetlerinin tanıtımı ve yürütülmesi yanında, personel giderleri, ulaştırma ve haberleşme ile diğer işletme giderlerine harcanır. Hizmet maliyetinin alınmasındaki temel amaç, MİKRO KREDİ FAALİYETİNİN SÜRDÜRÜLEBİRLİĞİNİ SAĞLAMAKTIR.

Türkiye Grameen Mikrokredi Projesinden alınan kredi miktarlarına göre HAFTALIK TAKSİT ÖDEMELERİ şöyledir:

- 100 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 2.5 TL'dir.
- 500 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 12.5 TL'dir.
- 1.000 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 25 TL'dir.

(46 hafta x 25 TL = 1.150 TL, yani 1.000 TL + 150 TL hizmet maliyeti geri ödenir.)

MİKRO KREDİ KİMLERE VERİLİR?

- Mikro kredinin birinci görevi yoksul ailelerin kendi çabalarıyla yoksulluktan kurtulmalarına yardımcı olduğundan, hedef kitlesi yoksullar özellikle dar gelirli kadınlardır.
- Bireysel olarak kendi işlerini kuran mikro kredi üyeleri, grup olarak değerlendirilir. Mikro kredi grupları BEŞER KİŞİDEN oluşur.

MİKRO KREDİ UYGULAMASINDA BAŞLANGIÇ KREDİSİ NE KADARDIR?

Mikro kredi uygulamasında; birinci yılda başlangıç kredisi olarak 100 TL – 1.000 TL arasında bir miktar verilir. Daha sonraki yıllarda SERMAYE BİRİKİMİ MERDİVENİ yaklaşımıyla, mikro kredi alan kişinin çalışma başarısına bağlı olarak kredi miktarı artırılır. Üstün başarı gösterenlere “girişimci kredisi” verilir.

MİKRO KREDİ UYGULAMASINDA KAÇ ÇEŞİT KREDİ VERİLİR?

- Temel Kredi: Normal olarak mikro kredi almak isteyen dar gelirli kadınlara verilen 100 TL – 1.000 TL arasında değişen miktarlardaki kredidir.
- Girişimci Kredisi: Temel krediyi alanlar arasından, ticari potansiyel gösteren başarılı ve iş kadını olma yolunda önemli adımlar atmış ve onu kanıtlamış olan mikro kredi kullanıcısı kadınlara birinci yıldan sonra, her yıl en fazla 1000 YTL artırılarak verilen kredidir.
- Mücadeleci Vatandaş Kredisi: Halen dilencilik yapmakta olan kadın ve erkek ayrımı yapılmaksızın BÜTÜN DİLENCİLERE verilen kredidir. 50 TL’den başlayarak ve HİZMET MALİYETİ alınmadan verilen kredide; geri ödeme yapılması, geri ödemenin taksit zamanı ve miktarını mücadeleci vatandaş belirler. Mücadeleci vatandaş, verilen krediyi geri ödemediği takdirde kendisine yeni kredi verilmez. Verilen krediyi DİLENCİ PARASI KULLANILMADAN TAMAMEN YAPTIĞI ÇALIŞMADAN ELDE ETTİĞİ GELİRLE iade eden kişiye, %100 artırılan miktarda yeni kredi verilir. Bu krediden amaç, HİÇ KİMSEYİ DİLENCİ OLARAK BIRAKMAMAKTIR.

MİKROKREDİNİN UYGULAMASI NASILDIR?

Kredi almak isteyen yoksul kadınlar 5’er kişilik gruplar oluştururlar. Kendi güvendikleri, benzer yapıda gördükleri ve benzer geçmişe sahip kişilerden oluşan grup bir hafta boyunca, günde bir saat olmak üzere sürekli eğitimin ardından tüm koşul ve durumları öğrenirler ve durumu tam olarak öğrendikleri zaman grup olarak tanımlanırlar ve kredi almaya hak kazanırlar.

MİKRO KREDİ İLE NELER YAPILABİLİR?

- Mikro kredi kullananlar; terzilik, sebze ve meyve yetiştirmek, manavcılık, dikiş-nakış ve el işi, hindicilik, tavukçuluk gibi evcil hayvan yetiştirmek ve satmak, bakkaliye, tatlıcılık, çamaşır yıkama, iç çamaşır satma, çocuk ve yetişkin elbisesi satmak, terlik satmak, halı-

battaniye satma, bisiklet kiraya vermek, buz üretmek, piko yapmak, süt ve yoğurt satmak gibi çeşitli faaliyetler yapabilirler.

ZENGİNLEŞME SÜRECİ VE DAR GELİRLİ HERKESE KENDİ HESABINA ÇALIŞMA İMKANI

- Hukuka ve ahlaka uygun zenginleşme süreci uzun ve zor bir yolculuk olup, büyük bir irade, iş yapabilme azmi, kendine güven ve disiplinli olmayı gerektirmektedir. Verdiğimiz krediyi bazen az görenler, kredi kullananların kazançlarını ve gayretlerini gördükten sonra, kendilerine de mümkünse verilmesi konusunda ısrar ediyor. Mikro kredi ile bugünden yarına çok kısa sürede zenginleşme süreci olmaz. Ancak, sabırla ve uzun vadeli olarak insanlar fakirlik sınırının üzerine çıkabilir ve zenginleşebilirler.

- Bu bakımdan, dar gelirlili olup da kendi işini kurmak isteyen herkese iş kurma imkanı veriyoruz derken, küçük bir sermaye ile başlayarak ve alın terini de içine katarak geçimini bir başkasına ihtiyaç duymadan sağlamak isteyen istisnasız herkesi mikro kredi prensiplerine uymak şartıyla iş kadını veya iş adamı yapıyoruz.

- Her şeyi devletten bekleyen, şimdi de her şeyi AB'den bekleyen bir zihniyeti ortadan kaldırmak için verdiğimiz bir haftalık eğitimle, kendi kendine bir başkasına ihtiyaç duymadan nasıl iş sahibi olunabileceğini öğretiyoruz. İnsanlara hangi işi yapacaklarını öğretmiyoruz. Buna gerek de yoktur.

Allah'ın her insana verdiği bir yetenek vardır. Biz o yeteneğin açığa çıkarılarak ondan yararlanılmasının yollarını gösteriyoruz. Böylece, kazanmak için insanların devletin desteğinden önce, kendi kendilerine güvenmelerini ve kendi gizli potansiyellerini ortaya çıkarmalarının gerektiğini öğretiyoruz. Ayrıca, başkasına bağımlılık veya başkasına dayanma zihniyetinin ortadan kaldırılmasına yardımcı oluyoruz.

EKONOMİK FAALİYETTE BULUNABİLECEKLERE HİBE YANLIŞTIR

- Ekonomik bir faaliyette bulunma potansiyeli olan şahıslara sosyal yardım adı altında hibe yardım yapılması yanlıştır. Gereksiz hibe şeklindeki uygulamalar, insanları miskinliğe sürüklerken, daima bir yerlere dayanma zihniyetinin de köklü bir şekilde toplumda yerleşmesine sebep olur. Devlet baba ve şimdi de moda olan AB baba anlayışlarından mutlaka kurtulmalıyız.

- Yatalak, hasta, yaşlı ve iş yapamaz özürlü gibi gerçekten hiçbir ekonomik faaliyette bulunma potansiyeli olmayanlara, hibe şeklinde yardım yapılması hem insanidir hem de ahlakidir. Bu şekildeki yardım; durumu iyi olan şahısların, toplumların, kuruluşların ve devletin sosyal görevlerinden bir tanesidir. Bunun dışında kalan herkesin; genç, yaşlı, erkek, kadın, özürlü, gazi, köylü ve şehirlinin kendi işini kurması teşvik edilmeli ve bu yönde zihniyet değişikliği yapılması için mikro kredi uygulaması çok uygundur.

DÜNYA NE YAPIYOR?

- Birleşmiş milletler, 192 ülkenin katılımıyla 2005 yılını Mikro Kredi Yılı ilan etti. Mikro kredi, Bangladeş'te 2006 Nobel Barış Ödülünü alan muhteşem insan ve mikro kredi

fikrinin babası Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından 1976'da ilk defa uygulanmasına rağmen, yaygın olarak bilinenin aksine, sadece fakir ülkelerde değil, gelişmekte olan ve gelişmiş olan ülkelerde de uygulanmaktadır.

- Mikro kredinin en iyi uygulayıcıları arasında ABD ve Avrupa ülkeleri gelmekte olup, mikro kredi gelişmiş ve gelişmekte olan 111 ülkede uygulanmaktadır. ABD'de mikro krediyi eski ABD Başkanı Bill Clinton ve eşi Hillary Clinton, Valiyken Arkansas'ta ve daha sonra Başkanlık döneminde ABD'nin büyük kentlerinin kenar mahallelerinde uyguladılar. Hillary Clinton, bunu yazdığı "Living History (Yaşayan Tarih)" isimli kitabında açıklamaktadır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Birleşmiş Milletlerin yoksulluğun 2015 yılına kadar %50 azaltılması hedefinin altına imza atmıştır. Hibe şeklindeki yardımlarla insanlar fakirlik ve açlık sınırının üstüne çıkarılamaz. Bu bakımdan, radikal politika değişikliği yapılarak, kendi kendine iş kurmayı esas alan ve daha onurlu bir iş yapma ve borç alma biçimi olan mikro kredi Türkiye'de yaygınlaştırılmalıdır.

İŞSİZLİK NASIL ÖNLENEBİLİR?

Çağımızda diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de hem kamu hem de özel sektörde istihdam oluşturulması giderek zorlaşmaktadır. Bu bakımdan, dünyada uygulanmakta olan en iyi istihdam oluşturma politikası insanların kendi kendilerine işlerini kurmalarına yönelik özendirilmeleridir.

Hazırladığımız ve TBMM'ye sunduğumuz "Mikro Finans Kuruluşları Hakkındaki Kanun Teklifi" sayesinde fakirliğin ve işsizliğin azaltılmasına yönelik olarak iki çeşit mikro finans kuruluşu kurulabilecektir:

- Birincisi, mikro finans sektörüne girerek buraya yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcılar ile ticari bankaların kurabilecekleri mevduat kabul eden mikro finans kuruluşlarıdır.
- İkincisi ise, Edirne'den, Hakkari'ye, Muğla'dan Artvin'e kadar Türkiye'nin her köşesinde işsizliğin ve fakirliğin azaltılmasına yönelik olarak; vakıf, dernek, meslek kuruluşları, sendikalar, il özel idareleri ve belediyeler tarafından kurulabilecek genellikle kar amacı gütmeyen mikro finans kuruluşlarıdır. Böylece, kendi kendine iş kurmak isteyen ancak teminat gösteremeyenlere minimum bir finansman bulma imkanı sağlanmış olacaktır.

EK 4-Prof. Dr. Aziz Akgül'ün Yazısı

'AVRUPA BİRLİĞİ ÖDÜLÜ' TÜRKİYE'YE

Türkiye'de; İstanbul'dan Kars'a, Bilecik'ten Ardahan'a, Burdur'dan Batman'a, Isparta'dan Diyarbakır'a, Balıkesir'den Samsun'a, Kahramanmaraş'tan Şanlıurfa'ya, 61 şehirde 81 şubesi bulunan Mikro finans sisteminin Kahramanmaraş uygulaması, 2008 yılında 600 proje içinden Avrupa Birliği Ödülü almıştır. Bu güne kadar 58 bin kadına 138 milyon lira kredi verilmiştir.

MİKRO MUCİZE!

Dünya Bankası verilerine göre;

Dünyada 1,5 milyar insan yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Türkiye'deyse ailelerin yaklaşık yüzde 11'i açlık, yüzde 33'ü yoksulluk sınırının altında.

Türkiye'nin kırsalında bu oran biraz daha yüksek; yüzde 15'e yakını açlık, yüzde 40'dan fazlası yoksulluk sınırının altında.

Güneydoğu Anadolu'ya gelince rakamlar daha da vahimleşiyor. Yüzde 18'e yakını açlık, yüzde 60'a yakını yoksulluk sınırının altında.

Kısacası, mikro finans uygulamasına en fazla ihtiyaç duyan ülkelerden biri Türkiye.

MİKRO KREDİ'NİN ESASLARI

- Kredinin bir insan hakkı olduğu inancına dayanıyor, hiçbir şeye sahip olmayan fakir kadınlara en yüksek önceliği veriyor.
- Kadının sahip olduğu varlıklara değil, geleceğe dönük çalışma azmi ve potansiyelinin değerlendirmesine dayanıyor.
- En fakir olanlar da dahil olmak üzere bütün insanların sınırsız kabiliyetlerle donanmış olduklarına inanıyor.
- İnsanlara hibe ya da sadaka şeklindeki yardımlar vermeye karşı; tersine borç vererek iş sahibi olmasını ve kendi ayakları üzerinde durmasını sağlıyor. Yani balık vermiyor, ilk balığı tutmasına ön ayak oluyor.

DEĞERLERİ

Dürüstlük ve doğruluk

Şeffaflık ve hesap verebilirlik

Disiplin ve dakiklik

Verimlilik ve saygı

Sürekli gelişime açıklık

NASIL ALINIYOR?

5 kadının bir araya gelerek, “şöyle bir iş yapacağım, bana kredi verirseniz, size olan borcumu öderim” demesiyle başlıyor süreç.

Ardından 1 haftalık eğitimle kadınların kendine olan güvenleri perçinleniyor ve bu sürenin sonunda, yapacakları işe göre kredilerini alıyorlar.

İlk kez başvuranlar, ilk yıl için 100 ila 1000 lira arasında kredi alıyor. 1 yıl vadeli verilen kredisini düzenli ödeyenlerin limiti ikinci yıl 2 bin liraya kadar çıkıyor. Sonraki yıllarda ise katlanarak artıyor.

BANKALAR NE YAPMIYORSA O

Bu kredi sisteminde, kişinin beyanı esas. Bir evrak istenmiyor, teminat ve kefalet aranmıyor, icra ve mahkemeye asla müracaat edilmiyor. Yunus bunu şöyle açıklıyor dünyaya: “Biz klasik bankalar ne yapar diye baktık ve onların yaptıklarının tersinden kurallar oluşturduk. Mikro finans, tam tersine dönmüş bir bankacılık sistemidir.”

Bu tersine kurallar şöyle işliyor: Mesela, ticari bankalardan kredi alırken ne olur? Ne kadar fazla teminatınız varsa, o kadar fazla kredi alırsınız. Mikro finans ise ne kadar aza sahipseniz, o kadar fazla önceliğiniz var. Türkiye’de en aza sahip olanlar kim, fakir kadınlar. Dolayısıyla bu sistemin temel felsefesi, “kredi bir insan hakkıdır” ve önceliği hiçbir varlığı ve geliri olmayan fakir kadınlar.

YAPACAĞINIZ BAĞIŞIN ÖNEMİ

Mikro finans şubeleri, kişi veya kuruluşlardan sağlanan bağışlar ve İl Özel İdaresi Kanunu çerçevesinde sağlanan fonlarla oluşturuluyor. HSBC, Citibank, Whole Planet Foundation, Açık Toplum Vakfı, bazı belediyeler destekliyor. Kaynağın önemli bir kısmı ise bağışçılardan geliyor. Her yeni bağış, yeni bir ya da birçok kadına destek anlamına geliyor. Bazı şubelere, hem işletme, hem de Mikro finans olarak verilecek finansmanın tamamını sağlayan bağışçıların adı veriliyor.

Biz kadınlara güveniyoruz; güvenimizi hiç boşa çıkarmadılar. Örneğin Diyarbakır’dan Filiz Aksoy, 6. yılında 8 bin liralık kredi almaya hak kazanmış. Mikro finansla açtığı dikiş atölyesini her yıl büyüten Aksoy’un bugün sanayi tipi 3 tane makinesi bulunuyor. Yanında 3 kadına daha istihdam sağlıyor. Aylık net kazancı ise bin lirayı aşıyor... Kredinin sadece kadınlara verildiğini vurgulayan Akgül, “Bir erkek bize geldiğinde, annen, eşin ya da kız kardeşin var mı, diye soruyoruz. Onlardan biriyle bize başvurmasını istiyoruz. Özetle erkeğe değil, kadına kredi veriyoruz” diyor. Bahtışen, Mihrican, Dilek, Ayten.... Diyarbakır, Batman, Ankara, Yozgat, Eskişehir, Gaziantep... Mikro finans Programının 81 şubesine başvurup, öncelikle kendilerinin ve çocuklarının kaderini değiştirmiş kadınlar. Tam tamına 58 bin kadın, aileleriyle 350 bin kişi... Kimi kuaför, kimi dikiş nakış atölyesi açmış, kimi sebze meyve tezgahı; kimi inek almış kimi topraksız sera kurmuş... Elde ettiği mikro kazançlarla yoksulluk setini aşmaya çalışmış; işsiz kocasına iş vermiş; komşusunu iş sahibi yapmış; çocuklarını dershaneye göndermiş bugün doktor, mühendis anası olmuş...

Bu bir fırsat! Dünün yoksul, çaresiz, umutsuz kadınları; yarınlar güvenle bakar olmuş. Belki bugün kendilerinin ama aslında bir toplumun kaderini değiştirdiklerinin farkındalar veya değiller... Ama onlara bu fırsatın sunulmasını sağlayan Aziz Akgül, “Kayıtlarımızda bizden kredi alan ve borcunu son kuruşuna kadar ödeyen 58 bin kadın bulunuyor. Bunlardan bir kısmı 6 yıldır bizden kredi kullanıyor ve her yıl işlerini daha da büyütüyor. Artık bu kadınları farklı bir kategoride değerlendirmek gerekir.

Örneğin KOSGEB, KAGİDER gibi kuruluşlar portföyümüzdeki bu girişimci kadınları artık başka bir boyuta taşımaları. Bu sadece onlar için değil, bu toplum için büyük fırsattır” diyor. Sizin de şubeniz olsun! Daha fazla sayıda kadına ulaşmak için şube sayısını artırmak istediklerini belirten Akgül, halen 81 olan şube sayına yakında 4 şubenin daha ekleneceğini açıklıyor. Vuslat DOĞAN, Hüsnü Özyeğin, Nihat Özdemir, Turgay Ciner, Eyüp Cenap Gülpınar gibi isimlerin birer şube ile sisteme destek verdiklerini belirten Akgül, Cumhuriyet’in 100. yılında Türkiye’de yoksulluğu bitirmek için herkesi bu sisteme destek vermeye çağırıyor. Denetleniyor! Her yıl hesapların uluslar arası bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlendiğini ve raporlarının da yayınlandığını belirten Akgül, “Ben başta olmak üzere yönetim kurulu ve mütevelli heyetten hiç kimse hiçbir ücret almıyoruz. Bu işin bana yaşattığı manevi haz, vicdani huzur her şeye değer” diyor. Karşılıksız yardım yanlış! Çalışabilir durumdaki milyonlarca insanın devlet yardımlarından yararlandığını anımsattığımız Akgül, ekonomik faaliyette bulunma potansiyeli olanlara hibe yardım yapılmasının yanlış olduğuna dikkat çekiyor.

Hibe yardımların insan onurunu rencide ettiğini belirten Akgül, hibe yardımların çalışamayacak durumda bulunan yaşlı, özürlü ve hastalarla sınırlandırılması gerektiğini söylüyor.

TGMP WEB SAYFASINDAN 2013 VERİLERİ:

Şube sayısı: 97

Üye sayısı: 61520

Kredi dağıtımı: 206.843.546 TL

Personel: 309

Karlılık: 1.326.916 TL (2012), Verginin %18’den % 5’e düşürülmesi, TGMP’nin uzun vadede sürdürülebilirliğini olumlu etkilemiştir.

EK 5- TÜİK TABLOLARI

1) Hanehalkı fertlerinin cinsiyet ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranları, TÜRKİYE

Eğitim durumu	Fert yoksulluk oranı - (%)								
	2007(*)			2008			2009		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TÜRKİYE -	17,79	17,33	18,26	17,11	16,70	17,52	18,08	17,10	19,03
6 yaşından küçük fertler	24,52	24,91	24,10	22,53	22,86	22,18	24,04	22,87	25,27
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen-	28,98	29,13	28,88	30,50	30,77	30,31	29,84	30,34	29,52
İlkokul-	14,24	15,87	12,68	13,44	15,91	11,22	15,34	16,86	13,83
İlköğretim-	19,19	19,79	18,55	17,20	18,67	15,66	17,77	17,19	18,39
Ortaokul ve orta dengi meslek-	9,16	11,06	5,57	8,34	9,85	5,78	9,76	10,89	7,82
Lise ve lise dengi meslek-	5,88	7,05	4,09	5,64	6,00	5,11	5,34	5,71	4,76
Yüksekokul, fakülte ve üstü-	0,81	0,97	0,53	0,71	0,88	0,43	0,71	0,92	0,40

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir -

2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK -

2) Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk sınırları, Türkiye

Hane halkı büyükl.	Açlık sınırı(1) (TL)						Yoksulluk sınırı (2) (TL)					
	2005	2006	2007*	2008	2009	2010 ⁽³⁾	2005	2006	2007*	2008	2009	2010 ⁽³⁾
1	84	91	105	122	127	141	216	244	283	341	365	396
2	127	138	159	185	192	213	327	368	428	515	552	599
3	161	174	201	233	243	269	414	466	540	651	699	759
4	190	205	237	275	287	318	487	549	638	767	825	896
5	217	235	271	313	328	363	557	627	728	874	944	1.025
6	242	261	301	350	365	404	620	697	809	976	1.050	1.140
7	264	287	331	382	401	444	679	766	889	1.066	1.153	1.252
8	287	311	359	414	435	482	737	831	965	1.154	1.251	1.358
9	306	331	387	446	465	515	786	884	1.040	1.242	1.336	1.451
10	325	351	404	471	495	548	836	938	1.088	1.313	1.423	1.545

(1) Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır

(2) Gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırıdır

(3) Gıda yoksulluk sınırı, 2003 temel yılı Tüketici Fiyat Endeksi'nin gıda ana grup indeksi ile; gıda ve gıda dışı bileşenlerden oluşan yoksulluk sınırı ise genel indeks ile genişletilerek 2010 yılına inflante edilmiştir.

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir

2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları TÜİK

3) Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı, TÜRKİYE

Yöntemler	Yoksul fert sayısı		
	(bin kişi)		
	2007(*)	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık) -	328	374	339
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) -	12.261	11.933	12.751
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı -	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı -	356	330	159
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı -	5.796	4.759	3.066
Harcama esaslı görelî yoksulluk -	10.127	10.497	10.669

1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2007 yılı için 0.926 YTL, 2008 yılı için 0.983 YTL ve 2009 yılı için ise 0,917 TL kullanılmıştır

Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır -

() Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir -*

2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK -

4) Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları, TÜRKİYE

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık) -	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,20	0,01	0,02	0,01
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı görelî yoksulluk	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12

(1) 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL, 2005 yılı için 0.830 YTL, 2006 yılı için 0.921 YTL; 2007 yılı için 0.926 YTL; 2008 yılı için 0.983 YTL ve 2009 yılı için ise 0,917 TL kullanılmıştır

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir
2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

5) Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları, TÜRKİYE

Hanehalkı büyüklüğü	Yoksul hanehalkı oranı					Yoksul fert oranı				
	2005	2006	2007*	2008	2009	2005	2006	2007*	2008	2009
TÜRKİYE	15,42	13,98	13,64	13,52	14,54	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
1-2	8,44	10,95	9,36	9,85	11,52	8,25	10,66	8,84	9,57	10,64
3-4	9,22	8,27	8,06	8,23	9,41	9,36	8,49	8,30	8,48	9,65
5-6	22,41	17,54	20,79	21,14	21,79	22,77	17,76	21,20	21,54	22,20
7+	44,08	41,83	39,79	37,68	38,50	45,99	42,98	41,32	38,20	40,05

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir -

2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

EK 6-TÜRK-İŞ 2012 VERİLERİ

Web sayfasından alınan verilerdir. Araştırma esnasındaki güncelliği bakımından Aralık 2012 verileri kullanılmıştır.

Tablo 1: Dört Kişilik Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı (TL/Ay)	Şubat 2012	Aralık 2012	Ocak 2013	Şubat 2013
Yetişkin Erkek Gıda Harcaması	267,48	277,93	282,42	283,77
Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	226,15	227,85	232,27	233,58
15-19 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	284,45	286,90	291,89	292,95
4-6 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	195,50	192,32	195,94	196,80
Açlık Sınırı	973,58	985,00	1.002,52	1007,10
Yoksulluk Sınırı	3.171,27	3.208,48	3.265,55	3.280,45

* Gıda harcaması tutarı, yuvarlama nedeniyle, toplamda farklı olabilmektedir.

EK 7- KADIN GİRİŞİMCİLERİ DESTEKLEYEN KURULUŞLAR

African Development Bank

Asian Development Bank

The Commonwealth Secretariat

Department for International Development, UK (DFID)

United States Agency for International Development

Office of Women in Development, United Nations Development Fund (UNDP)

United Nations Development Fund for Women (UNIFEM)

United Nations Division for the Advancement of Women (CEDAW)

United Nations Economic Commission for Africa (UNECA)

German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ)

German Agency for Technical Cooperation (GTZ)

Kreditsanstalt für Wiederaufbau (KfW)

Austrian Ministry of Foreign Affairs, Australian Agency for International Development

Belgian Administration for Development Cooperation

Denmark Ministry of Foreign Affairs

Finland Ministry for Foreign Affairs (FINNIDA)

France Ministère des Affaires Étrangères

Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Swedish International Development Agency (SIDA)

Swiss Agency for Development Cooperation (SDC)

Italian Ministry of Foreign Affairs

Japan Bank for International Cooperation (JBIC)

Japan International Cooperation Agency (JICA)

Canadian International Development Agency (CIDA)

Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD)

Women's Opportunity Fund www.womensopportunityfund.org

Women's World Banking www.womensworldbanking.org

The Foundation for International Community Assistance (FINCA) www.villagebanking.org

Institute of Development Studies www.ids.ac.uk/ids/index.html

Special Unit for Microfinance (SUM), United Nations Capital Development Fund
www.unCDF.org

International Center for Research on Women (ICRW), International Coalition on Women and Credit

Virtual Library on Microcredit www.gdrc.org

Women's Finance House Botswana (WFHB)

The Gambia Women's Finance Association (GAWFA)

Kenya Women Finance Trust (KWFT), Women Finance Cooperative of Zambia Limited (WFCZ)

Uganda Women's Finance Trust Limited (UWFT) www.fusion.net.ma

Self Employed Women's Union (SEWU) www.wiego.org

Association d'Entraide des Femmes (AssEF)

Women's Development Banking (WDB)

Femmes Developpment Enterprise en Afrique (FDEA)

Centre For Development Alternatives www.cfda.wmnsnetbiz.com

The Association of Cambodian Local Economic Development Agencies (ACLEDA)

Friends of Women's World Banking/India (FWWB/INDIA)

Women's World Banking/Japan (WWB Japan) www.p-alt.co.jp/wwb/

Negros Women for Tomorrow Foundation (NWTF)

India - Society for Helping Awakening Rural Poor through Education (SHARE)

Nepal - Centre for Self-Help Development (CSD)

Bosnian Committee for Help (BOSPO), Russian Women's Microfinance Network (RWMN)

Association pour le Développement des Initiatives Economiques par les Femmes (ADIEF)
www.servicom.es

Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives Thailand www.baac.or.th

Social Fund for Development, Government of Egypt

www.sfdegypt.org

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Gülfem TÖMEN
Doğum Tarihi ve Yeri : 07/05/1957 - İSTANBUL
Medeni Durumu : Evli
E-Mail : gulfemtomen@hotmail.com

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Özel Sankt Georg Avusturya Kız Lisesi, 1976
Ön Lisans Diploması : Boğaziçi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 1979
Lisans Diploması : Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 2008
Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı, 2013

Tez Konusu : Türkiye Grameen Mikrofinans Programının (TGMP) Kadın Yoksulluğu ve Girişimciliği Üzerine Etkilerinin Antalya İli Bağlamında Araştırılması

Yabancı Dil / Diller : Almanca, İngilizce

İş Denevimi

Çalıştığı Kurumlar:

1996 – 2006 Hazır giyim üretimi ve ihracatı yapan firmanın Genel Müdürü
1990 –1996 Hazır giyim üretimi ve ihracatı yapan % 100 Alman sermayeli firmanın Genel Koordinatörü
1986 – 1990 Alman hazır giyim toptancısının Türkiye Temsilcisi
1982 – 1986 Avrupalı tekstil makineleri üreticileri Türkiye Mümessilinin Asistanı

Aldığı Ödül:

“Certificate to the Participant of the Portrait Gallery of Excellent Women Entrepreneurs” Awarded by United Nations Economic Commission for Europe, Geneva, 07/04/2002

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından Türkiye’den seçilen 9 mükemmel girişimci kadın arasında yer aldı. www.unece.org/operact/gallery

Profesyonel Başarılar:

Genel koordinatörlüğünü yaptığı yabancı sermayeli şirketin gerçekleştirdiği ihracatlardan dolayı firma her yıl Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından madalya ile ödüllendirildi.

Sınavlar:

ALES 2011: Sözel Puan: 70.50/100

ÜDS 2011: İngilizce/Sosyal Bilimler, Puan: 72.50/100

ÜDS 2008: Almanca/Sosyal Bilimler, Puan: 98.75/100

Sertifikalar:

2012 Eğitici Eğitimi, KA-DER, İstanbul

2012 İş’te Kadın Güçlü Kadın Panel ve Çalıştayı, T.C.ÇSGB Çalışma GM ve Kepez Belediyesi, Antalya

2012 EU Enlargement Process Education, Uni.of Economy in Bydgoszcz, Poland ve Akdeniz Üniversitesi

2011 1. Akdeniz Kalite Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi

2010 Kadın yurttaşların güçlendirilmesi projesi eğitici eğitimi, KA-DER ve UNDEF, Antalya

2010 KİHEP Kadının insan hakları eğitim programı, S.H.Ç.E.K., Antalya

2009 “Turizm Elçisi”, Boğaziçi Üniversitesi

2008/2009 Yabancı dil olarak Almanca eğitimi, Öğretmen eğitim geliştirme semineri, İstanbul Üniversitesi ve Goethe Enstitüsü (Başarı sınav ve dosya ile belirlendi.), İstanbul

2008 Avrupa Birliği Eğitimi, ATAUM (Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi)

2005 Avrupa Birliği Temel Eğitimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi

2004 Middle Management Course, Ghent University/AUTEX/KOSGEB, İstanbul

2002 Kurucu üye, KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği), İstanbul

Diğer:

Kutlama yazısı: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü

Devlet Bakanı Hasan Gemici

Sivil Toplum Çalışmaları:

TOBB Antalya İl Kadın Girişimciler Kurulu İcra Komitesi Yedek Üyesi

Sivil Toplum Diyalog Merkezi

KA-DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği)

KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) Kurucu Üyesi

BÜMED (Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği)

ALD (Avusturya Lisesi Mezunlar Derneği)